

THE PALIVERSE PROJECT

Το σύμπαν της σοφίας του Βούδα

Σχόλια (Aṭṭhakathā)

Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια (Sutta Piṭaka -
Aṭṭhakathā)

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων (5. Khuddaka Nikāya -
Aṭṭhakathā)

14. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-1 (14. Jātaka-
aṭṭhakathā-1)

14. Το βιβλίο για τα ποικίλα (14. Pakiṇṇakanipāto)

PaliVerse

5. Η συλλογή των μικρών κειμένων

14. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-1

14. Pakiṇṇakanipāto

484. Sālikedārajātakavaṇṇanā

Sampannaṃ sālikedāranti idaṃ satthā jetavane viharanto mātuposakabhikkhuṃ ārabba kathesi. Paccuppannavatthu sāmajātake āvi bhavissati. Satthā pana taṃ bhikkhuṃ pakkosāpetvā “saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu gihī posesī”ti pucchitvā “saccaṃ, bhante”ti vutte “kiṃ te hontī”ti vatvā “mātāpitāro me, bhante”ti vutte “sādhū bhikkhu, porāṇakapaṇḍitā tiracchānā hutvā suvayoniyāṃ nibbattitvāpi jīṇhe mātāpitāro kulāvake nipajjāpetvā mukhatuṇḍakena gocaraṃ āharitvā posesu”nti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte rājagahe magadharājā nāma rajjaṃ kāresi. Tadā nagarato pubbuttaradisāya sāliddiyo nāma brāhmaṇagāmo ahosi. Tassa pubbuttaradisāya magadhakhettaṃ atthi, tattha kosiyaḡotto nāma sāliddiyavāsī brāhmaṇo saḡassakarīsamattaṃ khettaṃ gaḡetvā sāliṃ vapāpesi. Uṭṭhite ca pana sasse vatiṃ thiraṃ kāretvā kassaci paṇṇāsakarīsamattaṃ, kassaci saṭṭhikarīsamattanti evaṃ pañcasatakarīsamattaṃ khettaṃ attano purisānaṃyeva ārakkhaṇatthāya datvā sesaṃ pañcasatakarīsamattaṃ khettaṃ bhatiṃ katvā ekassa bhatakassa adāsi. So tattha kuṭiṃ katvā rattindivaṃ vasati. Khetṭassa pana pubbuttaradisābhāḡe ekasmiṃ sānupabbate mahantaṃ simbalivanaṃ atthi, tattha anekāni suvasatāni vasanti. Tadā bodhisatto tasmīṃ suvasaṇḡhe suvaraṇṇo putto hutvā nibbatti. So vayappatto abhirūpo thāmasampanno sakaṭanābhipamāṇasarīro ahosi. Athassa pitā mahallakakāle “ahaṃ idāni dūraṃ gantuṃ na sakkomi, tvaṃ imaṃ gaṇaṃ pariharā”ti gaṇaṃ niyyādesi. So punadivasato paṭṭhāya mātāpitūnaṃ gocaratthāya gantuṃ nādāsi, suvagaṇaṃ pariharanto himavantaṃ gantvā sayamjātasālīvane yāvadatthaṃ sāliṃ khāditvā āḡamanakāle mātāpitūnaṃ pahonakaṃ gocaraṃ āharitvā mātāpitāro posesi.

Athassa ekadivasaṃ suvā ārocesuṃ “pubbe imasmiṃ kāle magadhakhetṭe sāli paccati, idāni kiṃ nu kho jāta”nti? “Tena hi jānāthā”ti dve suve paḡiṇiṃsu. Te gantvā magadhakhetṭe otarantā tassa bhatiyā rakkhaṇapurisassa khetṭe otaritvā sāliṃ khāditvā ekaṃ sālīsisaṃ ādāya simbalivanaṃ gantvā sālīsisaṃ mahāsattassa pādamaḡle ṭhapetvā “tattha evarūpo sāli”ti vadiṃsu. So punadivase suvagaṇaparivuto tattha gantvā tasmīṃ bhatakassa khetṭe otari. So pana puriso suve sāliṃ khādante disvā ito cito ca dhāvitvā vārentopi vāretuṃ na sakkoti. Sesā suvā yāvadatthaṃ sāliṃ khāditvā tucchamukhāva gaḡchanti. Suvarājā pana bahūni sālīsīsāni ekato katvā tehi parivuto hutvā āharitvā mātāpitūnaṃ deti. Suvā punadivasato paṭṭhāya tatṭheva sāliṃ khādiṃsu. Atha so puriso “sace ime aṇṇaṃ katipāhaṃ evaṃ khādissanti, kiṇci na bhavissati, brāhmaṇo sāliṃ agḡhāpetvā mayhaṃ iṇaṃ karissati, gantvā tassa ārocessāmī”ti sālīmuṭṭhinā saddhiṃ

tathārūpaṃ paṇṇākāraṃ gahetvā sāliddiyagāmaṃ gantvā brāhmaṇaṃ passitvā vanditvā paṇṇākāraṃ datvā ekamantaṃ t̥hito “kiṃ, bho purisa, sampannaṃ sālīkhetta”nti puṭṭho “āma, brāhmaṇa, sampanna”nti vatvā dve gāthā abhāsi -

1. “Sampannaṃ sālīkedāraṃ, suvā bhuñjanti kosiya;
Paṭivedemi te brahme, na ne vāretumussahe.
2. “Eko ca tattha sakuṇo, yo nesaṃ sabbasundaro;
Bhutvā sālīṃ yathākāmaṃ, tuṇḍenādāya gacchatī”ti.

1-2. Tattha sampannanti paripuṇṇaṃ avekallaṃ. Sālīkedāranti sālīkhettaṃ. Sabbasundaroti sabbehi koṭṭhāsehi sundaro rattatuṇḍo jiñjukasannibhaakkhi rattapādo tīhi rattarājīhi parikkhittagīvo mahāmayūrapamāṇo so yāvadatthaṃ sālīṃ khādītva aññaṃ tuṇḍena gahetvā gacchatīti.

Brāhmaṇo tassa kathaṃ sutvā suvarāje sinehaṃ uppādetvā khettapālaṃ pucchi “ambho purisa, pāsaṃ oḍdetuṃ jānāsi”ti? “Āma, jānāmī”ti. Atha naṃ gāthāya ajjhabhāsi -

3. “Oḍdentu vālapāsāni, yathā bajjetha so dijo;
Jīvañca naṃ gahetvāna, ānayehe mamantike”ti.

Tattha oḍdentūti oḍḍayantu. Vālapāsānīti assavālādirajjumayapāsāni. Jīvañca nanti jīvantaṃ eva naṃ. Ānayahīti ānehi.

Taṃ sutvā khettapālo sālīṃ agghāpetvā iṇassa akatabhāvena tuṭṭho gantvā assavāle vaṭṭetvā “ajja imasmiṃ t̥hāne otarissatī”ti suvarañño otaraṇaṭṭhānaṃ sallakkhetvā punadivase pātova cāṭipamāṇaṃ pañjaraṃ katvā pāsañca oḍdetvā suvānaṃ āgamaṇaṃ olokento kuṭiyaṃ nisīdi. Suvarājāpi suvagaṇaparivuto āgantvā aloluppacāratāya hiyyo khāditaṭṭhāne oḍḍitapāse pādaṃ pavesantova otari. So attano baddhabhāvaṃ ñatvā cintesi “sacāhaṃ idāneva baddharavaṃ ravissāmi, ñātakāme bhayatajjitā gocaraṃ aggahetvāva palāyissanti, yāva etesaṃ gocaraggahaṇaṃ, tāva adhivāsessāmī”ti. So tesāṃ suhitabhāvaṃ ñatvā maraṇabhayatajjito hutvā tikkhattuṃ baddharavaṃ ravi. Atha sabbe te suvā palāyimsu. Suvarājā “ettakesu me ñātakesu nivattitvā olokento ekopi natthi, kiṃ nu kho mayā pāpaṃ kata”nti vilapanto gāthamāha -

4. “Ete bhutvā pivitvā ca, pakkamanti vihaṇḡamā;
Eko baddhosmi pāsena, kiṃ pāpaṃ pakataṃ mayā”ti.

Khettapālo suvarājassa baddharavaṃ suvānañca ākāse pakkhandanasaddaṃ sutvā “kiṃ nu kho”ti kuṭiyā oruyha pāsāṭṭhānaṃ gantvā suvarājānaṃ disvā “yasseva me pāso oḍḍito, sveva baddho”ti tuṭṭhamānaso suvarājānaṃ pāsato mocetvā dve pāde ekato bandhitvā daḷhaṃ ādāya sāliddiyagāmaṃ gantvā suvarājaṃ brāhmaṇassa adāsi. Brāhmaṇo balavasinehena mahāsattaṃ ubhohi hatthehi daḷhaṃ gahetvā anke nisīdāpetvā tena saddhiṃ sallapanto dve gāthā abhāsi -

5. “Udaraṃ nūna aññesaṃ, suva accodaraṃ tava;
Bhutvā sālīṃ yathākāmaṃ, tuṇḍenādāya gacchasi.
6. “Koṭṭhaṃ nu tattha pūresi, suva veraṃ nu te mayā;
Puṭṭho me samma akkhāhi, kuhiṃ sālīṃ nidāhasī”ti.

5-6. Tattha udaraṃ nūnāti aññesaṃ udaraṃ udameva maññe, tava udaraṃ pana atiudaraṃ. Tatthāti tasmiṃ simbalivane. Pūresīti vassārattatthāya pūresi. Nidāhasīti nidhānaṃ katvā t̥hapesi, “nidhīyasī”tipi pāṭho.

Taṃ sutvā suvarājā madhurāya manussabhāsāya sattamaṃ gāthamāha -

- 7.** “Na me veraṃ tayā saddhiṃ, koṭṭho mayhaṃ na vijjati;
Iṇaṃ muñcāmiṇaṃ dammi, sampatto koṭasimbaliṃ;
Nidhimpī tattha nidahāmi, evaṃ jānāhi kosiya”ti.

Tattha iṇaṃ muñcāmiṇaṃ dammīti tava sāliṃ haritvā iṇaṃ muñcāmi ceva dammi cāti vadati. Nidhimpīti ekaṃ tattha simbalivane anugāmikanidhimpī nidahāmi.

Atha naṃ brāhmaṇo pucchi -

- 8.** “Kīdisaṃ te iṇadānaṃ, iṇamokkho ca kīdiso;
Nidhinidhānamakkhāhi, atha pāsā pamokkhasī”ti.

Tattha iṇadānanti iṇassa dānaṃ. Nidhinidhānanti nidhino nidhānaṃ.

Evaṃ brāhmaṇena puṭṭho suvarājā tassa byākaronto catasso gāthā abhāsi -

9. “Ajātapakkhā taruṇā, puttakā mayha kosiya;
Te maṃ bhatā bharissanti, tasmā tesāṃ iṇaṃ dade.
10. “Mātā pitā ca me vuddhā, jiṇṇakā gatayobbanā;
Tesāṃ tuṇḍena hātūna, muñce pubbakataṃ iṇaṃ.
11. “Aññepi tattha sakuṇā, khīṇapakkhā sudubbalā;
Tesāṃ puññatthiko dammi, taṃ nidhiṃ āhu paṇḍitā.
12. “Īdisaṃ me iṇadānaṃ, iṇamokkho ca īdiso;
Nidhinidhānamakkhāmi, evaṃ jānāhi kosiya”ti.

9-12. Tattha hātūnāti haritvā. Taṃ nidhinti taṃ puññakammaṃ paṇḍitā anugāmikanidhiṃ nāma kathenti. Nidhinidhānanti nidhino nidhānaṃ, “nidhānanidhi”ntipi pāṭho, ayamevattho.

Brāhmaṇo mahāsattassa dhammakathaṃ sutvā pasannacitto dve gāthā abhāsi.

13. “Bhaddako vatayaṃ pakkhī, dijo paramadhammiko;
Ekaccesu manussesu, ayaṃ dhammo na vijjati.
14. “Bhuñja sāliṃ yathākāmaṃ, saha sabbehi ñātibhi;
Punāpi suva passemu, piyaṃ me tava dassana”nti.

13-14. Tattha bhuñja sālīnti ito paṭṭhāya nibbhayo hutvā bhuñjāti karīsasahassampi tasseva niyyādentō evamāha. Passemūti attano ruciyā āgataṃ aññesupi divasesu taṃ passeyyāmāti.

Evaṃ brāhmaṇo mahāsattaṃ yācitvā piyaputtaṃ viya muducittena olovento pādato bandhanaṃ mocetvā satapākatelena pāde makkhetvā bhaddapīṭhe nisīdāpetvā kañcanataṭṭake madhulāje khādāpetvā sakkharodakaṃ pāyesi. Athassa suvarājā “appamatto hohi, brāhmaṇā”ti vatvā ovādaṃ dento āha -

- 15.** “Bhuttañca pītañca tavassamamhi, ratī ca no kosiya te sakāse;
Nikkhittadaṇḍesu dadāhi dānaṃ, jiṇṇe ca mātāpitaro bharassū”ti.

Tattha tavassamamhīti tava nivesane. Ratīti abhirati.

Taṃ sutvā brāhmaṇo tuṭṭhamānaso udānaṃ udānento gāthamāha -

- 16.** “Lakkhī vata me udapādi ajja, yo addasāsīṃ pavaraṃ dijānaṃ;
Suvassa sutvāna subhāsītāni, kāhāmi puññāni anappakānī”ti.

Tattha lakkhīti sirīpi puññampi paññāpi.

Mahāsatto brāhmaṇena attano dinnaṃ karīsasahassamattaṃ paṭikkhipitvā
aṭṭhakarīsameva gaṇhi. Brāhmaṇo thambhe nikhanitvā tassa khettaṃ niyyādetvā
gandhamālādīhi pūjetvā khamāpetvā “gaccha sāmi, assumukhe rodamāne
mātāpitaro assāsehi”ti vatvā taṃ uyyojesi. So tuṭṭhamānaso sālīsisaṃ ādāya gantvā
mātāpitūnaṃ purato nikkhipitvā “ammatātā, utṭhethā”ti āha. Te assumukhā
rodamānā utṭhahiṃsu, tāvadeva suvagaṇā sannipatitvā “kathaṃ muttosi, devā”ti
pucchiṃsu. So tesaṃ sabbaṃ vitthārato kathesi. Kosiyopi suvaraṇṇo ovādaṃ sutvā
tato paṭṭhāya dhammikasamaṇabrāhmaṇānaṃ mahādānaṃ paṭṭhapesi. Tamatthaṃ
pakāsento satthā osānagāthamāha -

- 17.** “So kosiyo attamano udaggo, annañca pānañcabhisankharitvā;
Annena pānena pasannacitto, santappayi samaṇabrāhmaṇe cā”ti.

Tattha santappayīti gahitagahitāni bhājanāni pūrento santappesīti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “evaṃ bhikkhu mātāpitūnaṃ posanaṃ
nāma paṇḍitānaṃ vaṃso”ti vatvā saccāni pakāsetvā jātaṃ samodhānesi,
saccapariyosāne so bhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Tadā suvagaṇā buddhaparisa
ahesuṃ, mātāpitaro mahārājakulāni, khettapālo channo, brāhmaṇo ānando, suvarājā
pana ahameva ahosinti.

Sālikedārajātakavaṇṇanā paṭṭhamā.

485. Candakinnarījātakavaṇṇanā

Upanīyatidaṃ maññeti idaṃ satthā kapilavatthupuraṃ upanissāya nigrodhārāme
viharanto rājanivesane rāhulamātaraṃ ārabha kathesi. Idaṃ pana jātaṃ
dūrenidānato paṭṭhāya kathetabbaṃ. Sā panesā nidānakathā yāva laṭṭhivane
uruvelakassapasīhanādā apaṇṇakajātake kathitā, tato paraṃ yāva
kapilavatthugamaṇā vessantarajātake āvi bhavissati. Satthā pana pitu nivesane
nisīditvā antarabhattasamaye mahādhammapālajātaṃ kathetvā katabhattakicco
“rāhulamātu nivesane nisīditvā tassā guṇaṃ vaṇṇento candakinnarījātaṃ
kathessāmī”ti rājānaṃ pattaṃ gāhāpetvā dvīhi aggasāvakehi saddhiṃ rāhulamātu
nivesanaṭṭhānaṃ pāyāsi. Tadā tassā sammukhā cattālīsasahassanāṭakitthiyo vasanti
tāsu khattiyakaññānaṃyeva navutiadhikasahassaṃ. Sā tathāgatassa āgamaṇaṃ
ñatvā “sabbā kāsāvāneva nivāsentū”ti tāsā ārocāpesi. Tā tathā karīṃsu. Satthā
āgantvā paññattāsane nisīdi. Atha tā sabbāpi ekappahāreneva viraviṃsu,
mahāparidevasaddo ahosi. Rāhulamātāpi paridevitvā sokaṃ vinodetvā satthāraṃ
vanditvā rājagatena bahumānena sagāravena nisīdi. Rājā tassā guṇakathaṃ ārabhi,

“bhante, mama suṇhā ‘tumhehi kāsāvāni nivatthānī’ti sutvā kāsāvāneva nivāsesi, ‘mālādīni pariccattānī’ti sutvā mālādīni pariccaji, ‘bhūmiyaṃ sayatī’ti sutvā bhūmisayanāva jātā, tumhākaṃ pabbajitakāle vidhavā hutvā aññehi rājūhi pesitaṃ paṇṇākāraṃ na gaṇhi, evaṃ tumhesu asaṃhīracittā esā’ti nānappakārehi tassā guṇakathaṃ kathesi. Satthā “anacchariyaṃ, mahārāja, yaṃ esā idāni mama pacchime attabhāve mayi sasinehā asaṃhīracittā anaññaneyyā bhaveyya. Esā tiracchānayaṇiyaṃ nibbattāpi mayi asaṃhīracittā anaññaneyyā ahoṣī”ti vatvā tena yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente mahāsatto himavantapadese kinnarayoniyaṃ nibbatti, candā nāmassa bhariyā. Te ubhopi candanāmake rajatapabbate vasiṃsu. Tadā bārāṇasirājā amaccānaṃ rajjaṃ niyyādetvā dve kāsāyāni nivāsetvā sannaddhapañcāvudho ekakova himavantaṃ pāvisi. So migamaṃsaṃ khādanto ekaṃ khuddakanadiṃ anusañcaranto uddhaṃ abhiruhi. Candapabbatavāsino kinnarā vassārattasamaye anotaritvā pabbateyeva vasanti, nidāghasamaye otaranti. Tadā ca so candakinnaro attano bhariyāya saddhiṃ otaritvā tesu tesu ṭhānesu gandhe vilimpanto pupphareṇuṃ khādanto pupphapaṭe nivāsento pārupanto latādolāhi kīlanto madhurassarena gāyanto taṃ khuddakanadiṃ patvā ekasmiṃ nivattanaṭṭhāne otaritvā uduke pupphāni vikiritvā udakakīlaṃ kīlitvā pupphapaṭe nivāsetvā pārupitvā rajatapaṭṭavaṇṇāya vālukāya pupphāsaṃ paññapetvā ekaṃ veḷu daṇḍakaṃ gahetvā sayane nisīdi. Tato candakinnaro veḷuṃ vādentō madhurasaddena gāyi. Candakinnarī muduhatthe nāmetvā tassa avidūre ṭhitā nacci ceva gāyi ca. So rājā tesāṃ saddaṃ sutvā padasaddaṃ asāvento saṇikaṃ gantvā paṭicchanne ṭhatvā te kinnare disvā kinnariyā paṭibaddhacitto hutvā “taṃ kinnaraṃ vijjhivā jīvitakkhayaṃ pāpetvā imāya saddhiṃ saṃvāsaṃ kappessāmī”ti ṭhatvā candakinnaraṃ vijjhi. So vedanāppatto paridevamāno catasso gāthā abhāsi -

18. “Upanīyatidaṃ maññe, cande lohitaṃ maddane;
Ajja jahāmi jīvitaṃ, pāṇā me cande nirujjhanti.
19. “Osīdi me dukkhaṃ hadayaṃ, me ḍayhate nītaṃ māmāmi;
Tava candiyā socantiyā, na naṃ aññehi sokehi.
20. “Tiṇamiva vanamiva milāyāmi, nadī aparipuṇṇāva sussāmi;
Tava candiyā socantiyā, na naṃ aññehi sokehi.
21. “Vassamiva sare pāde, imāni assūni vattare mayhaṃ;
Tava candiyā socantiyā, na naṃ aññehi sokehi”ti.

18-21. Tattha upanīyatīti santativicchedaṃ upanīyati. Idanti jīvitaṃ. Pāṇā meti bhadde, cande mama jīvitapāṇā nirujjhanti. Osīdi meti jīvitaṃ me osīdati. Nītaṃ māmīti atikilamāmi. Tava candiyāti idaṃ mama dukkhaṃ, na naṃ aññehi sokehi, atha kho tava candiyā socantiyā sokahetu yasmā tvaṃ mama viyogena socissasi, tasmāti attho. Tiṇamiva vanamiva milāyāmīti tattapāsāṇe khittatiṇamiva mūlachinnavanamiva milāyāmīti vadati. Sare pādeti yathā nāma pabbatapāde patitavassaṃ saritvā acchinnadhāraṃ vattati.

Mahāsatto imāhi catūhi gāthāhi paridevitvā pupphasayane nipannova satīṃ vissajjetvā parivatti. Rājā patiṭṭhitova. Itarā mahāsatte paridevante attano ratiyā mattā hutvā tassa viddhabhāvaṃ na jānāti, visaññaṃ pana naṃ parivattitvā

nipannaṃ disvā “kiṃ nu kho me piyasāmikassa dukkha”nti upadhārentī
pahāramukhato paggharantaṃ lohitaṃ disvā piyasāmike uppannaṃ balavasokaṃ
sandhāretuṃ asakkonti mahāsaddena paridevi. Rājā “kinnaro mato bhavissatī”ti
nikkhamitvā attānaṃ dassesi. Candā taṃ disvā “iminā me corena piyasāmiko viddho
bhavissatī”ti kampamānā palāyitvā pabbatamatthake ṭhatvā rājānaṃ paribhāsanti
pañca gāthā abhāsi -

22. “Pāpo khosi rājaputta, yo me icchitaṃ patiṃ varākiyā;
Vijjhasi vanamūlasmiṃ, soyaṃ viddho chamā seti.
23. “Imaṃ mayhaṃ hadayasokaṃ, paṭimuñcatu rājaputta tava mātā;
Yo mayhaṃ hadayasoko, kimpurisaṃ avekkhamānāya.
24. “Imaṃ mayhaṃ hadayasokaṃ, paṭimuñcatu rājaputta tava jāyā;
Yo mayhaṃ hadayasoko, kimpurisaṃ avekkhamānāya.
25. “Mā ca puttaṃ mā ca patiṃ, addakkhi rājaputta tava mātā;
Yo kimpurisaṃ avadhi, adūsakaṃ mayha kāmā hi.
26. “Mā ca puttaṃ mā ca patiṃ, addakkhi rājaputta tava jāyā;
Yo kimpurisaṃ avadhi, adūsakaṃ mayha kāmā hī”ti.

22-26. Tattha varākiyāti kapaṇāya. Paṭimuñcatūti paṭilabhatu phusatu pāpuṇātu.
Mayha kāmā hīti mayhaṃ kāmēna.

Rājā naṃ pañcahi gāthāhi paribhāsitvā pabbatamatthake ṭhitameva assāsento
gāthamāha -

- 27.** “Mā tvaṃ cande rodi mā sopi, vanatimiramattakkhi;
Mama tvaṃ hehisi bhariyā, rājakule pūjitā nārībhī”ti.

Tattha candeti mahāsattassa paridevanakāle nāmassa sutattā evamāha.
Vanatimiramattakkhīti vanatimirapupphasamānaakkhi. Pūjitā nārībhīti soḷasannaṃ
itthisahassānaṃ jeṭṭhikā aggamaheṣi hessasi.

Candā tassa vacanaṃ sutvā “tvaṃ kiṃ maṃ vadesī”ti sīhanādaṃ nadanti
anantaragāthamāha -

- 28.** “Api nūnaṃ marissaṃ, nāhaṃ rājaputta tava hessaṃ;
Yo kimpurisaṃ avadhi, adūsakaṃ mayha kāmā hī”ti.

Tattha api nūnahanti api ekaṃseneva ahaṃ marissaṃ.

So tassā vacanaṃ sutvā nicchandarāgo hutvā itaraṃ gāthamāha -

- 29.** “Api bhīruke api jīvitukāmike, kimpurisi gaccha himavantaṃ;
Tālīsatarabhojanā, aññe taṃ migā ramissanti”ti.

Tattha api bhīruketi bhīrujātike. Tālīsatarabhojanāti tvaṃ
tālīsapattatarapattabhojanā migī, tasmā aññe taṃ migā ramissanti, na tvaṃ
rājakulārahā, gacchāti naṃ avaca, vatvā ca pana nirapekkho hutvā pakkāmi.

Sā tassa gatabhāvaṃ ñatvā oruyha mahāsattaṃ ālīngitvā pabbatamatthakaṃ
āropetvā pabbatatale nipajjāpetvā sīsamassa attano ūrūsu katvā balavaparidevaṃ
paridevamānā dvādasa gāthā abhāsi -

30. “Te pabbatā tā ca kandarā, tā ca giriguhāyo tatheva tiṭṭhanti;
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.
31. “Te paṇṇasanthatā ramaṇīyā, vāḷamigeḥi anuciṇṇā;
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.
32. “Te pupphasanthatā ramaṇīyā, vāḷamigeḥi anuciṇṇā;
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.
33. “Acchā savanti girivananadiyo, kusumābhikiṇṇasotāyo;
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.
34. “Nīlāni himavato pabbatassa, kūṭāni dassanīyāni;
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.
35. “Pītāni himavato pabbatassa, kūṭāni dassanīyāni;
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.
36. “Tambāni himavato pabbatassa, kūṭāni dassanīyāni;
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.
37. “Tuṅgāni himavato pabbatassa, kūṭāni dassanīyāni;
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.
38. “Setāni himavato pabbatassa, kūṭāni dassanīyāni;
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.
39. “Citrāni himavato pabbatassa, kūṭāni dassanīyāni;
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.
40. “Yakkhagaṇasevite gandhamādane, osadhebhi sañchanne;
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassaṃ.
41. “Kimpurisevite gandhamādane, osadhebhi sañchanne;
Tattheva taṃ apassantī, kimpurisa kathaṃ ahaṃ kassa”nti.

30-41. Tattha te pabbatāti yesu mayaṃ ekatova abhiraṃimha, ime te pabbatā tā ca
kandarā tā ca giriguhāyo tatheva ṭhitā. Tesu ahaṃ idāni taṃ apassantī kathaṃ
kassaṃ, kiṃ karissāmi, tesu pupphaphalapallavādisobhaṃ taṃ apassantī kathaṃ
adhivāsetuṃ sakkhissāmi paridevatī. Paṇṇasanthatāti
tālīsapattādigandhapaṇṇasantharā. Acchāti vipprasannodakā. Nīlānīti nīlamaṇimayāni.
Pītānīti sovaṇṇamayāni. Tambānīti manosilamayāni. Tuṅgānīti uccāni tikhiṇaggāni.
Setānīti rajatamayāni. Citrānīti sattaratanamissakāni. Yakkhagaṇaseviteti
bhummadevatāhi sevite.

Iti sã dvãdasahi gãthãhi paridevityã mahãsattassa ure hattham ðhapetvã santãpabhãvam ñatvã “cando jãvatiyeva, devujjhãnakamma katvã jãvitamassa dassãmĩ”ti cintetvã “kiñ nu kho lokapãlã nãma natthi, udãhu vippavutthã, adu matã, te me piyasãmikañ na rakkhantĩ”ti devujjhãnakamma akãsi. Tassã sokavegena sakkassa ãsanam uñham aho si. Sakko ãvajjento tam kãrañam ñatvã brãhmañavaññena vegeneva ãgantvã kuñðikato udakam gahetvã mahãsattham ãsiñci. Tãvadeva visam antaradhãyi, vaño ruhi, imasmim ðhãne viddhotipi na paññãyi. Mahãsatto sukhito utthãsi. Candã piyasãmikañ arogam disvã somanassappattã sakkassa pãde vandantĩ anantaragãthamãha -

42. “Vande te ayirabrahme, yo me icchitam patim varãkiyã;
Amatena abhisiñci, samãgatãsmi piyatamenã”ti.

Tattha amatenãti udakam “amata”nti maññamãnã evamãha. Piyatamenãti piyatarena, ayameva vã pãtho.

Sakko tesam ovãdamadãsi “ito paññãya candapabbatato oruyha manussapatham mã gamittha, idheva vasathã”ti. Evañca pana vatvã te ovaditvã sakaññãnameva gato. Candãpi “kiñ no sãmi iminã paripanthatthãnena, ehi candapabbatameva gacchãmã”ti vatvã osãnagãthamãha -

43. “Vicarãma dãni girivananadiyo, kusumãbhikiññasotãyo;
Nãnãdumavasanãyo, piyamvadã aññamaññassã”ti.

Satthã imam dhammadesanam ãharitvã “na idãneva, pubbepesã mayi asamhĩracittã anaññaneyyã evã”ti vatvã jãtakam samodhãnesi - “tadã rãjã devadatto aho si, sakko anuruddho, candã rãhulamãtã, candakinnaro pana ahameva aho si”nti.

Candakinnarĩjãtakavaññanã dutiyã.

486. Mahãukkusajãtakavaññanã

Ukkã cilãcã bandhantĩti idam satthã jetavane viharanto mittabandhakaupãsakam ãrabbha kathesi. So kira sãvatthiyam pariññassa kulassa putto sahãyam pesetvã aññataram kuladhĩtaram vãrãpetvã “atthi panassa uppannakiccam nittharañasamattho mitto vã sahãyo vã”ti vutte “natthĩ”ti vatvã “tena hi mitte tãva bandhatũ”ti vutte tasmim ovãde ðhatvã pañhamam tãva catũhi dovãrikehi saddhim mettim akãsi, athãnupubbena nagaraguttikagañakamahãmattãdĩhi saddhim mettim katvã senãpatinãpi uparãjenãpi saddhim mettim akãsi. Tehi pana saddhim ekato hutvã raññã saddhim mettim akãsi. Tato asĩtiyã mahãtherehi saddhim ãnandattherenapi saddhim ekato hutvã tathãgatena saddhim mettim akãsi. Atha nam satthã sarañesu ca silesu ca patitthãpesi, rãjãpissa issariyamadãsi. So mittabandhakoyevãti pãkaño jãto. Athassa rãjã mahantam geham datvã ãvãhamañgalam kãresi. Rãjãnam ãdim katvã mahãjano paññãkãre pahĩni. Athassa bhariyã raññã pahitam paññãkãram uparãjassa, uparãjena pahitam paññãkãram senãpatissãti etena upãyena sakalanagaravãsino ãbandhitvã gañhi. Sattame divase mahãsakkãram katvã dasabalam nimantetvã pañcasatassa buddhappamukhassa bhikkhusañghassa mahãdãnam datvã bhattakiccãvasãne satthãrã kathitam anumodanam sutvã ubhopi jayampatikã sotãpattiphale patitthahimsu.

Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathāṃ samuṭṭhāpesuṃ “āvuso, mittabandhakaupāsako attano bhariyaṃ nissāya tassā vacanaṃ katvā sabbehi mettiṃ katvā rañño santikā mahantaṃ sakkāraṃ labhi, tathāgatenā pana saddhiṃ mettiṃ katvā ubhopi jayampatikā sotāpattiphale patitṭhitā”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva so etaṃ mātugāmaṃ nissāya mahantaṃ yasaṃ sampatto, pubbe tiracchānayaniyaṃ nibbattopi panesa etissā vacanena bahūhi saddhiṃ mettiṃ katvā puttasokato muttoyevā”ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente ekacce paccantavāsino yattha yattha bahūṃ maṃsaṃ labhanti, tattha tattha gāmaṃ nivāsetvā araññe caritvā migādayo māretvā maṃsaṃ āharitvā puttadāre posenti. Tesāṃ gāmato avidūre mahājātassaro atthi. Tassa dakkhiṇapasse eko senasakuṇo, pacchimapasse ekā senasakuṇī, uttarapasse sīho migarājā, pācīnapasse ukkusasakuṇarājā vasati. Jātassaramajjhe pana unnataṭṭhāne kacchapo vasati. Tadā seno seniṃ “bhariyā me hohī”ti vadati. Atha naṃ sā āha - “atthi pana te koci mitto”ti? “Natthi bhadde”ti. Amhākaṃ uppannaṃ bhayaṃ vā dukkhaṃ vā haraṇasamatthaṃ mittaṃ vā sahāyaṃ vā laddhuṃ vaṭṭati, mitte tāva gaṇhāhīti. “Kehi saddhiṃ mettiṃ karomi bhadde”ti? Pācīnapasse vasantena ukkusarājena, uttarapasse sīhena, jātassaramajjhe kacchapena saddhiṃ mettiṃ karohīti. So tassā vacanaṃ sampañicchitvā tathā akāsi. Tadā te ubhopi saṃvāsaṃ kappetvā tasmīṃyeva sare ekasmiṃ dīpake kadambarukkho atthi samantā udakena parikkhitto, tasmīṃ kulāvakaṃ katvā paṭivasimsu.

Tesaṃ aparabhāge dve sakuṇapotakā jāyimsu. Tesaṃ pakkhesu asaṇjātesuyeva ekadivasaṃ te jānapadā divasaṃ araññe caritvā kiñci alabhitvā “na sakkā tucchahatthena gharaṃ gantuṃ, macche vā kacchape vā gaṇhissāmā”ti saraṃ otaritvā taṃ dīpakaṃ gantvā tassa kadambassa mūle nipajjitvā makasādīhi khajjamānā tesaṃ palāpanatthāya araṇiṃ manthetvā aggīṃ nibbattetvā dhūmaṃ kariṃsu. Dhūmo uggantvā sakuṇe pahari, sakuṇapotakā viraviṃsu. Jānapadā taṃ sutvā “ambho, sakuṇapotakānaṃ sūyati saddo, uṭṭhetha ukkā bandhatha, chātā sayituṃ na sakkoma, sakuṇamaṃsaṃ khāditvāva sayissāmā”ti vatvā aggīṃ jāletvā ukkā bandhiṃsu. Sakuṇikā tesaṃ saddaṃ sutvā “ime amhākaṃ potake khāditukāmā, mayaṃ evarūpassa bhayassa haraṇatthāya mitte gaṇhimha, sāmikaṃ ukkusarājassa santikaṃ pesessāmī”ti cintetvā “gaccha, sāmi, puttānaṃ no uppannabhayaṃ ukkusarājassa ārocehī”ti vatvā paṭhamāṃ gāthamāha -

44. “Ukkā cilācā bandhanti dīpe, pajā mamaṃ khādituṃ patthayanti;
Mittaṃ sahāyañca vadehi senaka, ācikkha ñātibyaṇaṃ dijāna”nti.

Tattha cilācāti jānapadā. Dīpeti dīpakamhi. Pajā mamanti mama puttake. Senakāti senakasakuṇaṃ nāmenālapati. Ñātibyaṇanti puttānaṃ byaṇaṃ. Dijānanti amhākaṃ ñātīnaṃ dijānaṃ idaṃ byaṇaṃ ukkusarājassa santikaṃ gantvā ācikkhāhīti vadati.

So vegena tassa vasanaṭṭhānaṃ gantvā vassitvā attano āgatabhāvaṃ jānāpetvā katokāso upasaṅkamitvā vanditvā “kiṃkāraṇā āgatosī”ti puṭṭho āgatakāraṇaṃ dassento dutiyaṃ gāthamāha -

45. “Dijo dijānaṃ pavarosi pakkhima, ukkusarāja saraṇaṃ taṃ upema;

Pajā mamaṃ khādituṃ patthayanti, luddā cilācā bhava me sukhāyā''ti.

Tattha dijeti tvam dijo ceva dijānaṃ pavaro ca.

Ukkusarājā ''senaka mā bhāyī''ti taṃ assāsetvā tatiyaṃ gāthamāha -

46. ''Mittaṃ sahāyañca karonti paṇḍitā, kāle akāle sukhamesamānā;
Karomi te senaka etamatthaṃ, ariyo hi ariyassa karoti kicca''nti.

Tattha kāle akāleti divā ca rattiñca. Ariyoti idha ācāraariyo adhippeto.

Ācārasampanno hi ācārasampannassa kiccaṃ karoteva, kimettha karaṇīyanti vadati.

Atha naṃ pucchi ''kiṃ, samma, rukkhamaṃ abhiraḥḥā cilācā''ti? Na tāva abhiraḥḥā, ukkāyeva bandhantīti. Tena hi tvam sīghaṃ gantvā mama sahāyikaṃ assāsetvā mamāgamanabhāvaṃ ācikkhāhīti. So tathā akāsi. Ukkusarājāpi gantvā kadambassa avidūre cilācānaṃ abhiraḥḥanaṃ olovento ekasmiṃ rukkhagge nisīditvā ekassa cilācassa abhiraḥḥanakāle tasmiṃ kulāvakassa avidūraṃ abhiraḥḥe sare nimujjitvā pakkhehi ca mukhena ca udakaṃ āharitvā ukkāya upari āsiñci, sā nibbāyi. Cilācā ''imañca senakasakuṇapotaḥ cassa khādissāmī''ti otarivā puna ukkaṃ jālāpetvā abhiraḥḥisu. Puna so ukkaṃ vijjhāpesi. Etenupāyena baddhaṃ baddhaṃ vijjhāpentassevassa aḍḍharatto jāto. So ativiya kilami, heṭṭhāudare kilomakaṃ tanutaṃ gataṃ, akkhīni rattāni jātāni. Taṃ disvā sakuṇī sāmikaṃ āha - ''sāmi, ativiya kilanto ukkusarājā, etassa thokaṃ vissamanatthāya gantvā kacchaparājassa kathehi''ti. So tassā vacanaṃ sutvā ukkusaṃ upasaṅkamitvā gāthāya ajjhabhāsi -

47. ''Yaṃ hoti kiccaṃ anukampakena, ariyassa ariyena kataṃ tayīdaṃ;
Attānurakkhī bhava mā aḍayhi, lacchāma putte tayi jīvamāne''ti.

Tattha tayīdanti tayā idaṃ, ayameva vā pāṭho.

So tassa vacanaṃ sutvā sīhanādaṃ nadanto pañcamaṃ gāthamāha -

48. ''Taveva rakkhāvaraṇaṃ karonto, sarīrabhedāpi na santasāmi;
Karonti heke sakhinaṃ sakhāro, pāṇaṃ cajantā satamesa dhammo''ti.

Chaṭṭhaṃ pana satthā abhisambuddho hutvā tassa guṇaṃ vaṇṇento āha -

49. ''Sudukkaraṃ kammamakāsi, aḍḍajāyaṃ vihaṅgamo;
Atthāya kuraro putte, aḍḍharatte anāgate''ti.

Tattha kuraroti ukkusarājā. Putteti senakassa putte rakkhanto tesaṃ atthāya aḍḍharatte anāgate yāva diyaḍḍhayāmā vāyāmaṃ karonto dukkaraṃ akāsi.

Senopi ukkusaṃ ''thokaṃ vissamāhi, sammā''ti vatvā kacchapassa santikaṃ gantvā taṃ utthāpetvā ''kiṃ, samma, āgatosī''ti vutto ''evarūpaṃ nāma bhayaṃ uppannaṃ, ukkusarājā paṭhamayāmato paṭṭhāya vāyamanto kilami, tenamhi tava santikaṃ āgato''ti vatvā sattamaṃ gāthamāha -

50. ''Cutāpi heke khalitā sakammunā, mittānukampāya patitṭhahanti;
Puttā mamaṭṭā gatimāgatosmi, atthaṃ caretho mama vāricarā''ti.

Tassattho - sāmi, ekacce hi yasato vā dhanato vā cutāpi sakammunā khalitāpi mittānaṃ anukampāya patitṭhahanti, mama ca puttā aṭṭā āturā, tenāhaṃ taṃ gatim paṭisaraṇaṃ katvā āgatosmi, puttānaṃ jīvitadānaṃ dadanto atthaṃ me carāhi vāricarāti.

Taṃ sutvā kacchapo itaraṃ gāthamāha -

51. “Dhanena dhaññaṇa ca attanā ca, mittāṃ sahāyañca karonti paṇḍitā;
Karomi te senaka etamatthaṃ, ariyo hi ariyassa karoti kicca”nti.

Athassa putto avidūre nipanno pitu vacanaṃ sutvā “mā me pitā kilamatu, ahaṃ pitu kiccaṃ karissāmi”ti cintetvā navamaṃ gāthamāha -

52. “Appossukko tāta tuvaṃ nisīda, putto pitu carati atthacariyaṃ;
Ahaṃ carissāmi tavetamatthaṃ, senassa putte paritāyamaṇo”ti.

Atha naṃ pitā gāthāya ajjhabhāsi -

53. “Addhā hi tāta satamesa dhammo, putto pitu yaṃ care atthacariyaṃ;
Appeva maṃ disvāna pavaḍḍhakāyaṃ, senassa puttā na viheṭṭhayeyyu”nti.

Tattha satamesa dhammoti paṇḍitānaṃ esa dhammo. Puttāti senassa putte cilācā na heṭṭhayeyyunti.

Evaṃ vatvā mahākacchapo “samma, mā bhāyi, tvaṃ purato gaccha, idānāhaṃ āgamiṣsāmi”ti taṃ uyyojetvā udaye patitvā kalalañca sevālañca saṃkaḍḍhitvā ādāya dīpakaṃ gantvā aggim vijjhāpetvā nipajji. Cilācā “kiṃ no senapotakehi, imaṃ kālākacchapam parivattetvā māressāma, ayaṃ no sabbesaṃ pahossatī”ti valliyo uddharitvā jiyā gahetvā nivatthapilotikāpi mocetvā tesu tesu ṭhānesu bandhitvā kacchapam parivattetuṃ na sakkonti. Kacchapo te ākaḍḍhanto gantvā gambhīraṭṭhāne udaye pati. Tepi kacchapalobhena saddhimyeva patitvā udakapunnāya kucchiyā kilantā nikkhamitvā “bho ekena no ukkusena yāva aḍḍharattā ukkā vijjhāpitā, idāni iminā kacchapena udaye pātetvā udakaṃ pāyetvā mahodarā katamha, puna aggim karitvā aruṇe uggatepi ime senakapotake khādissāmi”ti aggim kātuṃ ārabhiṃsu. Sakuṇī tesam kathaṃ sutvā “sāmi, ime yāya kāyaci velāya amhākaṃ puttake khāditvā gamissanti, sahāyassa no sīhassa santikaṃ gacchāhi”ti āha. So taṅkhaṇaṇñeva sīhassa santikaṃ gantvā “kiṃ avelāya āgatosi”ti vutte ādito paṭṭhāya taṃ pavattiṃ ārocetvā ekādasamaṃ gāthamāha -

54. “Pasū manussā migavīraseṭṭha, bhayaṭṭitā seṭṭhamupabbajanti;
Puttā mamaṭṭā gatimāgatosmi, tvaṃ nosi rājā bhava me sukhāyā”ti.

Tattha pasūti sabbatiracchāne āha. Idaṃ vuttaṃ hoti - “sāmi, migesu vīriyena seṭṭha, sabbalokasmiṃhi sabbe tiracchānāpi manussāpi bhayaṭṭitā hutvā seṭṭhaṃ upagacchanti, mama ca puttā aṭṭā āturā. Tasmāhaṃ taṃ gatim katvā āgatomhi, tvaṃ amhākaṃ rājā sukhāya me bhavāhi”ti.

Taṃ sutvā sīho gāthamāha -

55. “Karomi te senaka etamatthaṃ, āyāmi te taṃ disataṃ vadhāya;
Kathaṃhi viññū pahu sampajāno, na vāyame attajanassa guttiyā”ti.

Tattha taṃ disatanti taṃ disasamūhaṃ, taṃ tava paccatthikagaṇanti attho. Pahūti amitte hantūṃ samattho. Sampajānoti mittassa bhayuppattiṃ jānanto. Attajanassāti attasamassa aṅgasamānassa janassa, mittassāti attho.

Evañca pana vatvā “gaccha tvaṃ putte samassāsehi”ti taṃ uyyojetvā maṇivaṇṇaṃ udakaṃ maddamāno pāyāsi. Cilācā taṃ āgacchantāṃ disvā “kurarena tāva amhākaṃ ukkā vijjhāpitā, tathā kacchapena amhe nivatthapilotikānampi assāmikā katā, idāni pana naṭṭhamhā, sīho no jīvitaṃ kkhayameva pāpessatī”ti maraṇabhayatajjitā yena vā tena vā palāyimsu. Sīho āgantvā rukkhamaṇe na kiñci addasa. Atha naṃ kuraro ca kacchapo ca seno ca upasaṅkamitvā vandimsu. So tesāṃ mittānisaṃsaṃ kathetvā “ito paṭṭhāya mittadhammaṃ abhinditvā appamattā hothā”ti ovaditvā pakkāmi, tepi sakaṭṭhānāni gatā. Senasakuṇī attano putte oloketvā “mitte nissāya amhehi dāraṃ laddhā”ti sukhānissinnasamaye senena saddhiṃ sallapantī mittadhammaṃ pakāsamānā cha gāthā abhāsi -

56. “Mittañca kayirātha suhadayañca, ayirañca kayirātha sukhāgamāya;
Nivatthakocova sarebhiantvā, modāma puttehi samaṅgibhūtā.
57. “Sakamittassa kammena, sahāyassāpalāyino;
Kūjantamupakūjanti, lomasā hadayaṅgamaṃ.
58. “Mittaṃ sahāyaṃ adhigamma paṇḍito, so bhuñjatī putta pasuṃ dhanāṃ vā;
Ahañca puttā ca patī ca mayhaṃ, mittānukampāya samaṅgibhūtā.
59. “Rājavatā sūravatā ca attho, sampannasakhissa bhavanti hete;
So mittavā yasavā uggatatto, asmiṃdhaloke modati kāmakāmī.
60. “Karaṇīyāni mittāni, daliddenāpi senaka;
Passa mittānukampāya, samaggamhā sañātake.
61. “Sūrena balavantena, yo mitte kurute diyo;
Evaṃ so sukhito hoti, yathāhaṃ tvañca senakā”ti.

56-61. Tattha mittañcāti yaṃkiñci attano mittañca suhadayañca suhadayasahāyañca sāmikasaṅkhātāṃ ayirañca karotheva. Nivatthakocova sarebhiantvāti ettha kocoti kavaco. Yathā nāma paṭimukkakavaco sare abhihanati nivāreti, evaṃ mayampi mittabalena paccatthike abhiantvā puttehi saddhiṃ modāmāti vadati. Sakamittassa kammenāti sakassa mittassa parakkamena. Sahāyassāpalāyino sahāyassa apalāyino migarājassa. Lomasāti pakkhino amhākaṃ puttakā mañca tañca kūjantaṃ hadayaṅgamaṃ madhurassamaṃ nicchāretvā upakūjanti. Samaṅgibhūtāti ekaṭṭhāne ṭhitā.

Rājavatā sūravatā ca atthoti yassa sīhasadisā rājā ukkusakacchapasadisā ca sūrā mittā honti, tena rājavatā sūravatā ca attho sakkā pāpuṇituṃ. Bhavanti heteti yo ca sampannasakho paripuṇṇamittadhammo, tassa ete sahāyā bhavanti. Uggatattoti sirisobhaggena uggatasabhāvo. Asmiṃdhaloketi idhalokasaṅkhāte asmiṃ loke modati. Kāmakāmīti sāmikaṃ ālapati. So hi kāme kāmanato kāmakāmī nāma. Samaggamhāti samaggā jātāmaṃ. Sañātakehi ñātakehi puttehi saddhiṃ.

Evaṃ sā chahi gāthāhi mittadhammassa guṇakathaṃ kathesi. Te sabbepi sahāyakā mittadhammaṃ abhinditvā yāvatāyukaṃ ṭhatvā yathākammaṃ gatā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “na, bhikkhave, idāneva so bhariyaṃ nissāya sukhappatto, pubbepi sukhappattoyevā”ti vatvā jātakam samodhānesi - “tadā seno ca senī ca jayampatikā ahesuṃ, puttakacchapo rāhulo, pitā mahāmoggallāno, ukkuso sārīputto, sīho pana ahameva ahosi”nti.

Mahāukkusajātakavaṇṇanā tatiyā.

487. Uddālakajātakavaṇṇanā

Kharājīnā jaṭilā paṅkadantāti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ kuhakabhikkhuṃ ārabba kathesi. So hi niyyānikasāsane pabbajitvāpi catupaccayatthāya tividhaṃ kuhakavatthuṃ pūresi. Athassa aguṇaṃ pakāsentā bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “āvuso, asuko nāma bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kuhanam nissāya jīvikaṃ kappeti”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa kuhakoyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto tassa purohito ahosi paṇḍito byatto. So ekadivasam uyyānakīlaṃ gato ekaṃ abhirūpaṃ gaṇikaṃ disvā paṭibaddhacitto tāya saddhiṃ samvāsaṃ kappesi. Sā taṃ paṭicca gabbhaṃ paṭilabhi. Gabbhassa patiṭṭhitabhāvaṃ ñatvā taṃ āha - “sāmi, gabbho me patiṭṭhito, jātakāle nāmaṃ karontī assa kiṃ nāmaṃ karomī”ti? So “vaṇṇadāsiyā kucchimhi nibbattattā na sakkā kulanāmaṃ kātu”nti cintetvā “bhadde, ayaṃ vātaghātarukkho uddālo nāma, idha paṭiladdhattā ‘uddālako’tissa nāmaṃ kareyyāsī”ti vatvā aṅgulimuddikaṃ adāsi. “Sace dhītā hoti, imāya naṃ poseyyāsi, sace putto, atha naṃ vayappattaṃ mayhaṃ dasseyyāsī”ti āha. Sā aparabhāge puttaṃ vijāyitvā “uddālako’tissa nāmaṃ akāsi.

So vayappatto mātaraṃ pucchi - “amma, ko me pitā”ti? “Purohito tātā”ti. “Yadi evaṃ vede uggaṇhissāmī”ti mātu hatthato muddikañca ācariyabhāgañca gahetvā takkasilam gantvā disāpāmokkhācariyassa santike sippaṃ uggaṇhanto ekaṃ tāpasagaṇaṃ disvā “imesaṃ santike varasippaṃ bhavissati, taṃ uggaṇhissāmī”ti sippalobhena pabbajitvā tesam vattapaṭivattaṃ katvā “ācariyā maṃ tumhākaṃ jānanasippaṃ sikkhāpethā”ti āha. Te attano attano jānananiyāmeneva taṃ sikkhāpesuṃ. Pañcannaṃ tāpasasatānaṃ ekopi tena atirekapañño nāhosi, sveva tesam paññāya aggo. Athassa te sannipatitvā ācariyaṭṭhānaṃ adaṃsu. Atha ne so āha - “mārisā, tumhe niccaṃ vanamūlaphalāhārā araṇṇeva vasatha, manussapathaṃ kasmā na gacchathā”ti? “Mārisa, manussā nāma mahādānaṃ datvā anumodanaṃ kārāpentī, dhammiṃ kathaṃ bhaṇāpentī, pañhaṃ pucchanti, mayaṃ tena bhayena tattha na gacchāmā”ti. “Mārisā, sacepi cakkavattirājā bhavissati, manaṃ gahetvā kathanam nāma mayhaṃ bhāro, tumhe mā bhāyathā”ti vatvā tehi saddhiṃ cārikaṃ caramāno anupubbena bārāṇasiṃ patvā rājuyyāne vasitvā punadivase sabbehi saddhiṃ dvāragāme bhikkhāya cari, manussā mahādānaṃ adaṃsu. Tāpasā punadivase nagaraṃ pavasiṃsu manussā mahādānaṃ adaṃsu. Uddālakatāpasō dānānumodanaṃ karoti, maṅgalaṃ vadati, pañhaṃ vissajjeti, manussā pasīditvā bahupaccaye adaṃsu. Sakalanagaraṃ “paṇḍito gaṇasatthā dhammikatāpasō āgato”ti saṅkhubhi, taṃ rañṇopi kathayiṃsu.

Rājā “kuhiṃ vasatī”ti pucchitvā “uyyāne”ti sutvā “sādhu ajja tesam dassanāya gamissāmī”ti āha. Eko puriso gantvā “rājā kira vo passitum āgacchissatī”ti uddālakassa kathesi. Sopi isigaṇaṃ āmantetvā “mārisā, rājā kira āgamissati, issare nāma ekadivasam ārādhetvā yāvajīvaṃ alaṃ hotī”ti. “Kiṃ pana kātappaṃ ācariyā”ti? So evamāha - “tumhesu ekacce vaggulivataṃ carantu, ekacce ukkuṭṭikappadhānamanuyuñjantu, ekacce kaṇṭakāpassayikā bhavantu, ekacce pañcātapam tapantu, ekacce udakorohanakammaṃ karontu, ekacce tattha tattha mante sajjhāyantu”ti. Te tathā karimso. Sayam pana aṭṭha vā dasa vā paṇḍitavādino gahetvā manorame ādhārake ramaṇīyaṃ potthakaṃ ṭhapetvā antevāsikaparivuto supaññatte sāpassaye āsane nisīdi. Tasmīṃ khaṇe rājā purohitaṃ ādāya mahantena parivārena uyyānaṃ gantvā te micchātapam carante disvā “apāyabhayaṃhā muttā”ti pasīditvā uddālakassa santikaṃ gantvā paṭisanthāraṃ katvā ekamantaṃ nisinno tuṭṭhamānaso purohiteṇa saddhiṃ sallapanto paṭhamam gāthamāha -

- 62.** “Kharājīnā jaṭilā paṇkadantā, dummakkharūpā ye mantaṃ jappanti;
Kaccinnu te mānusake payoge, idaṃ vidū parimuttā apāyā”ti.

Tattha kharājīnāti sakhurehi ajinacammehi samannāgatā. Paṇkadantāti dantakaṭṭhassa akhādanena malaggahitadantā. Dummakkharūpāti anañjitakkhā amaṇḍitarūpā lūkhasaṅghāṭidharā. Mānusake payogeti manussehi kattabbavīriye. Idaṃ vidūti idaṃ tapacaraṇaṅca mantasajjhāyanaṅca jānantā. Apāyāti kacci ācariya, ime catūhi apāyehi muttāti pucchati.

Taṃ sutvā purohito “ayaṃ rājā aṭṭhāne pasanno, tuṇhī bhavitum na vaṭṭatī”ti cintetvā dutiyaṃ gāthamāha -

- 63.** “Pāpāni kammāni karetha rāja, bahussuto ce na careyya dhammaṃ;
Sahassavedopi na taṃ paṭicca, dukkhā pamucce caraṇaṃ apatvā”ti.

Tattha bahussuto ceti sace mahārāja, “ahaṃ bahussutomhī”ti paguṇavedopi dasakusalakammam pathadhammaṃ na careyya, tīhi dvārehi pāpāneva kareyya, tiṭṭhantu tayo vedā, sahassavedopi samāno taṃ bāhusaccaṃ paṭicca aṭṭhasamāpattisaṅkhātāṃ caraṇaṃ appatvā apāyadukkhato na mucceyyāti.

Tassa vacanaṃ sutvā uddālako cintesi “rājā yathā vā tathā vā isigaṇassa pasīdi, ayaṃ pana brāhmaṇo carantaṃ goṇaṃ daṇḍena paharanto viya vaḍḍhitabhatte kacavaraṃ khipanto viya kathesi, tena saddhiṃ kathessāmī”ti. So tena saddhiṃ kathento tatiyaṃ gāthamāha -

- 64.** “Sahassavedopi na taṃ paṭicca, dukkhā pamucce caraṇaṃ apatvā;
Maññāmi vedā aphaḷā bhavanti, sasamyamaṃ caraṇaṅñeva sacca”nti.

Tattha aphaḷāti tava vāde vedā ca sesasippāni ca aphaḷāni āpajjanti, tāni kasmā uggaṇhanti, sīlasamyamena saddhiṃ caraṇaṅñeva ekaṃ saccaṃ āpajjatīti.

Tato purohito catutthaṃ gāthamāha -

- 65.** “Na heva vedā aphaḷā bhavanti, sasamyamaṃ caraṇaṅñeva saccaṃ;
Kittiṅhi pappoti adhicca vede, santiṃ puṇāti caraṇena danto”ti.

Tattha na hevāti nāhaṃ “vedā aphalā”ti vadāmi, apica kho pana sasamīyamaṃ caraṇaṃ saccameva sabhāvabhūtaṃ uttamaṃ. Tena hi sakkā dukkhā muccituṃ. Santiṃ puṇātīti samāpattisaṅkhātena caraṇena danto bhayasantikaraṃ nibbānaṃ pāpuṇātīti.

Taṃ sutvā uddālako “na sakkā iminā saddhiṃ paṭipakkhavasena tathātuṃ, ‘putto tavāha’nti vutte sinehaṃ akaronto nāma natthi, puttabhāvamassa kathessāmī”ti cintetvā pañcamaṃ gāthamāha -

66. “Bhaccā mātā pitā bandhū, yena jāto sayeva so;
Uddālako ahaṃ bho, sottiyaikulavaṃsako”ti.

Tattha bhaccāti mātā ca pitā ca sesabandhū ca bharitabbā nāma. Yena pana jāto, soyeve so hoti. Attāyeva hi attano jāyati, ahaṃca tayāva uddālakarukkhamaṃ janito, tayā vuttameva nāmaṃ kataṃ, uddālako ahaṃ bho.

So “ekaṃsena tvaṃ uddālako”ti vutte “āmā”ti vatvā “mayā te mātu saññānaṃ dinnaṃ, taṃ kuhi”nti vutte “idaṃ brāhmaṇa”ti muddikaṃ tassa hatthe tṭhapesi. Brāhmaṇo muddikaṃ sañjānitvā nicchayena “tvaṃ brāhmaṇadhammaṃ pajānāsī”ti vatvā brāhmaṇadhammaṃ pucchanto chaṭṭhaṃ gāthamāha -

67. “Kathaṃ bho brāhmaṇo hoti, kathaṃ bhavati kevalī;
Kathaṃca parinibbānaṃ, dhammaṭṭho kinti vuccatī”ti.

Uddālakopi tassa ācikkhanto sattamaṃ gāthamāha -

68. “Niraṃkatvā aggimādāya brāhmaṇo, āpo siṅcaṃ yajaṃ usseti yūpaṃ;
Evaṃkaro brāhmaṇo hoti khemī, dhamme tṭhitaṃ tena amāpayiṃsū”ti.

Tattha niraṃkatvā aggimādāyāti niraṇṭaraṃ katvā aggaṃ gahetvā paricarati. Āpo siṅcaṃ yajaṃ usseti yūpanti abhisecanakakammaṃ karonto sammāpāsaṃ vā vājapeyyaṃ vā niraggaḷaṃ vā yajanto suvaṇṇayūpaṃ ussāpeti. Khemīti khemappatto. Amāpayiṃsūti teneva ca kāraṇena dhamme tṭhitaṃ kathayiṃsu.

Taṃ sutvā purohito tena kathitaṃ brāhmaṇadhammaṃ garahanto aṭṭhaṃ gāthamāha -

69. “Na suddhi secanenatthi, nāpi kevalī brāhmaṇo;
Na khantī nāpi soraccaṃ, nāpi so parinibbuto”ti.

Tattha secanenāti tena vuttasu brāhmaṇadhammesu ekaṃ dassetvā sabbaṃ paṭikkhipati. Idaṃ vuttaṃ hoti - “aggiparicaraṇena vā udakasecanena vā pasughātayaññaṇa vā suddhi nāma natthi, nāpi ettakena brāhmaṇo kevalaparipuṇṇo hoti, na adhivāsanakhanti, na sīlasoraccaṃ, nāpi kilesaparinibbānena parinibbuto nāma hotī”ti.

Tato naṃ uddālako “yadi evaṃ brāhmaṇo na hoti, atha kathaṃ hotī”ti pucchanto navamaṃ gāthamāha -

70. “Kathaṃ so brāhmaṇo hoti, kathaṃ bhavati kevalī;
Kathaṃca parinibbānaṃ, dhammaṭṭho kinti vuccatī”ti.

Purohitopissa kathento itaraṃ gāthamāha -

- 71.** “Akhettabandhū amamo nirāso, nillobhapāpo bhavalobhakhīṇo;
Evaṃkaro brāhmaṇo hoti khemī, dhamme ʘhitam tena amāpayimsū”ti.

Tattha akhettabandhūti akkhetto abandhu, khetta vatthugāmanigamapariggahena
ceva
ñātibandhavagottabandhavamittabandhavasahāyabandhavasippabandhavapariggahe
na ca rahito. Amamoti sattasaṅkhāresu taṇhādiṭṭhimamāyanarahito. Nirāsoti
lābhadhanaputtajīvitāsāya rahito. Nillobhapāpoti pāpalobhavisamalobhena rahito.
Bhavalobhakhīṇoti khīṇabhavarāgo.

Tato uddālako gāthamāha -

- 72.** “Khattiyā brāhmaṇā vessā, suddā caṇḍālapukkusā;
Sabbeva soratā dantā, sabbeva parinibbutā;
Sabbesaṃ sītibhūtānaṃ, atthi seyyoṭha pāpiyo”ti.

Tattha atthi seyyoṭha pāpiyoti ete khattiyādayo sabbepi soraccādīhi samannāgatā
honti, evaṃ bhūtānaṃ pana tesaṃ ayaṃ seyyo, ayaṃ pāpiyoti evaṃ hīnukkaṭṭhatā
atthi, natthīti pucchati.

Athassa “arahattupattito paṭṭhāya hīnukkaṭṭhatā nāma natthī”ti dassetuṃ
brāhmaṇo gāthamāha -

- 73.** “Khattiyā brāhmaṇā vessā, suddā caṇḍālapukkusā;
Sabbeva soratā dantā, sabbeva parinibbutā;
Sabbesaṃ sītibhūtānaṃ, natthi seyyoṭha pāpiyo”ti.

Atha naṃ garahanto uddālako gāthādvayamāha -

74. “Khattiyā brāhmaṇā vessā, suddā caṇḍālapukkusā;
Sabbeva soratā dantā, sabbeva parinibbutā.
75. “Sabbesaṃ sītibhūtānaṃ, natthi seyyoṭha pāpiyo;
Panaṭṭhaṃ carasi brahmaṇṇaṃ, sottiya kulavaṃsata”nti.

74-75. Tassattho - yadi etehi guṇehi samannāgatānaṃ viseso natthi, eko vaṇṇova
hoti, evaṃ sante tvaṃ ubhato sujātabhāvaṃ nāsento panaṭṭhaṃ carasi
brahmaṇṇaṃ, caṇḍālasamo hosi, sottiya kulavaṃsataṃ nāsesīti.

Atha naṃ purohito upamāya saññāpento gāthādvayamāha -

76. “Nānārattehi vatthehi, vimānaṃ bhavati chāditaṃ;
Na tesaṃ chāyā vatthānaṃ, so rāgo anupajjatha.
77. “Evameva manussesu, yadā sujjhanti māṇavā;
Te sajātiṃ pamuñcanti, dhammamaññāya subbatā”ti.

76-77. Tattha vimānanti gehaṃ vā maṇḍapaṃ vā. Chāyāti tesaṃ vatthānaṃ chāyā
so nānāvidho rāgo na upeti, sabbā chāyā ekavaṇṇāva honti. Evamevāti manussesupi
evameva ekacce aññābrāhmaṇā akāraṇeneva cātuvaṇṇe suddhiṃ paññāpenti, esā

atthīti mā gaṇhi. Yadā ariyamaggena māṇavā sujjhanti, tadā tehi paṭividdhaṃ nibbānadhammaṃ jānitvā subbatā sīlavantā paṇḍitapurisā te saajātiṃ muñcanti. Nibbānappattito paṭṭhāya hi jāti nāma niratthakāti.

Uddālako pana paccāharitum asakkonto appaṭibhānova nisīdi. Atha brāhmaṇo rājānaṃ āha - “sabbe ete, mahārāja, kuhakā sakalajambudīpe kohaṇṇeneva nāsenti, uddālakaṃ uppabbājetvā upapurohitaṃ karotha, sese uppabbājetvā phalakāvudhāni datvā sevakē karothā”ti. “Sādhu, ācariyā”ti rājā tathā kāresi. Te rājānaṃ upaṭṭhahantāva yathākammaṃ gatā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepesa kuhakoyevā”ti vatvā jātaṃ samodhānesi - “tadā uddālako kuhakabhikkhu ahosi, rājā ānando, purohito pana ahameva ahosi”nti.

Uddālakajātakavaṇṇanā catutthā.

488. Bhisajātakavaṇṇanā

Assaṃ gavaṃ rajataṃ jātārūpanti idaṃ satthā jetavane viharanto ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabba katesi. Vatthu pana kusajātake āvi bhavissati. Tadā pana satthā “saccaṃ kira tvaṃ bhikkhu ukkaṇṭhito”ti pucchitvā “saccaṃ, bhante”ti vutte “kiṃ paṭiccā”ti vatvā “kilesaṃ, bhante”ti vutte “bhikkhu evarūpe niyyānikasāsane pabbajitvā kasmā kilesaṃ paṭicca ukkaṇṭhito, porāṇakapaṇḍitā anuppanne buddhe bāhirakapabbajjaṃ pabbajitvā vatthukāmakilesakāme ārabba uppajjanakasaṇṇaṃ sapathaṃ katvā vihariṃsū”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto asītikoṭivibhavassa brāhmaṇamahāsālakulassa putto hutvā nibbatti, “mahākaṇṇanā”tissa nāmaṃ kariṃsu. Athassa padasā vicaraṇakāle aparopi putto jāyī, “upakaṇṇanā”tissa nāmaṃ kariṃsu. Evaṃ paṭipāṭiyā satta puttā ahesuṃ. Sabbakaniṭṭhā panekā dhītā, tassā “kaṇṇadevī”ti nāmaṃ kariṃsu. Mahākaṇṇanā”vayappatto takkasilato sabbasippāni uggaṇhitvā āgacchi. Atha naṃ mātāpitāro gharāvāsena bandhitukāmā “attanā samānājetīyakulato te dārikaṃ ānessāma, gharāvāsaṃ saṇṭhāpehī”ti vadiṃsu. “Ammatātā, na mayhaṃ gharāvāsenattho, mayhaṇhi tayo bhavā ādittā viya sappātibhaya, bandhanāgāraṃ viya palibuddhā, ukkārabhūmi viya jegucchā hutvā upaṭṭhahanti, mayā supinenapi methunadhammo na diṭṭhapubbo, aṇṇe vo puttā atthi, te gharāvāse na nimantethā”ti vatvā punappunaṃ yācitopi sahāye pesetvā tehi yācitopi na icchi.

Atha naṃ sahāyā “samma, kiṃ pana tvaṃ patthento kāme paribhuñjitum na icchasi”ti pucchiṃsu. So tesaṃ nekkhammajjhāsayataṃ ārocesi. Taṃ sutvā mātāpitāro sesaputte nimantesuṃ, tepi na icchiṃsu. Kaṇṇadevīpi na icchiyeva. Aparabhāge mātāpitāro kalamakaṃsu. Mahākaṇṇanā”mātāpitūnaṃ kattabbakiccaṃ katvā asītikoṭidhanena kapaṇaddhikānaṃ mahādānaṃ datvā cha bhātāro bhaginiṃ ekaṃ dāsaṃ ekaṃ dāsiṃ ekaṃ sahāyakaṇṇa ādāya mahābhiniikkhamaṃ nikkhamitvā himavantaṃ pāvisi. Te tattha ekaṃ padumasaraṃ nissāya ramaṇīye bhūmibhāge assamaṃ katvā pabbajitvā vanamūlaphalāhārehi yāpayiṃsu. Te araṇṇaṃ gacchantā ekatova gantvā yattha eko phalaṃ vā pattaṃ vā passati, tattha itarepi pakkosivā diṭṭhasutādīni kathentā uccinanti, gāmassa kammantaṭṭhānaṃ viya hoti. Atha ācariyo mahākaṇṇanā”paso cintesi “amhākaṃ asītikoṭidhanaṃ chaḍḍetvā pabbajitānaṃ evaṃ loluppacāravasena

phalāphalatthāya vicaraṇaṃ nāma appatirūpaṃ, ito paṭṭhāya ahameva phalāphalaṃ āharissāmi”ti. So assamaṃ patvā sabbepi te sāyanhasamaye sannipātetvā tamatthaṃ ārocetvā “tumhe idheva samaṇadhammaṃ karontā acchatha, ahaṃ phalāphalaṃ āharissāmi”ti āha. Atha naṃ upakañcanādayo “mayaṃ ācariya, tumhe nissāya pabbajitā, tumhe idheva samaṇadhammaṃ karotha, bhaginīpi no idheva hotu, dāsīpi tassā santike acchatu, mayaṃ aṭṭha janā vārena phalāphalaṃ āharissāma, tumhe pana tayo vāramuttāva hothā”ti vatvā paṭiññaṃ gaṇhiṃsu.

Tato paṭṭhāya aṭṭhasupi janesu ekeko vāreneva phalāphalaṃ āharati. Sesā attano attano paṇṇasālāyameva honti, akāraṇena ekato bhavitum na labhanti. Vārappatto phalāphalaṃ āharitvā eko māḷako atthi, tattha pāsāṇaphalake ekādasa koṭṭhāse katvā ghaṇḍisaññaṃ katvā attano koṭṭhāsaṃ ādāya vasanaṭṭhānaṃ pavisati. Sesā ghaṇḍisaññāya nikkhamitvā loluppaṃ akatvā gāravaparihārena gantvā attano pāpuṇanakoṭṭhāsaṃ ādāya vasanaṭṭhānaṃ gantvā paribhuñjitvā samaṇadhammaṃ karonti. Te aparabhāge bhisāni āharitvā khādantā tattatapā ghoratapā paramājitindriyā kasiṇaparikammaṃ karontā vihariṃsu. Atha tesāṃ sīlatejena sakkassa bhavanaṃ kampi. Sakkopi āvajjento taṃ kāraṇaṃ ñatvā “kāmadhimuttā nu kho ime isayo, no”ti āsaṅkaṃ karotiyeva. So “ime tāva isayo pariggaṇhissāmi”ti cintetvā attano ānubhāvena mahāsattassa koṭṭhāsaṃ tayo divase antaradhāpesi. So paṭhamadivase koṭṭhāsaṃ adisvā “mama koṭṭhāsaṃ pamuṭṭho bhavissati”ti cintesi, dutiyadivase “mama dosena bhavitabbaṃ, paṇāmanavasena mama koṭṭhāsaṃ na ṭhapesi mañña”ti cintesi, tatiyadivase “kena nu kho kāraṇena mayhaṃ koṭṭhāsaṃ na ṭhapenti, sace me doso atthi, khamāpessāmi”ti sāyanhasamaye ghaṇḍisaññaṃ adāsi.

Sabbe sannipatitvā “kena ghaṇḍisaññā dinnā”ti āhaṃsu. “Mayā tātā”ti. “Kimkāraṇā ācariyā”ti? “Tātā tatiyadivase kena phalāphalaṃ ābhata”nti? Tesu eko uṭṭhāya “mayā ācariyā”ti vanditvā aṭṭhāsi. Koṭṭhāse karontena te mayhaṃ koṭṭhāso katoti. “Āma, ācariya, jeṭṭhakakoṭṭhāso me kato”ti. “Hiyyo kenābhata”nti? “Mayā”ti aparo uṭṭhāya vanditvā aṭṭhāsi. Koṭṭhāsaṃ karonto maṃ anussarīti. “Tumhākaṃ me jeṭṭhakakoṭṭhāso ṭhapito”ti. “Ajja kenābhata”nti. “Mayā”ti aparo uṭṭhāya vanditvā aṭṭhāsi. Koṭṭhāsaṃ karonto maṃ anussarīti. “Tumhākaṃ me jeṭṭhakakoṭṭhāso kato”ti. “Tātā, ajja mayhaṃ koṭṭhāsaṃ alabhantassa tatiyo divaso, paṭhamadivase koṭṭhāsaṃ adisvā ‘koṭṭhāsaṃ karonto maṃ pamuṭṭho bhavissati’ti cintesiṃ, dutiyadivase “mama koci doso bhavissati”ti cintesiṃ, ajja pana “sace me doso atthi, khamāpessāmi”ti cintetvā ghaṇḍisaññāya tumhe sannipātesesiṃ. Ete bhisakoṭṭhāse tumhe “karimhā”ti vadatha, ahaṃ na labhāmi, etesaṃ thenetvā khādakaṃ ñatumaṃ vaṭṭati, kāme pahāya pabbajitānaṃ bhisamattaṃ thenanaṃ nāma appatirūpanti. Te tassa kathaṃ sutvā “aho sāhasikakamma”nti sabbeva ubbegappattā ahesuṃ.

Tasmiṃ assamapade vanajeṭṭhakarukkhe nibbattadevatāpi otaritvā āgantvā tesameva santike nisīdi. Āneñjakaraṇaṃ kāriyamāno dukkhaṃ adhivāsetumaṃ asakkonto ālānaṃ bhinditvā palāyitvā araññaṃ pavittṭho eko vāraṇo kālena kālaṃ isigaṇaṃ vandati, sopi āgantvā ekamantaṃ aṭṭhāsi. Sappakīlāpanako eko vānaro ahituṇḍikassa hatthato muccitvā palāyitvā araññaṃ pavisitvā tattheva assame vasati. Sopi taṃ divasaṃ isigaṇaṃ vanditvā ekamantaṃ nisīdi. Sakko “isigaṇaṃ pariggaṇhissāmi”ti tesāṃ santike adissamānakāyo aṭṭhāsi. Tasmiṃ khaṇeva bodhisattassa kaniṭṭho upakañcanatāpaso uṭṭhāyāsanaṃ bodhisattaṃ vanditvā sesānaṃ apacitiṃ dassetvā “ācariya, ahaṃ aññaṃ apaṭṭhapetvā attānaññaṃ

sodhetum labhāmī”ti pucchi. “Āma, labhasī”ti. So isigaṇamajjhe t̥hatvā “sace te mayā bhisāni khāditāni, evarūpo nāma hotū”ti sapatham karonto paṭhamam gāthamāha -

78. “Assam gavam rajatam jātārūpam, bhariyañca so idha labhatam manāpam;
Puttehi dārehi samaṅgi hotu, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsī”ti.

Tattha “assam gava”nti idam “so ‘yattakāni piyavatthūni honti, tehi vippayoge tattakāni sokadukkhāni uppajjantī”ti vatthukāme garahanto abhāsī”ti veditabbam.

Tam sutvā isigaṇo “mārisa, mā evam kathetha, atibhāriyo te sapatho”ti kaṇṇe pidahi. Bodhisattopi nam “tāta, atibhāriyo te sapatho, na tvam khādasi, tava pattāsane nisīdā”ti āha. Tasmim paṭhamam sapatham katvā nisinne dutiyopi bhātā sahasā uṭṭhāya mahāsattam vanditvā sapathena attānam sodhento dutiyam gāthamāha -

79. “Mālañca so kāsikacandanañca, dhāretu puttassa bahū bhavantu;
Kāmesu tibbam kurutam apekkham, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsī”ti.

Tattha tibbanti vatthukāmakilesakāmesu bahalam apekkham karotūti. Idam so “yassetesu tibbā apekkhā honti, so tehi vippayoge mahantam dukkham pāpuṇātī”ti dukkhapaṭikkhepavaseneva āha.

Tasmim nisinne sesāpi attano attano ajjhāsayānurūpena tam tam gātham abhāsimsu -

80. “Pahūtadhañño kasimā yasassī, putte gihī dhanimā sabbakāme;
Vayam apassam gharamāvasātu, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsī.

81. “So khattiyo hotu pasayhakārī, rājābhirājā balavā yasassī;
Sa cāturantam mahimāvasātu, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsī.

82. “So brāhmaṇo hotu avītarāgo, muhuttanakkhattapathesu yutto;
Pūjetu nam raṭṭhapatī yasassī, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsī.

83. “Ajjhāyakam sabbasamantavedam, tapassinam maññatu sabbaloko;
Pūjentu nam jānapadā samecca, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsī.

84. “Catussadam gā mavaram samiddham, dinnañhi so bhuñjatu vāsavena;
Avītarāgo maraṇam upetu, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsī.

85. “So gāmaṇī hotu sahāyamajjhe, naccehi gītehi pamodamāno;
So rājato byasana mālattha kiñci, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsī.

86. “Yam ekarājā pathaviṃ vijetvā, itthīsaḥassāna t̥hapetu aggam;
Sīmantinīnam pavarā bhavātu, bhisāni te brāhmaṇa yā ahāsī.

87. “Isīnañhi sā sabbasamāgatānam, bhuñjeyya sādum avikampamānā;
Carātu lābhena vikatthamānā, bhisāni te brāhmaṇa yā ahāsī.

88. “Āvāsiko hotu mahāvihāre, navakammiko hotu gajaṅgalāyam;
Āloka sandhim divasam karotu, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsī.

89. “So bajjhatū pāsasatehi chabbhi, rammā vanā niyyatu rājadhāniṃ;
Tutthehi so haññatu pācanehi, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsi.

90. “Alakkamālī tipukaṇṇaviddho, laṭṭhīhato sappamukhaṃ upetu;
Sakacchabandho visikhaṃ carātu, bhisāni te brāhmaṇa yo ahāsi”ti.

80-90. Tattha tatiyena vuttagāthāya kasimāti sampannakasikammo. Putte gihī dhanimā sabbakāmeti putte labhatu, gihī hotu, sattavidhena ratanadhanena dhanimā hotu, rūpādibhede sabbakāme labhatu. Vayaṃ apassanti mahallakakāle pabbajjānurūpampi attano vayaṃ apassanto pañcakāmaguṇasamiddhaṃ ghameva āvasatūti. Idaṃ so “pañcakāmaguṇagiddho kāmaguṇavippayogena mahāvināsaṃ pāpuṇātī”ti dassetuṃ kathesi.

Catutthena vuttagāthāya rājābhirājāti rājūnaṃ antare abhirājāti. Idaṃ so “issarānaṃ nāma issariye parigalite mahantaṃ dukkhaṃ uppajjati”ti rajje dosaṃ dassento kathesi. Pañcamena vuttagāthāya avītarāgoti purohitaṭṭhānataṇhāya sataṇhoti. Idaṃ so “purohitassa purohitaṭṭhāne parigalite mahantaṃ domanassaṃ uppajjati”ti dassetuṃ kathesi. Chaṭṭhena vuttagāthāya tapassinanti tapasīlasampannoti taṃ maññatu. Idaṃ so “lābhasakkārāpagamena mahantaṃ domanassaṃ uppajjati”ti lābhasakkārāgarahavasena kathesi.

Sahāyatāpasena vuttagāthāya catussadanti ākiṇṇamanussatāya manussehi, pahūtadhaññatāya dhaññena, sulabhadārutāya dārūhi, sampannodakatāya udakenāti catūhi ussannaṃ, catussadasamannāgatanti attho. Vāsavenāti vāsavena dinnaṃ viya acalaṃ, vāsavato laddhavarānubhāvena ekaṃ rājānaṃ ārādheta tena dinnantipi attho. Avītarāgoti kaddame sūkaro viya kāmapaṇke nimuggova hutvā. Iti sopi kāmānaṃ ādīnavaṃ kathento evamāha.

Dāsena vuttagāthāya gāmaṇīti gāmajetṭhako. Ayampi kāme garahantoyeva evamāha. Kañcanadeviyā vuttagāthāya yanti yaṃ itthinti attho. Ekarājāti aggarājā. Itthisahassānanti vacanamaṭṭhatāya vuttaṃ, soḷasannaṃ itthisahassānaṃ aggaṭṭhāne ṭhapetūti attho. Sīmantinīnanti sīmantadharānaṃ itthīnanti attho. Iti sā itthibhāve ṭhatvāpi duggandhagūtharāsiṃ viya kāme garahantīyeva evamāha. Dāsiyā vuttagāthāya sabbasamāgatānanti sabbesaṃ sannipatitānaṃ majjhe nisīditvā avikampamānā anosakkamānā sādurasāṃ bhuñjatūti attho. Dāsīnaṃ kira sāmikassa santike nisīditvā bhuñjanaṃ nāma appiyaṃ. Iti sā attano appiyatāya evamāha. Carātūti caratu. Lābhena vikatthamānāti lābhahetu kuhanakammaṃ karontī lābhasakkāraṃ uppādentī caratūti attho. Iminā sā dāsibhāve ṭhitāpi kilesakāma vatthukāme garahati.

Devatāya vuttagāthāya āvāsikoti āvāsajagganako. Gajāṅgalāyanti evaṃnāmake nagare. Tattha kira dabbasambhārā sulabhā. Ālokasandhiṃ divasanti ekadivaseneva vātapānaṃ karotu. So kira devaputto kassapabuddhakāle gajāṅgalanagaraṃ nissāya yojanike jiṇṇamahāvihāre āvāsikasaṅghatthero hutvā jiṇṇavihāre navakammaṃ karontoyeva mahādukkhaṃ anubhavi. Tasmā tadeva dukkhaṃ ārabha evamāha. Hatthinā vuttagāthāya pāsasatehīti bahūhi pāsehi. Chabbhīti catūsu pādesu gīvāya kaṭibhāge cāti chasu ṭhānesu. Tuttehīti dvikaṇḍakāhi dīghalaṭṭhīhi. Pācanehīti dasapācanehi aṅkusehi vā. So kira attano anubhūta dukkhaññeva ārabha evamāha.

Vānarena vuttagāthāya alakkamālīti ahitunḍikena kaṇṭhe parikkhipitvā ṭhapitāya alakkamālāya samannāgato. Tipukaṇṇavidḍhoti tipupīlandhanena pīlandhakaṇṇo. Laṭṭhīhatoti sappakīlaṃ sikkhāpayamāno laṭṭhiyā hato hutvā. Esopi ahitunḍikassa hatthe attano anubhūta dukkhameva sandhāya evamāha.

Evam tehi terasahi janehi sapathe kate mahāsatto cintesi “kadāci ime ‘ayaṃ anaṭṭhameva naṭṭhanti kathetī’ti mayi āsaṅkaṃ kareyyuṃ, ahampi sapathaṃ karomī”ti. Atha naṃ karonto cuddasamaṃ gāthamāha -

91. “Yo ve anaṭṭhaṃva naṭṭhanti cāha, kāmeva so labhaṃ bhuñjatanca;
Agāramajjhe maraṇaṃ upetu, yo vā bhonto saṅkati kañcidevā”ti.

Tattha bhontoti ālapanam. Idaṃ vuttaṃ hoti - bhavanto yo anaṭṭhe koṭṭhāse “naṭṭhaṃ me”ti vadati, yo vā tumhesu kañci āsaṅkati, so pañca kāmaguṇe labhatu ceva bhuñjatu ca, ramaṇīyameva pabbajjaṃ alabhitvā agāramajjheya maratūti.

Evam isihi sapathe kate sakko bhāyitvā “ahaṃ ime vīmaṃsanto bhisāni antaradhāpesiṃ. Ime ca chaḍḍitakheḷapiṇḍaṃ viya kāme garahantā sapathaṃ karonti, kāme garahakāraṇaṃ te pucchissāmī”ti cintetvā dissamānarūpo bodhisattaṃ vanditvā pucchanto anantaraṃ gāthamāha -

92. “Yadesamānā vicaranti loke, iṭṭhañca kantañca bahūnametaṃ;
Piyaṃ manuññaṃ cidha jīvaloke, kasmā isayo nappasaṃsanti kāme”ti.

Tattha yadesamānāti yaṃ vatthukāmaṃ kilesakāmañca kasigorakkhādīhi samavisamakammehi pariyesamānā sattā loke vicaranti, etaṃ bahūnaṃ devamanussānaṃ iṭṭhañca kantañca piyañca manuññañca, kasmā isayo nappasaṃsanti kāmeti attho. “Kāme”ti iminā taṃ vatthuṃ sarūpato dasseti.

Athassa pañhaṃ vissajjento mahāsatto dve gāthā abhāsi -

93. “Kāmesu ve haññare bajjhare ca, kāmesu dukkhañca bhayañca jātaṃ;
Kāmesu bhūtādhipatī pamattā, pāpāni kammāni karonti mohā.

94. “Te pāpadhammā pasavetva pāpaṃ, kāyassa bhedaṃ nirayaṃ vajanti;
Ādīnavaṃ kāmaguṇesu disvā, tasmā isayo nappasaṃsanti kāme”ti.

93-94. Tattha kāmesūti kāmahetu, kāme nissāya kāyaduccaritādīni karontīti attho. Haññareti daṇḍādīhi haññanti. Bajjhareti rajjubandhanādīhi bajjhanti. Dukkhaṃ kāyikacetasiṃ asātaṃ dukkhaṃ. Bhayanti attānuvādādikaṃ sabbampi bhayaṃ. Bhūtādhipatīti sakkaṃ ālapati. Ādīnavanti evarūpaṃ dosaṃ. So panesa ādīnavo dukkhakkhandhādīhi suttehi dīpetabbo.

Sakko mahāsattassa kathaṃ sutvā saṃviggamānaso anantaraṃ gāthamāha -

95. “Vīmaṃsamāno isino bhisāni, tīre gahetvāna thale nidhesiṃ;
Suddhā apāpā isayo vasanti, etāni te brahmacārī bhisānī”ti.

Tattha vīmaṃsamānoti bhante, ahaṃ “ime isayo kāmādhimuttā vā, no vā”ti vīmaṃsanto. Isinoti tava mahesino santakāni bhisāni. Tīre gahetvānāti tīre nikkhattāni gahetvā thale ekamante nidhesiṃ. Suddhāti idāni mayā tumhākaṃ sapathakiriyāya ñātaṃ “ime isayo suddhā apāpā hutvā vasanti”ti.

Taṃ sutvā bodhisatto gāthamāha -

- 96.** “Na te naṭā no pana kīḷaneyyā, na bandhavā no pana te sahāyā;
Kismiṃ vupatthambha saḥassanetta, isihi tvaṃ kīḷasi devarājā”ti.

Tattha na te naṭā noti devarāja, mayaṃ tava naṭā vā kīḷitabbayuttakā vā keci na homa, nāpi tava ñātakā, na sahāyā, atha tvaṃ kiṃ vā upatthambhaṃ katvā kiṃ nissāya isihi saddhiṃ kīḷasīti attho.

Atha naṃ sakko khamāpento vīsatiṃ gāthamāha -

- 97.** “Ācariyo mesi pitā ca mayhaṃ, esā patiṭṭhā khalitassa brahme;
Ekāparādhaṃ khama bhūripañña, na paṇḍitā kodhabalā bhavanti”ti.

Tattha esā patiṭṭhāti esā tava pādacchāyā ajja mama khalitassa aparaddhassa patiṭṭhā hotu. Kodhabalāti paṇḍitā nāma khantibalā bhavanti, na kodhabalāti.

Atha mahāsatto sakkassa devaraṇṇo khamitvā sayaṃ isigaṇaṃ khamāpento itaraṃ gāthamāha -

- 98.** “Suvāsitaṃ isinaṃ ekarattaṃ, yaṃ vāsavaṃ bhūtapatiddasāma;
Sabbeva bhonto sumanā bhavantu, yaṃ brāhmaṇo paccupādī bhisāni”ti.

Tattha suvāsitaṃ isinaṃ ekarattanti āyasmantānaṃ isinaṃ ekarattampi imasmiṃ araṇṇe vasitaṃ suvasitameva. Kiṃkāraṇā? Yaṃ vāsavaṃ bhūtapatiṃ addasāma, sace hi mayaṃ nagare avasimha, imaṃ na addasāma. Bhontoti bhavanto sabbepi sumanā bhavantu, tussantu, sakkassa devaraṇṇo khamantu. Kiṃkāraṇā? Yaṃ brāhmaṇo paccupādī bhisāni, yasmā tumhākaṃ ācariyo bhisāni paṭilabhīti.

Sakko isigaṇaṃ vanditvā devalokameva gato. Isigaṇopi jhānābhiññaṃ nibbattetvā brahmalokūpago ahoṣi.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “evaṃ bhikkhu porāṇakapaṇḍitā sapathaṃ katvā kilese pajahiṃsū”ti vatvā saccāni pakāsesi, saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu sotāpattiphale patiṭṭhahi. Jātaṃ samodhānento puna satthā tisso gāthā abhāsi -

99. “Ahañca sārīputto ca, moggallāno ca kassapo;
Anuruddho puṇṇo ānando, tadāsuṃ satta bhātaro.
100. “Bhaginī uppalavaṇṇā ca, dāsī khujjuttarā tadā;
Citto gahapati dāso, yakkho sātāgiro tadā.
101. “Pālīleyyo tadā nāgo, madhudo seṭṭhavānaro;
Kāḷudāyī tadā sakko, evaṃ dhāretha jātaṃ”nti.

Bhisajātakavaṇṇanā pañcamā.

489. Surucijātakavaṇṇanā

Mahesī surucino bhariyāti idaṃ satthā sāvatthiṃ upanissāya migāramātupāsāde viharanto visākhāya mahāupāsikāya laddhe aṭṭha vare ārabba kathesi. Sā hi ekadivasaṃ jetavane dhammakathaṃ sutvā bhagavantaṃ saddhiṃ bhikkhusaṅghena svātanāya nimantetvā pakkāmi. Tassā pana rattiyā accayena cātuddīpiko

mahāmegho pāvassi. Bhagavā bhikkhū āmantetvā “yathā, bhikkhave, jetavane vassati, evaṃ catūsu dīpesu vassati, ovassāpetha, bhikkhave, kāyaṃ, ayaṃ pacchimako cātuddīpiko mahāmegho”ti vatvā ovassāpitakāyehi bhikkhūhi saddhiṃ iddhibalena jetavane antarahito visākhāya koṭṭhake pāturahosi. Upāsikā “acchariyaṃ vata bho, abbhutaṃ vata bho, tathāgatassa mahiddhikatā mahānubhāvatā, yatra hi nāma jāṇukamattesupi oghesu vattamānesu kaṭimattesupi oghesu vattamānesu na hi nāma ekabhikkhussapi pādā vā cīvarāni vā allāni bhavissantī”ti haṭṭhā udaggā buddhappamukhaṃ bhikkhusaṅghaṃ parivisitvā katabhattakiccaṃ bhagavantaṃ etadavoca “aṭṭhāhaṃ, bhante, bhagavantaṃ varāni yācāmi”ti. “Atikkantavarā kho, visākhe, tathāgatā”ti. “Yāni ca, bhante, kappiyāni yāni ca anavajjāni”ti. “Vadehi visākhe”ti. “Icchāmaṃ, bhante, bhikkhusaṅghassa yāvajīvaṃ vassikasāṭhikaṃ dātuṃ, āgantukabhattaṃ dātuṃ, gamikabhattaṃ dātuṃ, gilānabhattaṃ dātuṃ, gilānupaṭṭhākabhattaṃ dātuṃ, gilānabhesajjaṃ dātuṃ, dhuvayāguṃ dātuṃ, bhikkhunisaṅghassa yāvajīvaṃ udakasāṭhikaṃ dātu”nti.

Satthā “kaṃ pana tvaṃ, visākhe, atthavaṣaṃ sampassamānā tathāgataṃ aṭṭha varāni yācasī”ti pucchitvā tāya varānisamse kathite “sādhu sādhu, visākhe, sādhu kho tvaṃ, visākhe, imaṃ ānisaṃsaṃ sampassamānā tathāgataṃ aṭṭha varāni yācasī”ti vatvā “anujānāmi te, visākhe, aṭṭha varāni”ti aṭṭha vare datvā anumodanaṃ katvā pakkāmi. Athekadivaṣaṃ satthari pubbārāme viharante bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “āvuso, visākhā mahāupāsikā mātugāmattabhāve ṭhatvāpi dasabalassa santike aṭṭha vare labhi, aho mahāguṇā”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, visākhā idāneva mama santikā vare labhati, pubbepesā labhiyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte mithilāyaṃ suruci nāma rājā rajjaṃ karento puttaṃ paṭilabhitvā tassa “surucikumāro”tveva nāmaṃ akāsi. So vayappatto “takkaṣilāyaṃ sippaṃ uggaṇhissāmi”ti gantvā nagaradvāre sālāyaṃ nisīdi. Bārāṇasirañño pi putto brahmadattakumāro nāma tatheva gantvā surucikumārassa nisinnaphalakeyeva nisīdi. Te aññaṃaññaṃ pucchitvā vissāsikā hutvā ekatova ācariyassa santikaṃ gantvā ācariyabhāgaṃ datvā sippaṃ paṭṭhapetvā na cirasseva niṭṭhitasippā ācariyaṃ āpucchitvā thokaṃ maggaṃ ekatova gantvā dvedhāpathe ṭhitā aññaṃaññaṃ āliṅgitvā mittadhammānurakkhaṇatthaṃ katikaṃ kariṃsu “sace mama putto jāyati, tava dhītā, tava putto, mama dhītā, tesaṃ āvāhavivāhaṃ karissāmā”ti. Tesu rajjaṃ karentesu surucimahārājassa putto jāyi, “surucikumāro”tvevassa nāmaṃ kariṃsu. Brahmadattassa dhītā jāyi, “sumedhā”tissā nāmaṃ kariṃsu.

Surucikumāro vayappatto takkaṣilāyaṃ gantvā sippaṃ uggaṇhitvā āgacchi. Atha naṃ pitā rajje abhisiñcitukāmo hutvā “sahāyassa kira me bārāṇasirañño dhītā atthi, tamevassa aggamaheṣiṃ karissāmi”ti tassā atthāya bahuṃ paṇṇākāraṃ datvā amacce pesesi. Tesaṃ anāgatakāleyeva bārāṇasirājā devīṃ pucchi “bhadde, mātugāmaṃ nāma kiṃ atirekadukkhā”nti? “Sapattirosadukkhā devā”ti. “Tena hi, bhadde, amhākaṃ ekaṃ dhītaraṃ sumedhādevīṃ tamhā dukkhā mocetvā yo etaṃ ekikameva gaṇhissati, tassa dassāmā”ti āha. So tehi amaccehi āgantvā tassā nāme gahite “tātā, kāmaṃ mayā pubbe mayhaṃ sahāyassa paṭiññā katā, imaṃ pana mayaṃ itthighaṭṭāya antare na khipitukāmā, yo etaṃ ekikameva gaṇhāti, tassa

dātukāmamhā”ti āha. Te rañño santikaṃ paṇiṇiṃsu. Rājā pana “amhākaṃ rajjaṃ mahantaṃ, sattayojanikaṃ mithilanaḡaraṃ, tīṇi yojanasatāni raṭṭhaparicchedo, heṭṭhimantena soḡasa itthisahassāni laddhuṃ vaṭṭatī”ti vatvā na rocesi.

Surucikumāro pana sumedhāya rūpasampadaṃ sutvā savanasaṃsaggena bajjhitvā “ahaṃ taṃ ekikameva gaṇhissāmi, na mayhaṃ itthighaṭāya attho, tameva ānentū”ti mātāpitūnaṃ pesesi. Te tassa manaṃ abhinditvā bahuṃ dhaṇaṃ pesetvā mahantena parivārena taṃ ānetvā kumārassa aggamaheṣiṃ katvā ekatova abhisiṇciṃsu. So surucimahārājā nāma hutvā dhammena rajjaṃ kārento tāya saddhiṃ piyaṃvāsaṃ vasi. Sā pana dasa vassasahassāni tassa gehe vasantī neva puttaṃ, na dhītaraṃ labhi. Atha nāgarā sannipatitvā rājaṅgaṇe upakkositvā “kimeta”nti vutte “rañño doso natthi, vaṃsānupālako pana vo putto na vijjati, tumhākaṃ ekāva devī, rājakule ca nāma heṭṭhimantena soḡasahi itthisahashehi bhavitabbaṃ, itthighaṭaṃ gaṇha, deva, addhā tāsū puñṇavatī puttaṃ labhissatī”ti vatvā “tātā, kiṃ kathetha, ‘ahaṃ aññaṃ na gaṇhissāmi’ti paṭiññaṃ datvā mayā esā ānītā, na sakkā musāvādaṃ kātuṃ, na mayhaṃ itthighaṭāya attho”ti rañña paṭikkhittā pakkamiṃsu.

Sumedhā taṃ kathaṃ sutvā “rājā tāva saccavāditāya añña itthiyo na ānesi, ahaṃeva panassa ānessāmi”ti rañño mātusamabhariyaṭṭhāne ṭhatvā attano ruciyāva khattiyakaññaṃ sahaṣsaṃ, amaccakaññaṃ sahaṣsaṃ, gahapatikaññaṃ sahaṣsaṃ, sabbasamayanāṭakittihīnaṃ sahaṣsanti cattāri itthisahassāni ānesi. Tāpi dasa vassasahassāni rājakule vasitvā neva puttaṃ, na dhītaraṃ labhiṃsu. Etenevupāyena aparānipi tikkhattuṃ cattāri cattāri sahaṣsāni ānesi. Tāpi neva puttaṃ, na dhītaraṃ labhiṃsu. Ettāvatā soḡasa itthisahassāni aheṣuṃ. Cattālīsa vassasahassāni atikkamiṃsu, tāni tāya ekikāya vutthehi dasahi sahashehi saddhiṃ paññaṣa vassasahassāni honti. Atha nāgarā sannipatitvā puna upakkositvā “kimeta”nti vutte “deva, tumhākaṃ itthiyo puttaṃ patthetuṃ āṇāpethā”ti vadiṃsu. Rājā “sādhū”ti sampaṭicchitvā “tumhe puttaṃ patthethā”ti āha. Tā tato paṭṭhāya puttaṃ patthayamānā nānādevatā namassanti, nānāvatāni caranti, putto nuppajjateva. Atha rājā sumedhaṃ āha “bhadde, tvampi puttaṃ patthehi”ti. Sā “sādhū”ti pannarasauposathadivase aṭṭhaṅgasamannāgataṃ uposathaṃ samādāya sirigabbhe sīlāni āvajjamānā kappiyamañcake nisīdi. Sesā ajavatagovatā hutvā puttaṃ alabhitvā uyyānaṃ agamaṃsu.

Sumedhāya sīlatejēna sakkassa bhavanaṃ kampi. Tadā sakko āvajjento “sumedhā puttaṃ pattheti, puttamassā dassāmi, na kho pana sakkā yaṃ vā taṃ vā dātuṃ, anucchavikamassā puttaṃ upadhāressāmi”ti upadhārento naḡakāradēvaputtaṃ passi. So hi puññaṣaṃpanno satto purimattabhāve bārāṇasiyaṃ vasanto vappakāle khettaṃ gacchanto ekaṃ paccekabuddhaṃ disvā dāsakammakare “vapaṭhā”ti paṇiṇi. Sayaṃ nivattitvā paccekabuddhaṃ geḡaṃ netvā bhojetvā puna gaṅgātīraṃ ānetvā puttena saddhiṃ ekato hutvā udumbaraḡhittipādaṃ naḡabhittikaṃ paṇṇasālaṃ katvā dvāraṃ yojetvā caṅkamaṃ katvā paccekabuddhaṃ tattheva temāsaṃ vasāpetvā vutthavassaṃ dve pitāputtā ticīvarena acchādetvā uyyojesuṃ. Eteneva niyāmena sattaṭṭha paccekabuddhe tāya paṇṇasālāya vasāpetvā ticīvarāni adaṃsu. “Dve pitāputtā naḡakārā hutvā gaṅgātīre veḡuṃ upadhārentā paccekabuddhaṃ disvā evamaḡaṃsū”tipi vadantiyeva.

Te kālaṃ katvā tāvatiṃsabhavane nibbattitvā chasu kāmāvacarasaggesu anulomapaṭilomena mahantaṃ devissariyaṃ anubhavantā vicaranti. Te tato cavitvā

uparidevaloke nibbattitukāmā honti. Sakko tathā gatabhāvaṃ ñatvā tesu ekassa vimānadvāraṃ gantvā taṃ āgantvā vanditvā ʒhitaṃ āha - “mārisa, tayā manussalokaṃ gantuṃ vaṭṭatī”ti. “Mahārāja, manussaloko nāma jeguccho paṭikūlo, tattha ʒhitaṃ dānādīni puññāni katvā devalokaṃ patthenti, tattha gantvā kiṃ karissāmī”ti. “Mārisa, devaloke paribhuñjitabbasampattiṃ manussaloke paribhuñjissasi, pañcavīsatiyojanubbedhe navayojanaāyāme aṭṭhayojanavitthāre ratanapāsāde vasissasi, adhivāsehi”ti. So adhivāsesi. Sakko tassa paṭiññaṃ gahetvā isivesena rājuyyānaṃ gantvā tāsā itthīnaṃ upari ākāse caṅkamanto attānaṃ dassetvā “kassāhaṃ puttavaraṃ dammi, kā puttavaraṃ gaṇhissatī”ti āha. “Bhante, mayhaṃ dehi, mayhaṃ dehi”ti soḷasa itthisahassāni hatthe ukkhipiṃsu. Tato sakko āha - “ahaṃ sīlavatīnaṃ puttaṃ dammi, tumhākaṃ kiṃ sīlaṃ, ko ācāro”ti. Tā ukkhittahatthe samañchitvā “sace sīlavatiyā dātukāmo, sumedhāya santikaṃ gacchāhi”ti vadiṃsu. So ākāse neva gantvā tassā vāsāgāre sīhapañjare aṭṭhāsi.

Athassā tā itthiyo ārocesuṃ “etha, devī, sakko devarājā ‘tumhākaṃ puttavaraṃ dassāmī’ti ākāsenāgantvā sīhapañjare ʒhito”ti. Sā garuparihārenāgantvā sīhapañjaraṃ ugghāṭetvā “saccaṃ kira, bhante, tumhe sīlavatiyā puttavaraṃ dethā”ti āha. “Āma devī”ti. “Tena hi mayhaṃ dethā”ti. “Kiṃ pana te sīlaṃ, kathehi, sace me ruccati, dassāmi te puttavara”nti. Sā tassa vacanaṃ sutvā “tena hi suṇāhi”ti vatvā attano sīlaguṇaṃ kathentī pannarasa gāthā abhāsi -

102. “Mahesī surucino bhariyā, ānītā paṭhamaṃ ahaṃ;
Dasa vassasahassāni, yaṃ maṃ surucimānayaṃ.
103. “Sāhaṃ brāhmaṇa rājānaṃ, vedehaṃ mithilaggahaṃ;
Nābhijānāmi kāyena, vācāya uda cetasā;
Suruciṃ atimaññittha, āvi vā yadi vā raho.
104. “Etena saccavajjena, putto uppajjataṃ ise;
Musā me bhaṇamānāya, muddhā phalatu sattadhā.
105. “Bhattu mama sassu mātā, pitā cāpi ca sassuro;
Te maṃ brahme vinetāro, yāva aṭṭhaṃsu jīvitaṃ.
106. “Sāhaṃ ahimsāratinī, kāmasā dhammacārinī;
Sakkaccaṃ te upaṭṭhāsiṃ, rattindivamatanditā.
107. “Etena saccavajjena, putto uppajjataṃ ise;
Musā me bhaṇamānāya, muddhā phalatu sattadhā.
108. “Soḷasitthisahassāni, sahabharyāni brāhmaṇa;
Tāsu issā vā kodho vā, nāhu mayhaṃ kudācanaṃ.
109. “Hitena tāsāṃ nandāmi, na ca me kāci appiyā;
Attānaṃvānukampāmi, sadā sabbā sapattiyo.
110. “Etena saccavajjena, putto uppajjataṃ ise;
Musā me bhaṇamānāya, muddhā phalatu sattadhā.
111. “Dāse kammakare pesse, ye caññe anujīvino;

Pesemi sahadhammena, sadā pamuditindriyā.

112. “Etena saccavajjena, putto uppajjataṃ ise;
Musā me bhaṇamānāya, muddhā phalatu sattadhā.
113. “Samaṇe brāhmaṇe cāpi, aññe cāpi vanibbake;
Tappemi annapānena, sadā payatapāṇinī.
114. “Etena saccavajjena, putto uppajjataṃ ise;
Musā me bhaṇamānāya, muddhā phalatu sattadhā.
115. “Cātuddasiṃ pañcaddasiṃ, yā ca pakkhassa aṭṭhamī;
Pāṭihāriyapakkhañca, aṭṭhaṅgasusamāgataṃ;
Upasathaṃ upavasāmi, sadā sīlesu saṃvutā.
116. “Etena saccavajjena, putto uppajjataṃ ise;
Musā me bhaṇamānāya, muddhā phalatu sattadhā”ti.

102-116. Tattha mahesīti aggamaheśī. Surucinoti surucirañño. Paṭhamanti soḷasannaṃ itthisahassānaṃ sabbapaṭhamam. Yaṃ manti yasmiṃ kāle maṃ suruci ānayaī, tato paṭṭhāya ahaṃ dasa vassasahassāni ekikāva imasmiṃ gehe vasiṃ. Atimaññitthāti muhuttampi sammukhā vā parammukhā vā atimaññinti idaṃ atikkamitvā maññaṇaṃ na jānāmi na sarāmi. Iseti taṃ ālapati.

Te manti sasuro ca sassu cāti te ubhopi maṃ vinetāro, tehi vinītā amhi, te me yāva jīviṃsu, tāva ovādamadaṃsu. Ahiṃsāratinīti ahiṃsāsaṅkhātāya ratiyā samannāgatā. Mayā hi kunthakipillikopi na hiṃsitapubbo. Kāmasāti ekanteneva. Dhammacāriniṭi dasakusalakammaphesu pūremi. Upaṭṭhāsinti pādaparikammādāni kiccāni karontī upaṭṭhahiṃ.

Sahabhariyānīti mayā saha ekasāmikassa bhariyabhūtāni. Nāhūti kilesaṃ nissāya issādammo vā kodhadhammo vā mayhaṃ na bhūtapubbo. Hitenāti yaṃ tāsam hitaṃ, teneva nandāmi, ure vutthadhītaro viya tā disvā tussāmi. Kācīti tāsū ekāpi mayhaṃ appiyā nāma natthi, sabbāpi piyakāyeva. Anukampāmiti muducittena sabbā soḷasasahassāpi tā attānaṃ viya anukampāmi.

Sahadhammenāti nayena kāraṇena yo yaṃ kātuṃ sakkoti, taṃ tasmīṃ kamme payojemīti attho. Pamuditindriyāti pesentī ca niccaṃ pamuditindriyāva hutvā pesemi, “are duṭṭha dāsa idaṃ nāma karohī”ti evaṃ kujjhitvā na me koci katthaci pesitapubbo. Payatapāṇinīti dhotahatthā pasāritahatthāva hutvā. Pāṭihāriyapakkhañcāti aṭṭhamīcātuddasīpannasānaṃ paccuggamanānuggamanavasena cattāro divasā. Sadāti niccakālaṃ pañcasu sīlesu saṃvutā, tehi pihitagopitattabhāvāva homīti.

Evaṃ tassā gāthāya satenapi sahassenapi vaṇṇiyamānānaṃ guṇānaṃ pamāṇaṃ nāma natthi, tāya pannarasahi gāthāhi attano guṇānaṃ vaṇṇitakāleyeva sakko attano bahukaraṇīyatāya tassā kathaṃ avicchinditvā “pahūtā abbhutāyeva te guṇā”ti taṃ pasamsanto gāthādvayamāha -

117. “Sabbeva te dhammaguṇā, rājaputti yasassini;
Saṃvijjanti tayi bhadde, ye tvaṃ kittesi attani.

118. “Khattiyo jātisampanno, abhijāto yasassimā;
Dhammarājā videhānaṃ, putto uppajjate tavā”ti.

117-118. Tattha dhammaguṇāti sabhāvaguṇā bhūtaguṇā. Saṃvijjantīti ye tayā vuttā, te sabbeva tayi upalabbhanti. Abhijātoti atijāto suddhajāto. Yasassimāti yasasampannena parivārasampannena samannāgato. Uppajjateti evarūpo putto tava uppajjissati, mā cintayīti.

Sā tassa vacanaṃ sutvā somanassajātā taṃ pucchantī dve gāthā abhāsi -

119. “Dummī rajojalladharo, aghe vehāyasaṃ ṭhito;
Manuññaṃ bhāsase vācaṃ, yaṃ mayhaṃ hadayaṅgamaṃ.
120. “Devatānusi saggamhā, isi vāsi mahiddhiko;
Ko vāsi tvaṃ anuppatto, attānaṃ me pavedayā”ti.

119-120. Tattha dummīti anañjitāmaṇḍito sakko āgacchanto ramaṇīyena tāpasavesena āgato, pabbajitavesena āgatattā pana sā evamāha. Agheti appaṭighe ṭhāne. Yaṃ mayhanti yaṃ etaṃ manuññaṃ vācaṃ mayhaṃ bhāsasi, taṃ bhāsamāno tvaṃ devatānusi saggamhā idhāgato. Isi vāsi mahiddhikoti yakkhādīsu ko vā tvaṃ asi idhānuppatto, attānaṃ me pavedaya, yathābhūtaṃ kathehīti vadati.

Sakko tassā kathento cha gāthā abhāsi -

121. “Yaṃ devasaṅghā vandanti, sudhammāyaṃ samāgatā;
Sohaṃ sakko sahasakkho, āgatosmi tavantike.
122. “Itthiyo jīvalokasmiṃ, yā hoti samacārinī;
Medhāvinī sīlavatī, sassudevā patibbatā.
123. “Tādisāya sumedhāya, sucikammāya nāriyā;
Devā dassanamāyanti, mānusiya amānusa.
124. “Tvaṅca bhadde suciṇṇena, pubbe sucaritena ca;
Idha rājakule jātā, sabbakāmasamiddhinī.
125. “Ayaṅca te rājaputti, ubhayattha kaṭaggaho;
Devalokūpapattī ca, kittī ca idha jīvite.
126. “Ciraṃ sumedhe sukhinī, dhammamattani pālaya;
Esāhaṃ tidivaṃ yāmi, piyaṃ me tava dassana”nti.

121-126. Tattha sahasakkhoti atthasahasassa taṃmuhuttaṃ dassanavasena sahasakkho. Itthiyoti itthī. Samacārinīti tīhi dvārehi samacariyāya samannāgatā. Tādisāyāti tathārūpāya. Sumedhāyāti supaññāya. Ubhayattha kaṭaggahoti ayaṃ tava imasmiṅca attabhāve anāgate ca jayaggāho. Tesu anāgate devalokuppatti ca idha jīvite pavattamāne kitti cāti ayaṃ ubhayattha kaṭaggaho nāma. Dhammanti evaṃ sabhāvaguṇaṃ ciraṃ attani pālaya. Esāhanti eso ahaṃ. Piyaṃ meti mayhaṃ tava dassanaṃ piyaṃ.

Devaloke pana me kiccakaraṇīyaṃ atthi, tasmā gacchāmi, tvaṃ appamattā hohīti tassā ovādaṃ datvā pakkāmi. Naḷakāradevaputto pana paccūsakāle cavitvā tassā kucchiyaṃ paṭisandhiṃ gaṇhi. Sā gabbhassa paṭiṭṭhitabhāvaṃ ñatvā rañño ārocesi, rājā gabbhassa parihāraṃ adāsi. Sā dasamāsaccayena puttaṃ vijāyi, “mahāpanādo” tissa nāmaṃ kariṃsu. Ubhayaṛaṭṭhavāsino “sāmiputtassa no khīramūla” nti ekekaṃ kahāpaṇaṃ rājaṅgaṇe khipiṃsu, mahādhanarāsi ahoṣi. Rañña paṭikkhittāpi “sāmiputtassa no vaḍḍhitakāle paribbaya bhavissatī” ti aggahetvāva pakkamiṃsu. Kumāro pana mahāparivārena vaḍḍhitvā vayappatto soḷasavassakāleyeva sabbasippesu nipphattiṃ pāpuṇi. Rājā puttassa vayaṃ oloketvā deviṃ āha - “bhadde, puttassa me rajjābhisekakālo, ramaṇīyamassa pāsādaṃ kāretvā abhisekaṃ karissāmī” ti. Sā “sādhu devā” ti sampaṭicchi. Rājā vatthuvijjācariye pakkosāpetvā “tātā, vaḍḍhakiṃ gahetvā amhākaṃ nivesanato avidūre puttassa me pāsādaṃ māpetha, rajjena naṃ abhisiṅcissāmā” ti āha. Te “sādhu, devā” ti bhūmippadesaṃ vīmaṃsanti.

Tasmiṃ khaṇe sakkassa bhavanaṃ uṇhākāraṃ dassesi. So taṃ kāraṇaṃ ñatvā vissakammaṃ āmantetvā “gaccha, tātā, mahāpanādakumārassa āyāmena navayojanikaṃ, vitthārato aṭṭhayaṇikaṃ, ubbedhena pañcavīsatiyojanikaṃ, ratanapāsādaṃ māpehi” ti pesesi. So vaḍḍhakīvesena vaḍḍhakīnaṃ santikaṃ gantvā “tumhe pātārāsaṃ bhuñjitvā ethā” ti te pesetvā daṇḍakena bhūmiṃ pahari, tāvadeva vuttappakāro sattabhūmiko pāsādo utṭhahi. Mahāpanādassa pāsādamaṅgalaṃ, chattamaṅgalaṃ, āvāhamaṅgalanti tiṇi maṅgalāni ekatova ahesuṃ. Maṅgalaṭṭhāne ubhayaṛaṭṭhavāsino sannipatitvā maṅgalacchaṇena satta vassāni vītināmesuṃ. Neva ne rājā uyyojesi, tesāṃ vatthālaṅkārahādaniyabhojanīyādi sabbāṃ rājakulasantakameva ahoṣi. Te sattaṃvaccharaccayena upakkosivā surucimahārājena “kimeta” nti puṭṭhā “mahārāja, amhākaṃ maṅgalaṃ bhuñjantānaṃ satta vassāni gatāni, kadā maṅgalassa osānaṃ bhavissatī” ti āhaṃsu. Tato rājā “tātā, puttena me ettakaṃ kālaṃ na hasitapubbaṃ, yadā so hasissati, tadā gamissathā” ti āha. Atha mahājano bheriṃ carāpetvā naṭe sannipātesi. Cha naṭasahassāni sannipatitvā satta koṭṭhāsā hutvā naccantā rājānaṃ hasāpetuṃ nāsakkhiṃsu. Tassa kira dīgharattaṃ dibbanāṭakānaṃ diṭṭhattā tesāṃ naccaṃ amanuññaṃ ahoṣi.

Tadā bhaṇḍukaṇḍo ca paṇḍukaṇḍo cāti dve nāṭakajetṭhakā “mayaṃ rājānaṃ hasāpessāmā” ti rājaṅgaṇaṃ pavisiṃsu. Tesu bhaṇḍukaṇḍo tāva rājadvāre mahantaṃ atulaṃ nāma ambaṃ māpetvā suttaguḷaṃ khipitvā tassa sākāya laggāpetvā suttena atulambaṃ abhiruhi. Atulamboti kira vessavaṇassa ambo. Atha tampi vessavaṇassa dāsā gahetvā aṅgapaccaṅgāni chinditvā pātesuṃ, sesanāṭakā tāni samodhānetvā udakena abhisiṅciṃsu. So pupphapaṭaṃ nivāsetvā ca pārūpitvā ca naccantova utṭhahi. Mahāpanādo tampi disvā neva hasi. Paṇḍukaṇḍo naṭo rājaṅgaṇe dārucitakaṃ kāretvā attano parisāya saddhiṃ aggīṃ pāvisi. Tasmiṃ nibbuta citakaṃ udakena abhisiṅciṃsu. So sapariso pupphapaṭaṃ nivāsetvā ca pārūpitvā ca naccantova utṭhahi. Tampi disvā rājā neva hasi. Iti taṃ hasāpetuṃ asakkantā manussā upaddutā ahesuṃ.

Sakko taṃ kāraṇaṃ ñatvā “gaccha, tātā, mahāpanādaṃ hasāpetvā ehī” ti devanaṭaṃ pesesi. So āgantvā rājaṅgaṇe ākāse ṭhatvā upaḍḍhaaṅgaṃ nāma dassesi, ekova hattho, ekova pādo, ekaṃ akkhi, ekā dāṭhā naccati calati phandati, sesaṃ niccalamahosi. Taṃ disvā mahāpanādo thokaṃ hasitaṃ akāsi. Mahājano pana

hasanto hasanto hāsaṃ sandhāretuṃ satim̐ paccupaṭṭhāpetuṃ asakkonto aṅgāni
vissajjetvā rājaṅgaṇeyeva pati, tasmim̐ kāle maṅgalaṃ niṭṭhitaṃ. Sesamettha
“panādo nāma so rājā, yassa yūpo suvaṇṇayo”ti mahāpanādajātakena
vaṇṇetabbaṃ. Rājā mahāpanādo dānādīni puññāni katvā āyupariyosāne
devalokameva gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “evaṃ, bhikkhave, visākhā pubbepe mama
santikā varaṃ labhiyevā”ti vatvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā mahāpanādo
bhaddaji ahosi, sumedhādevī visākhā, vissakammo ānando, sakko pana ahameva
ahosi”nti.

Surucijātakavaṇṇanā chaṭṭhā.

490. Pañcuposathajātakavaṇṇanā

Appossukko dāni tuvaṃ kapotāti idaṃ satthā jetavane viharanto uposathike
pañcasate upāsake ārabba kathesi. Tadā hi satthā dhammasabhāyaṃ
catuparisamajjhe alaṅkatabuddhāsane nisīditvā muducittena parisaṃ oloketvā “ajja
upāsakānaṃ kathaṃ paṭicca desanā samuṭṭhahissatī”ti ṇatvā upāsake āmantetvā
“uposathikattha upāsakā”ti pucchitvā “āma, bhante”ti vutte “sādhū vo kataṃ,
uposatho nāmesa porāṇakapaṇḍitānaṃ vaṃso, porāṇakapaṇḍitā hi
rāgādikilesaniggahatthaṃ uposathavāsaṃ vasiṃsū”ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte magadharaṭṭhādīnaṃ tiṇṇaṃ raṭṭhānaṃ antare aṭavī ahosi. Bodhisatto
magadharaṭṭhe brāhmaṇamahāsālakule nibbattitvā vayappatto kāme pahāya
nikkhamitvā taṃ aṭaviṃ pavisitvā assamaṃ katvā isipabbajjaṃ pabbajitvā vāsaṃ
kappesi. Tassa pana assamassa avidūre ekasmim̐ veḷugahane attano bhariyāya
saddhiṃ kapotasakuṇo vasati, ekasmim̐ vammike ahi, ekasmim̐ vanagumbe siṅgālo,
ekasmim̐ vanagumbe accho. Te cattāropi kālena kālaṃ isiṃ upasaṅkamitvā
dhammaṃ suṇanti.

Athekadivasam̐ kapoto bhariyāya saddhiṃ kulāvakā nikkhamitvā gocarāya pakkāmi.
Tassa pacchato gacchantim̐ kapotim̐ eko seno gahetvā palāyi. Tassā viravasaddaṃ
sutvā kapoto nivattitvā olovento taṃ tena hariyamānaṃ passi. Senopi naṃ
viravantiṃyeva māretvā khādi. Kapoto tāya viyogena rāgapariḷāhena pariḍayhamāno
cintesi “ayaṃ rāgo maṃ ativiya kilameti, na idāni imaṃ aniggahetvā gocarāya
pakkamissāmī”ti. So gocarapathaṃ pacchinditvā tāpasassa santikaṃ gantvā
rāganiggahāya uposathaṃ samādiyitvā ekamantaṃ nipajji.

Sappopi “gocaraṃ pariyesissāmī”ti vasanaṭṭhānā nikkhamitvā paccantagāme
gāvīnaṃ vicaraṇaṭṭhāne gocaraṃ pariyesati. Tadā gāmabhojakassa sabbaseto
maṅgalausabho gocaraṃ gahetvā ekasmim̐ vammikapāde jaṇṇunā patiṭṭhāya siṅgehi
mattikaṃ gaṇhanto kīḷati, sappo gāvīnaṃ padasaddena bhīto taṃ vammikaṃ
pavisituṃ pakkanto. Atha naṃ usabho pādena akkami. So taṃ kujjhitvā ḍaṃsi,
usabho tattheva jīvitakkhayaṃ patto. Gāmaṃvāsino “usabho kira mato”ti sutvā sabbe
ekato āgantvā roditvā kanditvā taṃ gandhamālādīhi pūjetvā āvāṭe nikhaṇitvā
pakkamiṃsu. Sappo tesam̐ gatakāle nikkhamitvā “ahaṃ kodhaṃ nissāya imaṃ jīvitaṃ
voropetvā mahājanassa hadaye sokaṃ pavesesiṃ, na dāni imaṃ kodhaṃ
aniggahetvā gocarāya pakkamissāmī”ti cintetvā nivattitvā taṃ assamaṃ gantvā
kodhaniggahāya uposathaṃ samādiyitvā ekamantaṃ nipajji.

Siṅgālopi gocaraṃ pariyesanto ekaṃ matahatthiṃ disvā “mahā me gocaro laddho”ti tuṭṭho gantvā soṇḍāyaṃ ḍaṃsi, thambhe daṭṭhakālo viya ahosi. Tattha assādaṃ alabhitvā dante ḍaṃsi, pāsāṇe daṭṭhakālo viya ahosi. Kucchiyaṃ ḍaṃsi, kusule daṭṭhakālo viya ahosi. Naṅguṭṭhe ḍaṃsi, ayasalāke daṭṭhakālo viya ahosi. Vaccamagge ḍaṃsi, ghatapūve daṭṭhakālo viya ahosi. So lobhavasena khādanto antokucchiyaṃ pāvīsi, tattha chātakāle maṃsaṃ khādāti, pipāsitaḥāle lohitaṃ pivati, nipajjanakāle antāni ca papphāsaṇca avattharivā nipajji. So “idheva me annapānaṇca sayanaṇca nipphannaṃ, aññattha kiṃ karissāmī”ti cintetvā tattheva abhirato bahi anikkhamitvā antokucchiyaṃyeva vasi. Aparabhāge vātātapena hatthikuṇape sukkhante karīsamaggo pihito, siṅgālo antokucchiyaṃ nipajjamāno appamaṃsalohito paṇḍusarīro hutvā nikkhamanamaḡgaṃ na passi. Athekadivasam akālamagho vassi, karīsamaggo temiyaṃmāno mudu hutvā vivaraṃ dassesi. Siṅgālo chiddaṃ disvā “aticiraṃhi kilanto, iminā chiddena palāyissāmī”ti karīsamaggaṃ sīsena pahari. Tassa sambādhaṭṭhānena vegena nikkhantassa sinnasarīrassa sabbāni lomāni karīsamagge laggāni, tālakando viya nillomasarīro hutvā nikkhami. So “lobhaṃ nissāya mayā idaṃ dukkhaṃ anubhūtaṃ, na dāni imaṃ aniggahetvā gocaraṃ gaṇhissāmī”ti cintetvā taṃ assamaṃ gantvā lobhaniggahatthāya uposathaṃ samādiyivā ekamantaṃ nipajji.

Acchopi araṇṇā nikkhamitvā atricchābhibhūto mallaraṭṭhe paccantagāmaṃ gato. Gāmaṃvāsino “accho kira āgato”ti dhanudaṇḍādihathā nikkhamitvā tena pavitṭhaṃ gumbaṃ parivāresuṃ. So mahājanena parivāritabhāvaṃ ṇatvā nikkhamitvā palāyi, palāyantameva taṃ dhanūhi ceva daṇḍādīhi ca pothesuṃ. So bhinnena sīsena lohiteṃ galanteṃ attano vasaṇṭṭhānaṃ gantvā “idaṃ dukkhaṃ mama atricchālobhavasena uppannaṃ, na dāni imaṃ aniggahetvā gocaraṃ gaṇhissāmī”ti cintetvā taṃ assamaṃ gantvā atricchāniggahāya uposathaṃ samādiyivā ekamantaṃ nipajji.

Tāpasopi attano jātiṃ nissāya mānavasiko hutvā jhānaṃ uppādetuṃ na sakkoti. Atheko paccekabuddho tassa mānanissitabhāvaṃ ṇatvā “ayaṃ na lāmakasatto, buddhaṅkuro esa, imasmiṃyeva bhaddakappe sabbaññutaṃ pāpuṇissati, imassa mānaniggahaṃ katvā samāpattinibbattaṇākāraṃ karissāmī”ti tasmiṃ paṇṇasālāya nisinneyeva uttarahimavantato āgantvā tassa pāsāṇaphalake nisīdi. So nikkhamitvā taṃ attano āsane nisinnaṃ disvā mānanissitabhāvena anattamaṃ hutvā taṃ upasaṅkamitvā accharaṃ paharivā “nassa, vasala, kāḷakaṇṇi, muṇḍaka, samaṇaka, kimatthaṃ mama nisinnaphalake nisinnosī”ti āha. Atha naṃ so “sappurisa, kasmā mānanissitosi, ahaṃ paṭividdhapaccekabodhiñāṇo, tvaṃ imasmiṃyeva bhaddakappe sabbaññubuddho bhavissasi, buddhaṅkurosi, pāramiyo pūretvā āgato aññaṃ ettakaṃ nāma kālaṃ atikkamitvā buddho bhavissasi, buddhattabhāve tṭhito siddhattho nāma bhavissasī”ti nāmaṇca gottāṇca kulaṇca aggasāvakādayo ca sabbe ācikkhitvā “kimatthaṃ tvaṃ mānanissito hutvā pharusō hosi, nayidaṃ tava anucchavika”nti ovādamadāsi. So tena evaṃ vuttopi neva naṃ vandi, na ca “kadāhaṃ buddho bhavissāmī”tiādīni pucchi. Atha naṃ paccekabuddho “tava jātiyā mama guṇānaṃ mahantabhāvaṃ jāna, sace sakkosi, ahaṃ viya ākāse vicarāhī”ti vatvā ākāse uppativā attano pādapamaṃsuṃ tassa jaṭāmaṇḍale vikiranto uttarahimavantameva gato.

Tāpaso tassa gatakāle saṃvegappatto hutvā “ayaṃ samaṇo evaṃ garusaṛīro vātamukhe khittatūlapicu viya ākāse pakkhando, ahaṃ jātimānena evarūpassa paccekabuddhassa neva pāde vandim, na ca “kadāhaṃ buddho bhavissāmī”ti pucchim, jāti nāmesā kiṃ karissati, imasmim loke sīlacaraṇameva mahantaṃ, ayaṃ kho pana me māno vaḍḍhanto nirayaṃ upanessati, na idāni imaṃ mānaṃ aniggahetvā phalāphalatthāya gamissāmī”ti paṇṇasālaṃ pavisitvā mānaniggahāya uposathaṃ samādāya kaṭṭhattharikāya nisinno mahāñāṇo kulaputto mānaṃ niggahetvā kasiṇaṃ vaḍḍhetvā abhiññā ca samāpattiyo ca nibbattetvā nikkhamitvā caṅkamanakoṭiyaṃ pāsāṇaphalake nisīdi. Atha naṃ kapotādayo upasaṅkamtivā vanditvā ekamantaṃ nisīdimsu. Mahāsatto kapotaṃ pucchi “tvaṃ aññesu divasesu na imāya velāya āgacchasi, gocaraṃ pariyesasi, kiṃ nu kho ajja uposathiko jātosi”ti? “Āma bhante”ti. Atha naṃ “kena kāraṇenā”ti pucchanto paṭhamaṃ gāthamāha -

127. “Appossukko dāni tuvaṃ kapota, vihaṅgama na tava bhojanattho;
Khudaṃ pipāsaṃ adhivāsayaṃto, kasmā bhavaṃposathiko kapotā”ti.

Tattha appossukkoti nirālayo. Na tava bhojanatthoti kiṃ ajja tava bhojanena attho natthi.

Taṃ sutvā kapoto dve gāthā abhāsi -

128. “Ahaṃ pure giddhigato kapotiyā, asmiṃ padesasmimubho ramāma;
Athaggahī sākuṇiko kapotiṃ, akāmako tāya vinā ahoṣim.

129. “Nānābhavā vippayogena tassā, manomayaṃ vedana vedayāmi;
Tasmā ahaṃposathaṃ pālayāmi, rāgo mamaṃ mā punarāgamāsī”ti.

128-129. Tattha ramāmāti imasmim bhūmibhāge kāmaratiyā ramāma. Sākuṇikoti senasakuṇo.

Kapotena attano uposathakamme vaṇṇite mahāsatto sappādīsu ekekaṃ pucchi. Tepi yathābhūtaṃ byākariṃsu -

130. “Anujjugāmī uragā dujivha, dāṭhāvudho ghoravisosi sappa;
Khudaṃ pipāsaṃ adhivāsayaṃto, kasmā bhavaṃposathiko nu dīgha.

131. “Usabho ahū balavā gāmikassa, calakkakū vaṇṇabalūpapanno;
So maṃ akkami taṃ kupito aḍaṃsim, dukkhābhituṇṇo maraṇaṃ upāgā.

132. “Tato janā nikkhamitvāna gāmā, kanditvā roditvā apakkamiṃsu;
Tasmā ahaṃposathaṃ pālayāmi, kodho mamaṃ mā punarāgamāsī.

133. “Matāna maṃsāni bahū susāne, manuññarūpaṃ tava bhojane taṃ;
Khudaṃ pipāsaṃ adhivāsayaṃto, kasmā bhavaṃposathiko siṅgāla.

134. “Pavisi kucchiṃ mahato gajassa, kuṇape rato hatthimaṃsesu giddho;
Uṇho ca vāto tikhiṇā ca rasmiyo, te sosayaṃ tassa karīsamaggaṃ.

135. “Kiso ca paṇḍū ca ahaṃ bhadante, na me ahū nikkhamanāya maggo;
Mahā ca meggho sahasā pavassi, so temayī tassa karīsamaggaṃ.

136. “Tato ahaṃ nikkhamisaṃ bhadante, cando yathā rāhumukhā pamutto;

Tasmā ahaṃposathaṃ pālayāmi, lobho mamaṃ mā punarāgamāsi.

137. “Vammīkathūpasmiṃ kipillikāni, nippothayanto tuvaṃ pure carāsi;
Khudaṃ pipāsaṃ adhivāsayaṃto, kasmā bhavaṃposathiko nu accha.
138. “Sakaṃ niketaṃ atihīlayāno, atricchatā mallagāmaṃ agacchiṃ;
Tato janā nikkhamitvāna gāmā, kodaṇḍakena paripothayiṃsu maṃ.
139. “So bhinnasīso ruhiraṃakkhitaṅgo, paccāgamāsiṃ sakaṃ niketaṃ;
Tasmā ahaṃposathaṃ pālayāmi, atricchatā mā punarāgamāsi”ti.

130-139. Tattha anujjugāmiṭiādīhi taṃ ālapati. Calakkakūti calamānakakudho. Dukkābhituṇṇoti so usabho dukkhena abhituṇṇo āturo hutvā. Bahūti bahūni. Pavisīti pāvisiṃ. Rasmiyoti sūriyarasmiyo. Nikkhamisanti nikkhamiṃ. Kipillikānīti upacikāyo. Nippothayantoti khādamāno. Atihīlayānoti atimaññaṃto nindanto garahanto. Kodaṇḍakenāti dhanudaṇḍakehi ceva muggarehi ca.

Evam te cattāropi attano uposathakammaṃ vaṇṇetvā utthāya mahāsattaṃ vanditvā “bhante, tumhe aññesu divasesu imāya velāya phalāphalatthāya gacchatha, ajja agantvā kasmā uposathikatthā”ti pucchantā gāthamāhaṃsu -

- 140.** “Yaṃ no apucchittha tuvaṃ bhadante, sabbeva byākarimha yathāpajānaṃ;
Mayampi pucchāma tuvaṃ bhadante, kasmā bhavaṃposathiko nu brahme”ti.

Sopi nesaṃ byākāsi -

141. “Anūpalitto mama assamamhi, paccekabuddho muhuttaṃ nisīdi;
So maṃ avedī gatimāgatiṃca, nāmaṃca gottaṃ caraṇaṃca sabbaṃ.
142. “Evampahaṃ na vandi tassa pāde, na cāpi naṃ mānagatena pucchiṃ;
Tasmā ahaṃposathaṃ pālayāmi, māno mamaṃ mā punarāgamāsi”ti.

141-142. Tattha yaṃ noti yaṃ atthaṃ tvaṃ amhe apucchi. Yathāpajānanti attano pajānananiyāmena taṃ mayaṃ byākarimha. Anūpalittoti sabbakilesehi alitto. So maṃ avedīti so mama idāni gantabbaṭṭhānaṃca gataṭṭhānaṃca “anāgate tvaṃ evaṃnāmo buddho bhavissasi evaṃgotto, evarūpaṃ te sīlacaraṇaṃ bhavissatī”ti evaṃ nāmaṃca gottaṃca caraṇaṃca sabbaṃ maṃ avedī jānāpesi, kathesīti attho. Evampahaṃ na vandīti evaṃ kathentassapi tassa ahaṃ attano mānaṃ nissāya pāde na vandinti.

Evam mahāsatto attano uposathakāraṇaṃ kathetvā te ovaditvā uyyojetvā paṇṇasālaṃ pāvisi, itarepi yathāṭṭhānāni agamaṃsu. Mahāsatto aparihīnājjhāno brahmalokaparāyaṇo ahosi, itare ca tassovāde ṭhatvā saggaparāyaṇā ahesuṃ.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “evaṃ upāsakā, uposatho nāmesa porāṇakapaṇḍitānaṃ vaṃso, upavasitabbo uposathavāso”ti vatvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā kapoto anuruddho ahosi, accho kassapo, siṅgālo moggallāno, sappo sārīputto, tāpaso pana ahameva ahosi”nti.

Pañcuposathajātakavaṇṇanā sattamā.

491. Mahāmorajātakavaṇṇanā

Sace hi tyāhaṃ dhanahetu gāhitoti idaṃ satthā jetavane viharanto ekaṃ ukkaṇṭhitabhikkhuṃ ārabba katesi. Tañhi bhikkhuṃ satthā “saccaṃ kira tvaṃ ukkaṇṭhito”ti pucchitvā “saccaṃ, bhante”ti vutte “bhikkhu ayaṃ nandīraḃgo tādisaṃ kiṃ nāma nālolessati, na hi sineruubbāhanakavāto sāmante purāṇapaṇṇassa lajjati, pubbe satta vassasatāni antokilesasamudācāraṃ vāretvā viharante visuddhasattepesa ālolesiyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatte rajjaṃ kārente bodhisatto paccantapadese morasakuṇiyā kucchimhi paṭisandhiṃ aggahesi. Gabbhe paripākagate mātā gocarabhūmiyaṃ aṇḍaṃ pātetvā pakkāmi. Aṇḍaṇca nāma mātu arogabhāve sati aññasmiṃ dīghajātikā diparipantho ca avijjamāne na nassati. Tasmā taṃ aṇḍaṃ kaṇikāramakulaṃ viya suvaṇṇavaṇṇaṃ hutvā pariṇatakāle attano dhammatāya bhijji, suvaṇṇavaṇṇo moracchāpo nikkhami. Tassa dve akkhini jiṇṇukāphalasadisāni, tuṇḍaṃ pavāḷavaṇṇaṃ, tisso rattarājiyo gīvaṃ parikkhipitvā piṭṭhimajjhena agamaṃsu. So vayappatto bhaṇḍasakaṭamattasarīro abhirūpo ahosi. Taṃ sabbe nīlamorā sannipatitvā rājānaṃ katvā parivārayiṃsu.

So ekadivasaṃ udakasoṇḍiyaṃ pāṇiyaṃ pivanto attano rūpasampattiṃ disvā cintesi “ahaṃ sabbamorehi atirekarūpasobho, sacāhaṃ imehi saddhiṃ manussapathe vasissāmi, paripantho me uppajjissati, himavantaṃ gantvā ekakova phāsukaṭṭhāne vasissāmi”ti. So rattibhāge moresu paṭisallīnesu kañci ajānāpetvā uppatitvā himavantaṃ pavisitvā tisso pabbatarājiyo atikkamma catutthāya pabbatarājiyā ekasmiṃ araṇṇe padumasaṇchanno jātassaro atthi, tassa avidūre ekaṃ pabbataṃ nissāya ṭhito mahānigrodharukkho atthi, tassa sākāya nīliyi. Tassa pana pabbatassa vemajjhe manāpā guhā atthi. So tattha vasitukāmo hutvā tassā pamukhe pabbatatale nīliyi. Taṃ pana ṭhānaṃ neva heṭṭhābhāgena abhiruhituṃ, na uparibhāgena otarituṃ sakkā, biḷḷadīghajātikamanussabhayehi vimuttaṃ. So “idaṃ me phāsukaṭṭhāna”nti taṃ divasaṃ tattheva vasitvā punadivase pabbataguhāto utṭhāya pabbatamatthake puratthābhimukho nisinno udentāṃ sūriyamaṇḍalaṃ disvā attano divārakkhāvaraṇatthāya “udetayaṃ cakkhumā ekarājā”ti parittaṃ katvā gocarabhūmiyaṃ otaritvā gocaraṃ gahetvā sāyaṃ āgantvā pabbatamatthake pacchābhimukho nisinno atthaṅgataṃ sūriyamaṇḍalaṃ disvā attano rattirakkhāvaraṇatthāya “apetayaṃ cakkhumā ekarājā”ti parittaṃ katvā etenupāyena vasati.

Atha naṃ ekadivasaṃ eko luddaputto araṇṇe vicaranto pabbatamatthake nisinnaṃ moraṃ disvā attano nivesanaṃ āgantvā maraṇāsannakāle puttaṃ āha - “tāta, catutthāya pabbatarājiyā araṇṇe suvaṇṇavaṇṇo moro atthi, sace rājā pucchati, ācikkheyyāsī”ti. Athekasmiṃ divase bārāṇasiraṇṇo khemā nāma aggamaheṣī paccūsakāle supinaṃ passi. Evarūpo supino ahosi - “suvaṇṇavaṇṇo moro dhammaṃ deseti, sā sādhuḃkāraṃ datvā dhammaṃ suṇāti, moro dhammaṃ desetvā utṭhāya pakkāmi”. Sā “moraṇā gacchati, gaṇhatha na”nti vadantīyeva pabujjhi, pabujjhitvā ca pana supinabhāvaṃ ṇatvā “supinoti vutte rājā na ādaraṃ karissati, ‘dohaḷo me’ti vutte karissati”ti cintetvā dohaḷinī viya hutvā nipajji. Atha naṃ rājā upasaṅkamitvā pucchi “bhadde, kiṃ te aphāsuka”nti. “Dohaḷo me uppanno”ti. “Kiṃ icchasi bhadde”ti? “Suvaṇṇavaṇṇassa morassa dhammaṃ sotuṃ devā”ti. “Bhadde, kuto evarūpaṃ moraṃ lacchāmi”ti? “Deva, sace na labhāmi, jīvitaṃ me natthī”ti.

“Bhadde, mā cintayi, sace katthaci atthi, labhissasī”ti rājā naṃ assāsetvā gantvā rājāsane nisinno amacce pucchi “ambho, devī suvaṇṇavaṇṇassa morassa dhammaṃ sotukāmā, morā nāma suvaṇṇavaṇṇā hontī”ti? “Brāhmaṇā jānissanti devā”ti.

Rājā brāhmaṇe pakkosāpetvā pucchi. Brāhmaṇā evamāhaṃsu “mahārāja jalajesu macchakacchapakakkaṭakā, thalajesu migā haṃsā morā tittirā ete tiracchānagatā ca manussā ca suvaṇṇavaṇṇā hontīti amhākaṃ lakkhaṇamantesu āgata”nti. Rājā attano vijite luddaputte sannipādetvā “suvaṇṇavaṇṇo moro vo diṭṭhapubbo”ti pucchi. Sesā “na diṭṭhapubbo”ti āhaṃsu. Yassa pana pitarā ācikkhitam, so āha - “mayāpi na diṭṭhapubbo, pitā pana me ‘asukaṭṭhāne nāma suvaṇṇavaṇṇo moro atthī”ti kathesī”ti. Atha naṃ rājā “samma, mayhañca deviyā ca jīvitam dinnam bhavissati, gantvā tam bandhitvā ānehī”ti bahuṃ dhanam datvā uyyojesi. So puttadārassa dhanam datvā tattha gantvā mahāsattam disvā pāse oḍḍetvā “ajja bajjhissati, ajja bajjhissati”ti abajjhivāva mato, devīpi patthanam alabhanti matā. Rājā “tam moram nissāya piyabhariyā me matā”ti kujjhivā kodhavasiko hutvā “himavante catutthāya pabbatarājiyā suvaṇṇavaṇṇo moro carati, tassa maṃsam khāditvā ajarā amarā hontī”ti suvaṇṇapaṭṭe likhāpetvā tam paṭṭam sārāmañjūsāyam ṭhapetvā kālamakāsi.

Atha añño rājā ahosi. So suvaṇṇapaṭṭe akkharāni disvā “ajaro amaro bhavissāmī”ti tassa gahaṇatthāya ekaṃ luddaputtam pesesi. Sopi tattheva mato. Evaṃ cha rājaparivaṭṭā gatā, cha luddaputtā himavanteyeva matā. Sattamena pana rañña pesito sattamo luddo “ajja ajjevā”ti satta samvaccharāni bajjhitaṃ asakkonto cintesi “kiṃ nu kho imassa morarājassa pāde pāsassa asaṇcaraṇakāraṇa”nti? Atha naṃ pariggaṇhanto sāyaṃpātam parittam karontam disvā “imasmiṃ ṭhāne añño moro natthi, iminā brahmacārinā bhavitabbaṃ, brahmacariyānubhāvena ceva parittānubhāvena cassa pādo pāse na bajjhatī”ti nayato pariggahetvā paccantajanapadaṃ gantvā ekaṃ moriṃ bandhitvā yathā sā accharāya pahaṭāya vassati, paṇimhi pahaṭe naccati, evaṃ sikkhāpetvā ādāya gantvā bodhisattassa parittakaraṇato puretameva pāsam oḍḍetvā accharam paharivā moriṃ vassāpesi. Moro tassā saddam suṇi, tāvadevassa satta vassasatāni sannisinakilesa phaṇam karitvā daṇḍena pahaṭāsiviso viya utṭhahi. So kilesāturo hutvā parittam kātuṃ asakkuṇitvāva vegena tassā santikaṃ gantvā pāse pādam pavesentoyeva ākāsā otari. Satta vassasatāni asaṇcaraṇakapāso taṅkhaṇaññeva saṇcaritvā pādam bandhi.

Atha naṃ luddaputto yaṭṭhiagge olambantaṃ disvā cintesi “imaṃ morarājam cha luddaputtā bandhitaṃ nāsakkhiṃsu, ahampi satta vassāni nāsakkhiṃ, ajja panesa imaṃ moriṃ nissāya kilesāturo hutvā parittam kātuṃ asakkuṇitvā āgamma pāse baddho heṭṭhāsīsako olambati, evarūpo me sīlavā kilamito, evarūpaṃ rañña paṇṇākāratthāya netuṃ ayuttaṃ, kiṃ me rañña dinnena sakkārena, vissajjessāmi na”nti. Puna cintesi “ayaṃ nāgabalo thāmasampanno mayi upasaṅkamante ‘esa maṃ māretuṃ āgacchatī”ti maraṇabhayatajjito phandamāno pādam vā pakkham vā bhindeyya, anupagantvā pana paṭicchanne ṭhatvā khurappenassa pāsam chindissāmi, tato sayameva yathāruciyaṃ gamissatī”ti. So paṭicchanne ṭhatvā dhanuṃ āropetvā khurappaṃ sannayhitvā ākaḍḍhi. Moropi “ayaṃ luddako maṃ kilesāturaṃ katvā baddhabhāvaṃ ṇatvā nirāsaṅko āgacchissati, kahaṃ nu kho so”ti cintetvā ito cito ca viloketvā dhanuṃ āropetvā ṭhitaṃ disvā “māretvā maṃ ādāya gantukāmo bhavissatī”ti maññaṃ maraṇabhayatajjito hutvā jīvitam yācanto paṭhamam gāthamāha -

143. “Sace hi tyāham dhanahetu gāhito, mā maṃ vadhī jīvagāham gahetvā;

Raṇṇo ca maṃ samma upantikaṃ nehi, mañṇe dhaṇaṃ
lacchasinapparūpa''nti.

Tattha sace hi tyāhanti sace hi te ahaṃ. Upantikaṃ nehīti upasantikaṃ nehi.
Lacchasinapparūpanti lacchasi anappakarūpaṃ.

Taṃ sutvā luddaputto cintesi - ''morarājā, 'ayaṃ maṃ vijjhītukāmatāya khurappaṃ
sannayhī'ti mañṇati, assāsessāmi na''nti. So assāsento dutiyaṃ gāthamāha -

144. ''Na me ayaṃ tuyha vadhāya ajja, samāhito cāpadhure khurappo;
Pāsaṇca tyāhaṃ adhipātayissaṃ, yathāsukhaṃ gacchatu morarājā''ti.

Tattha adhipātayissanti chindayissaṃ.

Tato morarājā dve gāthā abhāsi -

145. ''Yaṃ satta vassāni mamānubandhi, rattindivaṃ khuppiṇāsaṃ sahanto;
Atha kissa maṃ pāsavasūpanītaṃ, pamuttave icchasi bandhanasmā.

146. ''Pāṇātipātā virato nusajja, abhayaṃ nu te sabbabhūtesu dinnāṃ;
Yaṃ maṃ tuvaṃ pāsavasūpanītaṃ, pamuttave icchasi bandhanasmā''ti.

145-146. Tattha yanti yasmā maṃ ettakaṃ kālaṃ tvaṃ anubandhi, tasmā taṃ
pucchāmi, atha kissa maṃ pāsavasāṃ upanītaṃ bandhanasmā pamocetuṃ icchasīti
attho. Virato nusajjāti virato nusi ajja. Sabbabhūtesūti sabbasattānaṃ.

Ito paraṃ -

147. ''Pāṇātipātā viratassa brūhi, abhayaṇca yo sabbabhūtesu deti;
Pucchāmi taṃ morarājetamatthaṃ, ito cuto kiṃ labhate sukhaṃ so.

148. ''Pāṇātipātā viratassa brūmi, abhayaṇca yo sabbabhūtesu deti;
Diṭṭheva dhamme labhate paṃsaṃ, saggaṇca so yāti sarīrabhedā.

149. ''Na santi devā iti āhu eke, idheva jīvo vibhavaṃ upeti;
Tathā phalaṃ sukatadukkaṭānaṃ, dattupaññattaṇca vadanti dānaṃ;
Tesaṃ vaco arahataṃ saddahāno, tasmā ahaṃ sakuṇe bādhayāmi''ti. -

Imā uttānasambandhagāthā pāḷinayena veditabbā.

147-149. Tattha iti āhu eketi ekacce samaṇabrāhmaṇā evaṃ kathenti. Tesaṃ vaco
arahataṃ saddahānoti tassa kira kulūpakā ucchedavādino naggasamaṇakā. Te taṃ
paccekabodhiñāṇassa upanissayasampannampi sattaṃ ucchedavādaṃ gaṇhāpesuṃ.
So tehi saṃsaggena ''kusalākusalaṃ natthī''ti gahetvā sakuṇe māreti. Evaṃ
mahāsāvajjā esā asappurisasevanā nāma. Teyeva ayaṃ ''arahanto''ti mañṇamāno
evamāha.

Taṃ sutvā mahāsatto ''tasseva paralokassa atthibhāvaṃ kathessāmi''ti
pāsayaṭṭhiyaṃ adhosiro olambamānova imaṃ gāthamāha -

150. ''Cando ca suriyo ca ubho sudassanā, gacchanti obhāsayamantalikkhe;
Imassa lokassa parassa vā te, kathaṃ nu te āhu manussaloke''ti.

Tattha imassāti kiṃ nu te imassa lokassa santi, udāhu paralokassāti. Bhummatthe vā

etaṃ sāmivacanaṃ. Kathaṃ nu teti etesu vimānesu candimasūriyadevaputte kathaṃ nu kathenti, kiṃ atthīti kathenti, udāhu natthīti, kiṃ vā devā, udāhu manussāti?

Luddaputto gāthamāha -

151. “Cando ca suriyo ca ubho sudassanā, gacchanti obhāsayamantalikkhe;
Parassa lokassa na te imassa, devāti te āhu manussaloke”ti.

Atha naṃ mahāsatto āha -

152. “Ettheva te nīhatā hīnavādā, ahetukā ye na vadanti kammaṃ;
Tathā phalaṃ sukatadukkaṭānaṃ, dattupaññattaṃ ye ca vadanti dāna”nti.

Tattha ettheva te nīhatā hīnavādāti sace candimasūriyā devaloke ṭhitā, na manussaloke, sace ca te devā, na manussā, ettheva ettake byākaraṇe te tava kulūpakā hīnavādā nīhatā honti. Ahetukā “visuddhiyā vā saṃkilesassa vā hetubhūtaṃ kammaṃ natthī”ti evaṃvādā. Dattupaññattanti ye ca dānaṃ “bālakehi paññatta”nti vadanti.

So mahāsatte kathente sallakkhetvā gāthādvayamāha -

153. “Addhā hi saccaṃ vacanaṃ tvedaṃ, kathañhi dānaṃ aphalaṃ bhaveyya;
Tathā phalaṃ sukatadukkaṭānaṃ, dattupaññattañca kathaṃ bhaveyya.

154. “Kathaṃkaro kintikaro kimācamaṃ, kiṃ sevamāno kena tapoguṇena;
Akkhāhi me morarājetamatthaṃ, yathā ahaṃ no nirayaṃ pateyya”nti.

153-154. Tattha dattupaññattañcāti dānañca dattupaññattaṃ nāma kathaṃ bhaveyyāti attho. Kathaṃkaroti katarakammaṃ karonto. Kintikaroti kena kāraṇena karonto ahaṃ nirayaṃ na gaccheyyaṃ. Itarāni tasseva vevacanāni.

Taṃ sutvā mahāsatto “sacāhaṃ imaṃ pañhaṃ na kathessāmi, manussaloko tuccho viya kato bhavissati, tathevassa dhammikānaṃ samaṇabrāhmaṇānaṃ atthibhāvaṃ kathessāmī”ti cintetvā dve gāthā abhāsi -

155. “Ye keci atthi samaṇā pathabyā, kāsāyavatthā anagāriyā te;
Pātova piṇḍāya caranti kāle, vikālacariyā viratā hi santo.

156. “Te tattha kālenupasaṅkamitvā, pucchāhi yaṃ te manaso piyaṃ siyā;
Te te pavakkhanti yathāpajānaṃ, imassa lokassa parassa cattha”nti.

155-156. Tattha santoti santapāpā paṇḍitā paccekabuddhā. Yathāpajānanti te tuyhaṃ attano pajānananiyāmena vakkhanti, kaṅkhaṃ te chinditvā kathessanti. Imassa lokassa parassa catthanti iminā nāma kammena manussaloke nibbattanti, iminā devaloke, iminā nirayādīsūti evaṃ imassa ca parassa ca lokassa atthaṃ ācikkhissanti, te pucchāti.

Evañca pana vatvā nirayabhayaena tajjesi. So pana pūritapāramī paccekabodhisatto sūriyarasmiṃsamphassaṃ oloketvā ṭhitaṃ pariṇatapadumaṃ viya paripākagatañño vicarati. So tassa dhammakathaṃ suṇanto ṭhitapadeneva ṭhito saṅkhāre pariggaṇhitvā tilakkhaṇaṃ sammasanto paccekabodhiññaṃ paṭivijjhi. Tassa paṭivedho ca mahāsattassa pāsato mokkho ca ekakkhaṇeyeva ahosi. Paccekabuddho sabbakilese padāletvā bhavapariyante ṭhitova udānaṃ udānanto gāthamāha -

157. “Tacamaṃva jīṇaṃ urago purāṇaṃ, paṇḍupalāsaṃ harito dumova;
Esappahīno mama luddabhāvo, jahāmaṃ luddakabhāvamajjā”ti.

Tassattho - yathā jīṇaṃ purāṇaṃ tacamaṃ urago jahati, yathā ca harito
sampaṃjāmanānīlapatto dumo katthaci tṭhitaṃ paṇḍupalāsaṃ jahati, evaṃ ahampi ajja
luddabhāvaṃ dāruṇabhāvaṃ jahitvā tṭhito, so dāni esa pahīno mama luddabhāvo,
sādhū vata jahāmaṃ luddakabhāvamajjāti. Jahāmahanti pajahiṃ ahanti attho.

So imaṃ udānaṃ udānetvā “ahaṃ tāva sabbakilesabandhanehi mutto, nivesane
pana me bandhitvā tṭhapitā bahū sakuṇā atthi, te kathaṃ mocessāmi”ti cintetvā
mahāsattaṃ pucchi - “moraṛāja, nivesane me bahū sakuṇā baddhā atthi, te kathaṃ
mocessāmi”ti? Paccekabuddhatopi sabbaññubodhisattānaññeva
upāyapariggahaññaṃ mahantataraṃ hoti, tena naṃ āha “yaṃ vo maggena kilese
khaṇḍetvā paccekabodhiññaṃ paṭividdhaṃ, taṃ ārabba saccakiriyaṃ karoṭha,
sakalajambudīpe bandhanagato satto nāma na bhavissati”ti. So bodhisattena
dinnanayadvāre tṭhatvā saccakiriyaṃ karonto gāthamāha -

158. “Ye cāpi me sakuṇā atthi baddhā, satānīnēkāni nivesanasmiṃ;
Tesampamaṃ jīvitamajja dammi, mokaṃhaṇca te pattā sakaṃ niketa”nti.

Tattha mokaṃhaṇca te pattāti svāhaṃ mokaṃhaṃ patto paccekabodhiññaṃ
paṭivijjhitvā tṭhito, te satte jīvitadānena anukampāmi, etena saccena. Sakaṃ niketanti
sabbepi te sattā attano attano vasanaṭṭhānaṃ gacchantūti vadati.

Athassa saccakiriyaṃ samakārameva sabbe bandhanā muccitvā tuṭṭhiravaṃ ravantā
sakaṭṭhānameva agamiṃsu. Tasmīṃ khaṇe tesāṃ tesāṃ gehesu biḷāle ādiṃ katvā
sakalajambudīpe bandhanagato satto nāma nāhosi. Paccekabuddho hatthaṃ
ukkipitvā sīsaṃ parāmasi. Tāvadeva gihilingaṃ antaradhāyi, pabbajitalingaṃ
pāturahosi. So satṭhivassikatthero viya ākappasampanno aṭṭhaparikkhāradharo hutvā
“tvameva mama patiṭṭhā aho”ti moraṛājassa añjaliṃ paggayha padakkhiṇaṃ katvā
ākāse uppatitvā nandamūlakapabbhāraṃ agamāsi. Moraṛājāpi yaṭṭhiaggato uppatitvā
gocaraṃ gahetvā attano vasanaṭṭhānaṃ gato. Idāni luddassa satta vassāni
pāsahatthassa caritvāpi moraṛājānaṃ nissāya dukkhā muttabhāvaṃ pakāseto
satthā osānagāthamāha -

159. “Luddo carī pāsahattho araṇṇe, bādhetu morādhīpatiṃ yasassiṃ;
Bandhitvā morādhīpatiṃ yasassiṃ, dukkhā sa pamucci yathāhaṃ pamutto”ti.

Tattha bādhetūti māretuṃ, ayameva vā pāṭho. Bandhitvāti bandhitvā tṭhitassa
dhammakathaṃ sutvā paṭiladdhasaṃvego hutvāti attho. Yathāhanti yathā ahaṃ
sayambhuññaṇena mutto, evameva sopi muttoti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi,
saccapariyosāne ukkaṇṭhitabhikkhu arahattaṃ pāpuṇi. Tadā moraṛājā ahameva
ahosinti.

Mahāmoraṛājātakavaṇṇanā aṭṭhamā.

492. Tacchasūkarajātakavaṇṇanā

Yadesamānā vicarimhāti idaṃ satthā jetavane viharanto dve mahallakatthere ārabba kathesi. Mahākosalo kira rañño bimbisārassa dhītaraṃ dento dhītu nhānīyamūlatthāya kāsīgāmaṃ adāsi. Pasenadi rājā ajātasattunā pitari mārite taṃ gāmaṃ acchindi. Tesu tassatthāya yujjhantesu paṭhamam ajātasattussa jayo ahosi. Kosalarājā parājayappatto amacce pucchi “kena nu kho upāyena ajātasattum gaṇheyyāma”ti. Mahārāja, bhikkhū nāma mantakusalā honti, carapurise pesetvā vihāre bhikkhūnaṃ kathaṃ pariggaṇhitum vaṭṭatīti. Rājā “sādhū”ti paṭissuṇitvā “etha, tumhe vihāraṃ gantvā paṭicchannā hutvā bhadantānaṃ kathaṃ pariggaṇhathā”ti carapurise payojesi. Jetavanepi bahū rājapurisā pabbajitā honti. Tesu dve mahallakattherā vihārapaccante paṇṇasālāyaṃ vasanti, eko dhanuggahatissatthero nāma, eko mantidattatthero nāma. Te sabbarattim supitvā paccūsakāle pabujjhimsu.

Tesu dhanuggahatissatthero aggiṃ jāletvā āha “bhante, mantidattattherā”ti. “Kiṃ bhante”ti. “Niddāyatha tumhe”ti. “Na niddāyāmi, kiṃ kātabba”nti? “Bhante, lālako vatāyaṃ kosalarājā cāṭimattabhojanameva bhuñjitum jānātī”ti. “Atha kiṃ bhante”ti. “Attano kucchimhi pāṇakamattena ajātasattunā parājito rājā”ti. “Kinti pana bhante kātum vaṭṭatī”ti? “Bhante, mantidattatthera yuddhaṃ nāma sakaṭabyūhacakkabyūhapadumabyūhavasena tividdhaṃ. Tesu bhāgineyyaṃ ajātasattum gaṇhantena sakaṭabyūhaṃ katvā gaṇhitum vaṭṭati, asukasmim nāma pabbatakaṇṇe dvīsu passesu sūrapurise ṭhapetvā purato balaṃ dassetvā anto pavitṭhabhāvaṃ ṇatvā naditvā vaggitvā kumine pavitṭhamacchaṃ viya antomuṭṭhiyaṃ katvāva naṃ gahetum sakkā”ti.

Payojitapurisā taṃ kathaṃ sutvā rañño ārocesum. Rājā mahatiyā senāya gantvā tathā katvā ajātasattum gahetvā saṅkhalikabandhanena bandhitvā katipāhaṃ nimmadaṃ katvā “puna evarūpaṃ mā karī”ti assāsetvā mocetvā dhītaraṃ vajirakumāriṃ nāma tassa datvā mahantena parivārena vissajjesi. “Kosalarāñña dhanuggahatissattherassa saṃvidhānena ajātasattu gahito”ti bhikkhūnaṃ antare kathā samuṭṭhahi, dhammasabhāyampi tameva kathaṃ samuṭṭhāpesum. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi dhanuggahatisso yuddhasaṃvidhāne chekoyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasinagarassa dvāragāmaṃvāsī eko vaḍḍhakī dāruatthāya araṇṇaṃ gantvā āvāṇe patitaṃ ekaṃ sūkarapotakaṃ disvā ānetvā “tacchasūkaro”tissa nāmaṃ katvā posesi. So tassa upakārako ahosi. Tuṇḍena rukkhe parivattetvā deti, dāṭhāya veṭhetvā kālasuttaṃ kaḍḍhati, mukhena ḍaṃsitvā vāsīnikhādanamuggare āharati. So vuḍḍhippattro mahābalo mahāsarīro ahosi. Atha vaḍḍhakī tasmim puttapemaṃ paccupaṭṭhāpetvā “imaṃ idha vasantaṃ kocideva himseyyā”ti araṇṇe vissajjesi. So cintesi “ahaṃ imasmim araṇṇe ekakova vasitum na sakkhissāmi, ṇātake pariyesitvā tehi parivuto vasissāmi”ti. So vanaghaṭṭāya sūkare pariyesanto bahū sūkare disvā tussitvā tisso gāthā abhāsi -

160. “Yadesamānā vicarimha, pabbatāni vanāni ca;
Anvesaṃ vicariṃ ṇātī, teme adhigatā mayā.

161. “Bahuñcidaṃ mūlaphalaṃ, bhakkho cāyaṃ anappako;
Rammā cimā girīnājjo, phāsuvāso bhavissati.

162. “Idhevāhaṃ vasissāmi, saha sabbehi ñātibhi;
Appossukko nirāsaṅkī, asoko akutobhayo”ti.

160-162. Tattha yadesamānāti yaṃ ñātigaṇaṃ pariyesantā mayaṃ vicarimha.
Anvesanti ciraṃ vata anvesanto vicariṃ. Temeti te ime. Bhakkhoti sveva
vanamūlaphalasaṅkhāto bhakkho. Appossukkoti anussukko hutvā.

Sūkarā tassa vacanaṃ sutvā catutthaṃ gāthamāhaṃsu -

163. “Aññampi leṇaṃ pariyesa, sattū no idha vijjati;
So taccha sūkare hanti, idhāgantvā varaṃ vara”nti.

Tattha tacchāti taṃ nāmenālapanti. Varaṃ varanti sūkare hananto thūlamaṃsaṃ
varaṃ varaññeva hanati.

Ito paraṃ uttānasambandhagāthā pāḷinayena veditabbā -

164. “Ko numhākaṃ idha sattū, ko ñātī susamāgate;
Duppadaṃse padhaṃseti, taṃ me akkhātha pucchitā.

165. “Uddhaggarājī migarājā, balī dāṭhāvudho migo;
So taccha sūkare hanti, idhāgantvā varaṃ varaṃ.

166. “Na no dāṭhā na vijjanti, balaṃ kāye samohitaṃ;
Sabbe samaggā hutvāna, vasaṃ kāhāma ekakaṃ.

167. “Hadayaṅgamaṃ kaṇṇasukhaṃ, vācaṃ bhāsasi tacchaka;
Yopi yuddhe palāyeyya, tampi pacchā hanāmase”ti.

164-167. Tattha ko numhākanti ahaṃ tumhe disvāva “ime sūkarā
appamaṃsalohitā, bhayena nesaṃ bhavitabba”nti cintesiṃ, tasmā me ācikkhatha, ko
nu amhākaṃ idha sattū. Uddhaggarājīti uddhaggāhi sarīrarājīhi samannāgato.
Byagghaṃ sandhāyevamāhaṃsu. Yopīti yo amhākaṃ antare ekopi palāyissati, tampi
mayaṃ pacchā hanissāmāti.

Tacchasūkaro sabbe sūkare ekacitte katvā pucchi “kāya velāya byaggho
āgamissatī”ti. Ajja pātova ekaṃ gahetvā gato, sve pātova āgamissatīti. So
yuddhakusalo “imasmiṃ ṭhāne ṭhiteṇa sakkā jetu”nti bhūmisīsaṃ pajānāti, tasmā
ekaṃ padesaṃ sallakkhetvā rattimeva sūkare gocaraṃ gāhāpetvā balavapaccūsato
paṭṭhāya “yuddhaṃ nāma sakaṭabyūhādivasena tividdhaṃ hotī”ti vatvā
padumabyūhaṃ saṃvidahati. Majjhe ṭhāne khīrapivake sūkarapotake ṭhapesi. Te
parivāretvā tesāṃ mātaro, tā parivāretvā vañjhā sūkariyo, tāsāṃ anantarā
sūkarapotake, tesāṃ anantarā makuladāṭhe taruṇasūkare, tesāṃ anantarā
mahādāṭhe, tesāṃ anantarā jiṇṇasūkare, tato tattha tattha dasavaggaṃ
vīsativaggaṃ tiṃsavaggaṃ katvā balagumbaṃ ṭhapesi. Attano atthāya ekaṃ
āvāṭaṃ, byagghassa patanattāya ekaṃ suppasatthānaṃ pabbhāraṃ katvā
khaṇāpesi. Dvinnaṃ āvāṭaṃ antare attano vasanattāya pīṭhakaṃ kāresi. So
thāmasampanne yodhasūkare gahetvā tasmiṃ tasmiṃ ṭhāne sūkare assāsento
vicari. Tassevaṃ karontasseva sūriyo uggaḇḇhati.

Atha byaggharājā kūṭajaṭiḷassa assamapadā nikkhamitvā pabbatatale aṭṭhāsi. Taṃ disvā sūkarā “āgato no bhante verī”ti vadiṃsu. Mā bhāyatha, yaṃ yaṃ esa karoti, taṃ sabbam sarikkhā hutvā karoṭhāti. Byaggho sarīraṃ vidhunitvā osakkanto viya passāvamakāsi, sūkarāpi tatheva kariṃsu. Byaggho sūkare oloketvā mahānadaṃ nadi, tepi tatheva kariṃsu. So tesam kiriyaṃ disvā cintesi “na ime pubbasadisā, ajja mayhaṃ paṭisattuno hutvā vaggavaggā ṭhitā, saṃvidahako nesaṃ senānāyakopi atthi, ajja mayā etesaṃ santikaṃ gantuṃ na vaṭṭatī”ti maraṇabhayaatajjito nivattitvā kūṭajaṭiḷassa santikaṃ gato. Atha naṃ so tucchahatthaṃ disvā navamaṃ gāthamāha -

168. “Pāṇātipātā virato nu ajja, abhayaṃ nu te sabbabhūtesu dinnam;
Dāṭhā nu te migavadhāya na santi, yo saṅghapatto kapaṇova jhāyasī”ti.

Tattha saṅghapattoti yo tvaṃ sūkarasaṅghapatto hutvā kiñci gocaraṃ alabhitvā kapaṇo viya jhāyasīti.

Atha byaggho tisso gāthā abhāsi -

169. “Na me dāṭhā na vijjanti, balaṃ kāye samohitaṃ;
Ñātī ca disvāna sāmaggī ekato, tasmā ca jhāyāmi vanamhi ekako.

170. “Imassudaṃ yanti disodisaṃ pure, bhayaṭṭitā leṇagavesino puthu;
Te dāni saṅgamma vasanti ekato, yatthaṭṭhitā duppasahajja te mayā.

171. “Pariṇāyakasampannā, sahita ekavādino;
Te maṃ samaggā hiṃseyyuṃ, tasmā nesaṃ na patthaye”ti.

169-171. Tattha sāmaggī ekatoti sahita hutvā ekato ṭhite. Imassudanti ime sudaṃ mayā akkhīni ummīletvā olokitamattāva pubbe disodisaṃ gacchanti. Puthūti visuṃ visuṃ. Yatthaṭṭhitāti yasmiṃ bhūmibhāge ṭhitā. Pariṇāyakasampannāti senānāyakena sampannā. Tasmā nesaṃ na patthayeti tena kāraṇena etesaṃ na patthemī.

Taṃ sutvā kūṭajaṭiḷo tassa ussāhaṃ janayanto gāthamāha -

172. “Ekova indo asure jināti, ekova seno hanti dije pasayha;
Ekova byaggho migasaṅghapatto, varaṃ varaṃ hanti balañhi tādisa”nti.

Tattha migasaṅghapattoti migagaṇapatto hutvā varaṃ varaṃ migam hanti. Balañhi tādīsanti tādisañhi tassa balaṃ.

Atha byaggho gāthamāha -

173. “Na heva indo na seno, napi byaggho migādhipo;
Samagge sahite ñātī, na byagghe kurute vase”ti.

Tattha byaggheti byagghasadiṣe hutvā sarīravidhūnanādīni katvā ṭhite vase na kurute, attano vase vattāpetuṃ na sakkotīti attho.

Puna jaṭiḷo taṃ ussāhento dve gāthā abhāsi -

174. “Kumbhīlakā sakuṇakā, saṅghino gaṇacārino;
Sammodamānā ekajjhaṃ, uppatanti ḍayanti ca.

175. “Tesañca ñāyamañāṇaṃ, ekettha apasakkati;
Tañca seno nitāletti, veyyagghiyeve sã gati”ti.

174-175. Tattha kumbhīlakāti evaṃnāmakā khuddakasakuṇā. Uppatantīti gocaraṃ carantā uppatanti. Ñayanti cāti gocaraṃ gahetvā ākāseṇa gacchanti. Ekettha apasakkatīti eko etesu osakkivā vā ekapassena vā visuṃ gacchati. Nitāletīti paharivā gaṇhāti. Veyyagghiyeve sã gati byagghāṇaṃ esāti veyyagghi, samaggāṇaṃ gacchantāṇampi esā evarūpā gati byagghāṇaṃ gatiyeve nāma hoti. Na hi sakkā sabbehi ekatova gantaṃ, tasmā yo evaṃ tattha eko gacchati, taṃ gaṇhāti.

Evañca pana vatvā “byaggharāja tvaṃ attano balaṃ na jānāsi, mā bhāyi, kevalaṃ tvaṃ naditvā pakkhanda, dve ekato gacchantā nāma na bhavissanti”ti ussāhesi. So tathā akāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā āha -

176. “Ussāhito jaṭilena, luddenāmisacakkhunā;
Dāṭhī dāṭhisu pakkhanti, maññaṃāno yathā pure”ti.

Tattha dāṭhīti sayamaṃ dāṭhāvudho itaresu dāṭhāvudhesu pakkhandi. Yathā pureti yathā pubbe maññati, tattheva maññaṃāno.

So kira gantvā pabbatatale tāva aṭṭhāsi. Sūkarā “punāgato sāmi, coro”ti tacchassa ārocesuṃ. So “mā bhāyathā”ti te assāsetvā utṭhāya dvinnamaṃ āvāṇaṃ antare pīṭhakāya aṭṭhāsi. Byaggho vemaṃ janetvā tacchasūkaraṃ sandhāya pakkhandi. Tacchasūkaro parivattitvā pacchāṃukho purimaāvāṇe pati. Byaggho ca vemaṃ sandhāretuṃ asakkonto gantvā suppapabbhāre āvāṇe patitvā puñjakitova aṭṭhāsi. Tacchasūkaro vegena utṭhāya tassa antarasatthimhi dāṭhaṃ otāretvā yāva hadayaṃ phāletvā maṃsaṃ khāditvā mukhena ḍaṃsitvā bahiāvāṇe pādetvā “gaṇhathimaṃ dāsa”nti āha. Paṭhamāgatā ekavārameva tuṇḍotāraṇamattaṃ labhiṃsu, pacchā āgatā alabhitvā “byagghamaṃsaṃ nāma kīdisa”nti vadiṃsu. Tacchasūkaro āvāṇaṃ uttaritvā sūkare oloketvā “kiṃ nu kho na tussathā”ti āha. “Sāmi, eko tāva byaggho gahito, añño paneko dasabyagghagghanaṃ atthi”ti? “Ko nāmeso”ti? “Byagghena ābhatābhatamaṃsaṃ khādako kūṭajaṭilo”ti. “Tena hi etha, gaṇhissāma na”nti tehi saddhiṃ vegena pakkhandi.

Jaṭilo “byaggho cirāyatī”ti tassa āgamanamaggaṃ oloketto bahū sūkare āgacchante disvā “ime byagghaṃ māretvā mama māraṇatthāya āgacchanti mañña”ti palāyitvā ekaṃ udumbararukkhaṃ abhiruhi. Sūkarā “esa rukkhamaṃ āruḷho”ti vadiṃsu. “Kiṃ rukkhamaṃ”nti. “Udumbararukkha”nti. “Tena hi mā cintayittha, idāni namaṃ gaṇhissāmā”ti taruṇasūkare pakkosivā rukkhamaṃulātā paṃsuṃ apabyūhāpesi, sūkarīhi mukhapūraṃ udakaṃ āharāpesi, mahādāṭhasūkarehi samantā mūlāni chindāpesi. Ekaṃ ujukaṃ otiṇṇamaṃulameva aṭṭhāsi. Tato sesasūkare “tume apethā”ti ussāretvā jaṇṇukehi patitṭhahitvā dāṭhāya mūlaṃ pahari, pharasunā pahaṭaṃ viya chijjitvā gataṃ. Rukkho parivattitvā pati. Taṃ kūṭajaṭilaṃ patantameva sampāṭicchitvā maṃsaṃ bhakkhesuṃ. Taṃ acchariyaṃ disvā rukkhadevatā gāthamāha -

177. “Sādhu sambahulā ñātī, api rukkhā araṇṇajā;
Sūkarehi samaggehi, byaggho ekāyane hato”ti.

Tattha ekāyane hatoti ekagamanasmiṃyeve hato.

Ubhinnaṃ pana nesaṃ hatabhāvaṃ pakāsento satthā itaraṃ gāthamāha -

178. “Brāhmaṇaṇceva byagghaṇca, ubho hantvāna sūkarā;
Ānandino pamuditā, mahānādaṃ panādisu”nti.

Puna tacchasūkarō te pucchi “aññepi vo amittā atthī”ti? Sūkarā “natthi, sāmī”ti
vatvā “taṃ abhisiñcitvā rājānaṃ karissāmā”ti udakaṃ pariyesantā jaṭilassa
pāṇiyasaṅkhaṃ disvā taṃ dakkhiṇāvaṭṭaṃ saṅkharatanaṃ pūretvā udakaṃ
abhiharitvā tacchasūkaraṃ udumbararukkhamūleyeva abhisiñciṃsu.
Abhisekaudakaṃ āsittaṃ, sūkarimevassa aggamaheṣiṃ kariṃsu. Tato paṭṭhāya
udumbarabhaddapīṭhe nisīdāpetvā dakkhiṇāvaṭṭasaṅkhena abhisekakaraṇaṃ
pavattaṃ. Tampi atthaṃ pakāsento satthā osānagāthamāha -

179. “Te su udumbaramūlasmiṃ, sūkarā susamāgatā;
Tacchakaṃ abhisiñciṃsu, tvaṃ no rājāsi issaro”ti.

Tattha te sūti te sūkarā, su-kāro nipātamattaṃ. Udumbaramūlasmenti udumbarassa
mūle.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “na, bhikkhave, idāneva, pubbepi
dhanuggahatissatthero yuddhasaṃvidahane chekoyevā”ti vatvā jātakaṃ
samodhānesi - “tadā kūṭajaṭilo devadatto ahosi, tacchasūkarō dhanuggahatisso,
rukkhadevatā pana ahameva ahosi”nti.

Tacchasūkarajātakavaṇṇanā navamā.

493. Mahāvāṇijajātakavaṇṇanā

Vāṇijā samitiṃ katvāti idaṃ satthā jetavane viharanto sāvatthivāsino vāṇije ārabha
kathesi. Te kira vohāratthāya gacchantā satthu mahādānaṃ datvā saraṇesu ca sīlesu
ca paṭiṭṭhāya “bhante, sace arogā āgamissāma, puna tumhākaṃ pāde vandissāmā”ti
vatvā pañcamattehi sakaṭasatehi nikkhamitvā kantāraṃ patvā maggaṃ
asallakkhetvā maggamūlhaṃ nirudake nirāhāre araṇṇe vicarantā ekaṃ
nāgapariggahitaṃ nigrodharukkhaṃ disvā sakaṭāni mocetvā rukkhāmūle nisīdiṃsu.
Te tassa udakatintāni viya nīlāni siniddhāni pattāni udakapuṇṇā viya ca sākhaṃ disvā
cintayiṃsu “imasmīṃ rukkhhe udakaṃ sañcarantaṃ viya paññāyati, imassa
purimasākhaṃ chindāma, pāṇiyaṃ no dassatī”ti. Atheko rukkhāṃ abhiruhitvā
sākhaṃ chindi, tato tālakkhandhappamāṇā udakadhārā pavatti. Te tattha nhatvā
pivitvā ca dakkhiṇasākhaṃ chindiṃsu, tato nānaggarasabhojanaṃ nikkhami. Taṃ
bhuñjitvā pacchimasākhaṃ chindiṃsu, tato alaṅkataitthiyo nikkhamiṃsu. Tāhi
saddhiṃ abhiramitvā uttarasākhaṃ chindiṃsu, tato satta ratanāni nikkhamiṃsu. Tāni
gahetvā pañca sakaṭasatāni pūretvā sāvatthiṃ paccāgantvā dhanaṃ gopetvā
gandhamālādihatthā jetavanaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā pūjetvā ekamantaṃ
nisinnā dhammakathaṃ sutvā nimantetvā punadivase mahādānaṃ datvā “bhante,
imasmīṃ dāne amhākaṃ dhanadāyikāya rukkhadevatāya pattiṃ demā”ti pattiṃ
adaṃsu. Satthā niṭṭhitabhattakicco “katararukkhadevatāya pattiṃ dethā”ti pucchi.
Vāṇijā nigrodharukkhe dhanassa laddhākāraṃ tathāgatassārocesuṃ. Satthā “tumhe
tāva mattaññutāya taṇhāvasikā ahutvā dhanaṃ labhittha, pubbe pana
amattaññutāya taṇhāvasikā dhanaṇca jīvitaṇca vijahiṃsū”ti vatvā tehi yācito atītaṃ
āhari.

Atīte bārāṇasinagare tadeva pana kantāraṃ sveva nigrodho. Vāṇijā maggamūḷhā hutvā tameva nigrodhaṃ passiṃsu. Tamatthaṃ satthā abhisambuddho hutvā kathento imā gāthā āha -

180. “Vāṇijā samitiṃ katvā, nānāraṭṭhato āgatā;
Dhanāharā pakkamiṃsu, ekaṃ katvāna gāmaṇiṃ.
181. “Te taṃ kantāramāgama, appabhakkhaṃ anodakaṃ;
Mahānigrodhamaddakkhuṃ, sītacchāyaṃ manoramaṃ.
182. “Te ca tattha nisīditvā, tassa rukkhassa chāyayā;
Vāṇijā samacintesuṃ, bālā mohena pārutā.
183. “Allāyate ayaṃ rukkho, api vārīva sandati;
Inghassa purimaṃ sākhaṃ, mayaṃ chindāma vāṇijā.
184. “Sā ca chinnāva pagghari, acchaṃ vāriṃ anāvilam;
Te tattha nhatvā pivitvā, yāvaticchiṃsu vāṇijā.
185. “Dutiyaṃ samacintesuṃ, bālā mohena pārutā;
Inghassa dakkhiṇaṃ sākhaṃ, mayaṃ chindāma vāṇijā.
186. “Sā ca chinnāva pagghari, sālīmaṃsodanaṃ bahuṃ;
Appodavaṇṇe kummāse, siṅgiṃ vidalasūpiyo.
187. “Te tattha bhutvā khāditvā, yāvaticchiṃsu vāṇijā;
Tatiyaṃ samacintesuṃ, bālā mohena pārutā;
Inghassa pacchimaṃ sākhaṃ, mayaṃ chindāma vāṇijā.
188. “Sā ca chinnāva pagghari, nāriyo samalaṅkatā;
Vicitravatthābharaṇā, āmuttamaṇikuṇḍalā.
189. “Api su vāṇijā ekā, nāriyo paṇṇavīsati;
Samantā parivāriṃsu, tassa rukkhassa chāyayā;
Te tāhi paricāretvā, yāvaticchiṃsu vāṇijā.
190. “Catutthaṃ samacintesuṃ, bālā mohena pārutā;
Inghassa uttaraṃ sākhaṃ, mayaṃ chindāma vāṇijā.
191. “Sā ca chinnāva pagghari, muttā veḷuriyā bahū;
Rajataṃ jātarūpaṇca, kuttiyo paṭiyāni ca.
192. “Kāsikāni ca vatthāni, uddiyāni ca kambalā;
Te tattha bhāre bandhitvā, yāvaticchiṃsu vāṇijā.
193. “Pañcamaṃ samacintesuṃ, bālā mohena pārutā;
Inghassa mūlaṃ chindāma, api bhiyyo labhāmase.
194. “Athutṭhahi satthavāho, yācamāno katañjalī;
Nigrodho kiṃ parajjhati, vāṇijā bhaddamatthu te.

195. “Vāridā purimā sākhā, annapānañca dakkhiṇā;
Nāridā pacchimā sākhā, sabbakāme ca uttarā;
Nigrodho kiṃ parajjhati, vāṇijā bhaddamatthu te.
196. “Yassa rukkhassa chāyāya, nisīdeyya sayeyya vā;
Na tassa sākhaṃ bhañjeyya, mittadubbho hi pāpako.
197. “Te ca tassānādiyitvā, ekassa vacanaṃ bahū;
Nisitāhi kuṭṭhārīhi, mūlato naṃ upakkamu”nti.

180-197. Tattha samitiṃ katvāti bārāṇasiyaṃ samāgamaṃ katvā, bahū ekato hutvāti attho. Pakkamimsūti pañcahi sakaṭasatehi bārāṇaseyyakaṃ bhaṇḍaṃ ādāya pakkamimsu. Gāmaṇinti ekaṃ paññavantataraṃ satthavāhaṃ katvā. Chāyayāti chāyāya. Allāyateti udakabharito viya allo hutvā paññāyati. Chinnāva paggharīti eko rukkhārohanakusalo abhiruhitvā taṃ chindi, sā chinnamattāva paggharīti dasseti. Paratopi ese va nayo.

Appodavaṇṇe kummāseti appodakapāyāsasadise kummāse. Siṅginti siṅgiverādikaṃ uttaribhaṇḍaṃ. Vidalasūpiyoti muggasūpādayo. Vāṇijā ekāti ekekassa vāṇijassa yattakā vāṇijā, tesu ekekassa ekekāva, satthavāhassa pana santike pañcavīsātīti attho. Parivārimisūti parivāresuṃ. Tāhi pana saddhimyeva nāgānubhāvena sāṇivitaṇasayanādīni paggharimsu.

Kuttiyoti hatthattharādayo. Paṭiyānicāti uṇṇāmayapaccattharaṇāni.
“Setakambalāni”tipi vadantiyeva. Uddiyāni ca kambalāti uddiyāni nāma kambalā atthi. Te tattha bhāre bandhitvāti yāvatakaṃ icchimsu, tāvatakaṃ gahetvā pañca sakaṭasatāni pūretvāti attho. Vāṇijā bhaddamatthu teti ekekaṃ vāṇijaṃ ālapanto “bhaddaṃ te atthū”ti āha. Annapānañcāti annaṇca pānaṇca adāsi. Sabbakāme cāti sabbakāme ca adāsi. Mittadubbho hīti mittānaṃ dubbhanapuriso hi pāpako lāma ko nāma. Anādiyitvāti tassa vacanaṃ aggahetvā. Upakkamunti mohāva chindituṃ ārabhimsu.

Atha ne chindanatthāya rukkhāṃ upagate disvā nāgarājā cintesi “ahaṃ etesaṃ pipāsitaṇaṃ pāṇiyaṃ dāpesiṃ, tato dibbabhojanaṃ, tato sayanādīni ceva paricārikā ca nāriyo, tato pañcasatasakaṭapūraṃ ratanaṃ, idāni panime “rukkhaṃ mūlato chindissāmā”ti vadanti, ativiya luddhā ime, ṭhapetvā satthavāhaṃ avasese māretuṃ vaṭṭatī”ti. So “ettakā sannaddhayodhā nikkhamantu, ettakā dhanuggahā, ettakā vammīno”ti senaṃ vicāresi. Tamatthaṃ pakāsentō satthā gāthamāha -

- 198.** “Tato nāgā nikkhamimsu, sannaddhā paṇṇavīsati;
Dhanuggahānaṃ tisatā, chasahassā ca vammīno”ti.

Tattha sannaddhāti suvaṇṇarajatādivammakavacikā. Dhanuggahānaṃ tisatāti meṇḍavisāṇadhanuggahānaṃ tīṇi satāni. vammīnoti khetṭakaphalakahatthā chasahassā.

- 199.** “Ete hanatha bandhatha, mā vo muñcittha jīvitaṃ;
Ṭhapetvā satthavāhaṃva, sabbe bhasmaṃ karotha ne”ti. -ayaṃ nāgarājena vutta gāthā;

Tattha mā vo muñcittha jīvitaṃ kassaci ekassapi jīvitaṃ mā muñcittha.

Nāgā tathā katvā attharaṇādīni pañcasu sakaṭasatesu āropetvā satthavāhaṃ gahetvā sayam tāni sakaṭāni pājentā bārāṇasiṃ gantvā sabbaṃ dhaṇaṃ tassa gehe paṭisāmetvā taṃ āpucchitvā attano nāgabhavanameva gatā. Tamatthaṃ viditvā satthā ovādasena gāthādvayamāha -

200. “Tasmā hi paṇḍito poso, sampassaṃ atthamattano;
Lobhassa na vasaṃ gacche, haneyyārisakaṃ manam.

201. “Evamādīnavaṃ ñatvā, taṇhā dukkhassa sambhavaṃ;
Vītataṇho anādāno, sato bhikkhu paribbaje”ti.

200-201. Tattha tasmāti yasmā lobhavasikā mahāvināsaṃ pattā, satthavāho uttamasampattiṃ, tasmā. Haneyyārisakaṃ mananti anto uppajjamānānaṃ nānāvidhānaṃ lobhasattūnaṃ santakaṃ manam, lobhasampayuttacittaṃ haneyyāti attho. Evamādīnavanti evaṃ lobhe ādīnavaṃ jānitvā. Taṇhā dukkhassa sambhavanti jātiādidukkhassa taṇhā sambhavo, tato etaṃ dukkhaṃ nibbattati, evaṃ taṇhāva dukkhassa sambhavaṃ ñatvā vītataṇho taṇhāādānena anādāno maggena āgatāya satiyā sato hutvā bhikkhu paribbaje iriyetha vattethāti arahattena desanāya kūṭaṃ gaṇhi.

Imaṅca pana dhammadesanaṃ āharitvā “evaṃ upāsakā pubbe lobhavasikā vāṇijā mahāvināsaṃ pattā, tasmā lobhavasikena na bhavitabba”nti vatvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne te vāṇijā sotāpatti-phale patiṭṭhitā. Tadā nāgarājā sārīputto ahosi, satthavāho pana ahameva ahosinti.

Mahāvāṇijajātakavaṇṇanā dasamā.

494. Sādhinajātakavaṇṇanā

Abbhuto vata lokasminti idaṃ satthā jetavane viharanto uposathike upāsake ārabha kathesi. Tadā hi satthā “upāsakā porāṇakapaṇḍitā attano uposathakammaṃ nissāya manussasāreṇeva devalokaṃ gantvā ciraṃ vasiṃsū”ti vatvā tehi yācito atītaṃ āhari.

Atīte mithilāyaṃ sādhino nāma rājā dhammena rajjaṃ kāresi. So catūsu nagaradvāresu nagaramajjhe nivesanadvāre cāti cha dānasālāyo kāretvā sakalajambudīpaṃ unnaṅgalaṃ katvā mahādānaṃ pavattesi, devasikaṃ cha satasahassāni vayakaraṇaṃ gacchanti, pañca sīlāni rakkhati, uposathaṃ upavasati. Raṭṭhavāsīnopi tassa ovāde ṭhatvā dānādīni puñṇāni katvā matamatā devanagareyeva nibbattiṃsu. Sudhammadevasabhaṃ pūretvā nisinnā devā rañño sīlādiguṇameva vaṇṇayanti. Taṃ sutvā sesadevāpi rājānaṃ daṭṭhukāmā ahesuṃ. Sakko devarājā tesam manam viditvā āha - “sādhinarājānaṃ daṭṭhukāmatthā”ti. “Āma devā”ti. So mātaliṃ āṇāpesi “gaccha tvaṃ vejayantarathaṃ yojetvā sādhinarājānaṃ ānehī”ti. So “sādhū”ti sampatiṇchitvā rathaṃ yojetvā videharatṭhaṃ agamāsi, tadā puṇṇamadivaso hoti. Mātali manussānaṃ sāyamāsaṃ bhuñjitvā gharadvāresu sukhakathāya nisinnakāle candamaṇḍalena saddhiṃ rathaṃ pesesi. Manussā “dve candā utṭhitā”ti vadantā puna candamaṇḍalaṃ ohāya rathaṃ āgacchantaṃ disvā “nāyaṃ cando, ratho eso, devaputto paññāyati, kassesa etaṃ manomayasindhavayuttaṃ dibbarathaṃ āneti, na aññassa, amhākaṃ rañño bhavissati, rājā hi no dhammiko dhammarājā”ti somanassajātā hutvā añjalim paggayha ṭhitā paṭhamam gāthamāhaṃsu -

202. “Abbhuto vata lokasmiṃ, uppajji lomahaṃsano;
Dibbo ratho pāturahu, vedehassa yasassino”ti.

Tassattho - abbhuto vatesa amhākaṃ rājā, lokasmiṃ lomahaṃsano uppajji, yassa dibbo ratho pāturahosi vedehassa yasassinoti.

Mātalipi taṃ rathaṃ ānetvā manussesu gandhamālādīhi pūjentesu tikkhattuṃ nagaraṃ padakkhiṇaṃ katvā rañño nivesanadvāraṃ gantvā rathaṃ nivattetvā pacchābhāgena sīhapañjaraummāre ṭhapetvā ārohaṇasajjaṃ katvā aṭṭhāsi. Taṃ divasaṃ rājāpi dānasālāyo oloketvā “iminā niyāmena dānaṃ dethā”ti āṇāpetvā uposathaṃ samādiyitvā divasaṃ vītināmetvā amaccagaṇaparivuto alaṅkatamahātale pācīnasīhapañjarābhimukho dhammayuttaṃ kathento nisinno hoti. Atha naṃ mātali rathābhiruhanatthaṃ nimantetvā ādāya agamāsi. Tamatthaṃ pakāsento satthā imā gāthā abhāsi -

203. “Devaputto mahiddhiko, mātali devasārathi;
Nimantayittha rājānaṃ, vedehaṃ mithilaggahaṃ.

204. “Ehimaṃ rathamāruyha, rājasetṭha disampati;
Devā dassanakāmā te, tāvatimsā saindakā;
Saramānā hi te devā, sudhammāyaṃ samacchare.

205. “Tato ca rājā sādhu, vedeho mithilaggaho;
Sahassayuttamāruyha, agā devāna santike;
Taṃ devā paṭinandiṃsu, disvā rājānamāgataṃ.

206. “Svāgataṃ te mahārāja, atho te adurāgataṃ;
Nisīda dāni rājīsi, devarājassa santike.

207. “Sakkopi paṭinandittha, vedehaṃ mithilaggahaṃ;
Nimantayittha kāmehi, āsanena ca vāsavo.

208. “Sādhu khosi anuppatto, āvāsaṃ vasavattinaṃ;
Vasa devesu rājīsi, sabbakāmasamiddhisu;
Tāvatimsesu devesu, bhuñja kāme amānuse”ti.

203-208. Tattha samacchareti acchanti. Agā devāna santiketi devānaṃ santikaṃ agamāsi. Tasmiṃhi rathaṃ abhiruhitvā ṭhite ratho ākāsaṃ pakkhandi, so mahājanassa olokentasseva antaradhāyi. Mātali rājānaṃ devalokaṃ nesi. Taṃ disvā devatā ca sakko ca haṭṭhatuṭṭhā paccuggamaṇaṃ katvā paṭisanthāraṃ kariṃsu. Tamatthaṃ dassetuṃ “taṃ devā”tiādi vuttaṃ. Tattha paṭinandiṃsūti punappunaṃ nandiṃsu. Āsanena cāti rājānaṃ āliṅgitvā “idha nisīdā”ti attano paṇḍukambalasilāsanena ca kāmehi ca nimantesi, upaḍḍharajjaṃ datvā ekāsane nisīdāpesīti attho.

Tattha sakkena devaraññā dasayojanasahassaṃ devanagaraṃ aḍḍhatiyā ca accharākoṭiyo vejayantapāsādañca majjhe bhinditvā dinnaṃ sampattiṃ anubhavantassa manussagaṇanāya satta vassasatāni atikkantāni. Tenattabhāvena devaloke vasanaṃ puññaṃ khīṇaṃ, anabhirati uppannā, tasmā sakkena saddhiṃ sallapanto gāthamāha -

209. “Ahaṃ pure saggagato ramāmi, naccehi gītehi ca vāditehi;
So dāni ajja na ramāmi sagge, āyuṃ nu khīṇo maraṇaṃ nu santike;
Udāhu mūlhosmi janindasetṭhā”ti.

Tattha āyuṃ nu khīṇoti kiṃ nu mama sarasena jīvitindriyaṃ khīṇaṃ, udāhu upacchedakakammavasena maraṇaṃ santike jātanti pucchati. Janindasetṭhāti janindānaṃ devānaṃ setṭha.

Atha naṃ sakko āha -

210. “Na tāyu khīṇaṃ maraṇaṃ dūre, na cāpi mūlho naravīrasetṭha;
Tuyhaṃ puññaṇi parittakāni, yesaṃ vipākaṃ idha vedayittho.

211. “Vasa devānubhāvena, rājasetṭha disampati;
Tāvatiṃsesu devesu, bhuñja kāme amānuse”ti.

210-211. Tattha “parittakāni”ti idaṃ tena attabhāvena devaloke vipākadāyakāni puññaṇi sandhāya vuttaṃ, itarāni panassa puññaṇi pathaviyaṃ paṃsu viya appamāṇāni. Vasa devānubhāvenāti ahaṃ te attano puññaṇi majjhe bhinditvā dassāmi, mamānubhāvena vasāti taṃ samassāsento āha.

Atha naṃ paṭikkhipanto mahāsatto āha -

212. “Yathā yācitakaṃ yānaṃ, yathā yācitakaṃ dhanam;
Evaṃsampadamevetam, yaṃ parato dānapaccayā.

213. “Na cāhametamicchāmi, yaṃ parato dānapaccayā;
Sayaṃkatāni puññaṇi, taṃ me āveṇikaṃ dhanam.

214. “Sohaṃ gantvā manussesu, kāhāmi kusalaṃ bahuṃ;
Dānena samacariyāya, saṃyamena damena ca;
Yaṃ katvā sukhito hoti, na ca pacchānutappatī”ti.

212-214. Tattha yaṃ parato dānapaccayāti yaṃ parena dinnattā labbhati, taṃ yācitakasadisameva hoti. Yācitakaṃhi tuṭṭhakāle denti, atuṭṭhakāle acchinditvā gaṇhantīti vadati. Samacariyāti kāyādīhi pāpassa akaraṇena. Saṃyamenāti sīlasaṃyamena. Damenāti indriyadamanena. Yaṃ katvāti yaṃ karitvā sukhito ceva hoti na ca pacchānutappati, tathārūpameva kammaṃ karissāmīti.

Athassa vacanaṃ sutvā sakko mātaliṃ āṇāpesi “gaccha, tāta, sādhinarājānaṃ mithilaṃ netvā uyyāne otārehī”ti. So tathā akāsi. Rājā uyyāne caṅkamati. Atha naṃ uyyānapālo disvā pucchitvā gantvā nārādaraṇṇo ārocesi. So raṇṇo āgatabhāvaṃ sutvā “tvaṃ purato gantvā uyyānaṃ sajjetvā tassa ca mayhaṃca dve āsanāni paññāpehī”ti uyyānapālaṃ uyyojesi. So tathā akāsi. Atha naṃ rājā pucchi “kassa dve āsanāni paññāpesī”ti? “Ekaṃ tumhākaṃ, ekaṃ amhākaṃ raṇṇo”ti. Atha naṃ rājā “ko aṇṇo satto mama santike āsane nisīdissatī”ti vatvā ekasmiṃ nisīditvā ekasmiṃ pāde ṭhapesi. Nāradarājā āgantvā tassa pāde vanditvā ekamantaṃ nisīdi. So kirassa sattamo panattā. Tadā kira vassasatāyukakālova hoti. Mahāsatto pana attano puññabalena ettakaṃ kālaṃ vītināmesi. So nāradaṃ hatthe gahetvā uyyāne vicaranto tisso gāthā abhāsi -

215. “Imāni tāni khattāni, imaṃ nikkhaṃ sukuṇḍalaṃ;

Imā tā haritānūpā, imā najjo savantiyo.

216. “Imā tā pokkharāṇī rammā, cakkavākapakūjitā;
Mandālakehi sañchannā, padumuppalakehi ca;
Yassimāni mamāyiṃsu, kiṃ nu te disataṃ gatā.
217. “Tānīdha khettāni so bhūmibhāgo, teyeva āramavanūpacārā;
Tameva mayhaṃ janataṃ apassato, suññaṃva me nārada khāyate disā”ti.

215-217. Tattha khettānīti bhūmibhāge sandhāyāha. Imaṃ nikkhanti imaṃ tādīsameva udakaniddhamanaṃ. Sukuṇḍalanti sobhanena musalapavesanakuṇḍalena samannāgataṃ. Haritānūpāti udakaniddhamanassa ubhosu passesu haritatiṇasañchannā anūpabhūmiyo. Yassimāni mamāyiṃsūti tāta nārada, ye mama upaṭṭhākā ca orodhā ca imasmiṃ uyyāne mahantena yasena mayā saddhiṃ vicarantā imāni ṭhānāni mamāyiṃsu piyāyiṃsu, kataraṃ nu te disataṃ gatā, kattha te pesitā. Tānīdha khettānīti imasmiṃ uyyāne tāneva etāni uparopanakaviruhanaṭṭhānāni. Teyeva āramavanūpacārāti ime teyeva āramavanūpacārā, viharabhūmiyoti attho.

Atha naṃ nārado āha - “deva, tumhākaṃ devalokagatānaṃ idāni satta vassasatāni, ahaṃ vo sattamo panattā, tumhākaṃ upaṭṭhākā ca orodhā ca maraṇamukhaṃ pattā, idaṃ vo attano santakaṃ rajjaṃ, anubhavatha na”nti. Rājā “tāta nārada, nāhaṃ idhāgacchanto rajjatthāya āgato, puññakaraṇatthāyamhi āgato, ahaṃ puññameva karissāmi”ti vatvā gāthā āha -

218. “Diṭṭhā mayā vimānāni, obhāsentā catuddisā;
Sammukhā devarājassa, tidasānañca sammukhā.
219. “Vutthaṃ me bhavanaṃ dibyaṃ, bhuttā kāmā amānusā;
Tāvatīṃsesu devesu, sabbakāmasamiddhisu.
220. “Sohaṃ etādisaṃ hitvā, puññāyamhi idhāgato;
Dhammameva carissāmi, nāhaṃ rajjena atthiko.
221. “Adaṇḍāvacaraṃ maggaṃ, sammāsambuddhadesitaṃ;
Taṃ maggaṃ paṭipajjissaṃ, yena gacchanti subbatā”ti.

218-221. Tattha vutthaṃ me bhavanaṃ dibyanti vejayantaṃ sandhāya āha. Sohaṃ etādisanti tāta nārada, sohaṃ buddhaññāna aparicchindanīyaṃ evarūpaṃ kāmagaṇasampattiṃ pahāya puññakaraṇatthāya idhāgato. Adaṇḍāvacaranti adaṇḍehi nikkhattadaṇḍahatthehi avacaritabbaṃ sammādiṭṭhipurekkhāraṃ aṭṭhaṅgikaṃ maggaṃ. Subbatāti yena maggena subbatā sabbaññubuddhā gacchanti, ahampi agatapubbaṃ disaṃ gantaṃ bodhitale nisīditvā tameva maggaṃ paṭipajjissāmīti.

Evam bodhisatto imā gāthāyo sabbaññutaññānaena saṅkhipitvā kathesi. Nārado punapi āha - “rajjaṃ, deva, anusāsā”ti. “Tāta, na me rajjenattho, satta vassasatāni vigataṃ dānaṃ sattāheneva dātukāmamhī”ti. Nārado “sādhū”ti tassa vacanaṃ sampatiṇchitvā mahādānaṃ paṭiyādesi. Rājā sattāhaṃ dānaṃ datvā sattame divase kālāṃ katvā tāvatīṃsabhavaneyeva nibbatti.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “evaṃ vasitabbayuttakaṃ uposathakammaṃ nāmā”ti dassetvā saccāni pakāsetvā jātakaṃ samodhānesi, saccapariyosāne uposathikesu upāsakesu keci sotāpattiphale, keci sakadāgāmiphale, keci anāgāmiphale patitṭhahiṃsu. Tadā nāradaṛājā sārīputto ahosi, mātali ānando, sakko anuruddho, sādhanarājā pana ahameva ahosinti.

Sādhinajātakavaṇṇanā ekādasamā.

495. Dasabrāhmaṇajātakavaṇṇanā

Rājā avoca vidhuranti idaṃ satthā jetavane viharanto asadisadānaṃ ārabba kathesi. Taṃ aṭṭhakanipāte ādittajātake vitthāritameva. Rājā kira taṃ dānaṃ dadanto satthāraṃ jeṭṭhakaṃ katvā pañca bhikkhusatāni vicinitvā gaṇhitvā mahākhīṇāsavānaṃyeva adāsi. Athassa guṇakathaṃ kathentā “āvuso, rājā asadisadānaṃ dadanto vicinitvā mahapphalaṭṭhāne adāsī”ti dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “anacchariyaṃ, bhikkhave, yaṃ kosalarājā mādisassa buddhassa upaṭṭhāko hutvā viceyyadānaṃ deti, porāṇakapaṇḍitā anuppanne buddhepi viceyyadānaṃ adamsū”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte kururaṭṭhe indapatthanagare yudhiṭṭhilagotto korabyo nāma rājā rajjaṃ kāresi. Tassa vidhuro nāma amacco atthañca dhammañca anusāsati. Rājā sakalajambudīpaṃ khobhetvā mahādānaṃ deti. Taṃ gahetvā bhuñjantesu ekopi pañcasīlamattaṃ rakkhanto nāma natthi, sabbe dussīlāva, dānaṃ rājānaṃ na toseti. Rājā “viceyyadānaṃ mahapphala”nti sīlavantānaṃ dātukāmo hutvā cintesi “vidhuraṇḍitena saddhiṃ mantayissāmī”ti. So taṃ upaṭṭhānaṃ āgataṃ āsane nisīdāpetvā pañhaṃ pucchi. Tamatthaṃ pakāseto satthā upaḍḍhagāthamāha -

222. “Rājā avoca vidhuraṃ, dhammakāmo yudhiṭṭhilo”ti;
Parato rañño ca vidhuraṃ ca vacanapaṭivacanaṃ hoti -
“Brāhmaṇe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.
223. “Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanaṃ;
Dakkhiṇaṃ samma dassāma, yattha dinnaṃ mahapphalaṃ.
224. “Dullabhā brāhmaṇā deva, sīlavanto bahussutā;
Viratā methunā dhammā, ye te bhuñjeyyu bhojanaṃ.
225. “Dasa khalu mahārāja, yā tā brāhmaṇajātiyo;
Tesaṃ vibhaṅgaṃ vicayaṃ, vitthārena suṇohi me.
226. “Pasibbake gahetvāna, puṇṇe mūlassa saṃvute;
Osadhikāyo ganthenti, nhāpayanti japanti ca.
227. “Tikicchakasamā rāja, tepi vuccanti brāhmaṇā;
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.
228. “Apetā te ca brahmaṇṇā,
Na te vuccanti brāhmaṇā;
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.

229. “Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanaṃ;
Dakkhiṇaṃ samma dassāma, yattha dinnaṃ mahapphalaṃ.
230. “Kiṅkiṇikāyo gahetvā, ghosenti puratopi te;
Pesaṇānipi gacchanti, rathacariyāsu sikkhare.
231. “Paricāraṇasamā rāja, tepi vuccanti brāhmaṇā;
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.
232. “Apetā te ca brahmaṇṇā,
Na te vuccanti brāhmaṇā;
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.
233. “Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanaṃ;
Dakkhiṇaṃ samma dassāma, yattha dinnaṃ mahapphalaṃ.
234. “Kamaṇḍaluṃ gahetvāna, vaṅkadeṇḍaṇca brāhmaṇā;
Paccupessanti rājāno, gāmesu nigamesu ca;
Nādinne vuṭṭhahissāma, gāmaṃhi vā vanamhi vā.
235. “Niggāhakaṇasamā rāja, tepi vuccanti brāhmaṇā;
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.
236. “Apetā te ca brahmaṇṇā,
Na te vuccanti brāhmaṇā;
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.
237. “Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanaṃ;
Dakkhiṇaṃ samma dassāma, yattha dinnaṃ mahapphalaṃ.
238. “Parūḷhakaṇakhalomā, paṅkadantā rajassirā;
Okīṇṇā rajareṇūhi, yācakā vicaranti te.
239. “Khāṇughāṭasamā rāja, tepi vuccanti brāhmaṇā;
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.
240. “Apetā te ca brahmaṇṇā,
Na te vuccanti brāhmaṇā;
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.
241. “Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanaṃ;
Dakkhiṇaṃ samma dassāma, yattha dinnaṃ mahapphalaṃ.
242. “Harīṭakaṃ āmalakaṃ, ambaṃ jambuṃ vibhīṭakaṃ;
Labujaṃ dantapoṇāni, beluvā badarāni ca.
243. “Rājāyatanaṃ ucchupuṭaṃ, dhūmaṇṇetaṃ madhuañjanaṃ;
Uccāvacāni paṇiyāni, vipaṇenti janādhīpa.
244. “Vāṇijakaṇasamā rāja, tepi vuccanti brāhmaṇā;
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.

245. “Apetā te ca brahmaññā,
Na te vuccanti brāhmaṇā;
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.
246. “Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanaṃ;
Dakkhiṇaṃ samma dassāma, yattha dinnaṃ mahapphalaṃ.
247. “Kasivāṇijjaṃ kārenti, posayanti ajeḷake;
Kumāriyo paveccanti, vivāhantāvahanti ca.
248. “Samā ambaṭṭhavessehi, tepi vuccanti brāhmaṇā;
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.
249. “Apetā te ca brahmaññā,
Na te vuccanti brāhmaṇā;
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.
250. “Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanaṃ;
Dakkhiṇaṃ samma dassāma, yattha dinnaṃ mahapphalaṃ.
251. “Nikkhittabhikkhaṃ bhuñjanti, gāmesveke purohitā;
Bahū te paripucchanti, aṇḍacchedā nilañchakā.
252. “Pasūpi tattha haññanti, mahiṃsā sūkarā ajā;
Goghātakasamā rāja, tepi vuccanti brāhmaṇā;
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.
253. “Apetā te ca brahmaññā,
Na te vuccanti brāhmaṇā;
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.
254. “Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanaṃ;
Dakkhiṇaṃ samma dassāma, yattha dinnaṃ mahapphalaṃ.
255. “Asicammaṃ gahetvāna, khaggaṃ paggayha brāhmaṇā;
Vessapathesu tiṭṭhanti, satthaṃ abbāhayantipi.
256. “Samā gopanisādehi, tepi vuccanti brāhmaṇā;
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.
257. “Apetā te ca brahmaññā,
Na te vuccanti brāhmaṇā;
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.
258. “Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanaṃ;
Dakkhiṇaṃ samma dassāma, yattha dinnaṃ mahapphalaṃ.
259. “Araññe kuṭikaṃ katvā, kuṭāni kārayanti te;
Sasabīḷāre bādhenti, āgodhā macchakacchapaṃ.
260. “Te luddakasamā rāja, tepi vuccanti brāhmaṇā;

Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.

261. “Apetā te ca brahmaññā,
Na te vuccanti brāhmaṇā;
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.
262. “Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanaṃ;
Dakkhiṇaṃ samma dassāma, yattha dinnaṃ mahapphalaṃ.
263. “Aññe dhanassa kāmā hi, heṭṭhāmañce pasakkitā;
Rājāno upari nhāyanti, somayāge upaṭṭhite.
264. “Malamajjakasamā rāja, tepi vuccanti brāhmaṇā;
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase.
265. “Apetā te ca brahmaññā,
Na te vuccanti brāhmaṇā;
Aññe vidhura pariyesa, sīlavante bahussute.
266. “Virate methunā dhammā, ye me bhuñjeyyu bhojanaṃ;
Dakkhiṇaṃ samma dassāma, yattha dinnaṃ mahapphala”nti.

222-266. Tattha sīlavanteti maggenāgatasīle. Bahussuteti paṭivedhabahussute. Dakkhinanti dānaṃ. Ye teti ye dhammikā samaṇabrāhmaṇā tava dānaṃ bhuñjeyyumaṃ, te dullabhā. Brāhmaṇajātiyoti brāhmaṇakulāni. Tesaṃ vibhaṅgaṃ vicayanti tesaṃ brāhmaṇānaṃ vibhaṅgaṃ mama paññāya vicitabhāvaṃ vitthārena suṇohi. Saṃvuteti baddhamukhe. Osadhikāyo ganthentīti “idaṃ imassa rogassa bhesajjaṃ, idaṃ imassa rogassa bhesajja”nti evaṃ siloke bandhitvā manussānaṃ denti. Nhāpayantīti nahāpanaṃ nāma karonti. Japanti cāti bhūtavijjaṃ parivattenti. Tikicchakasamāti vejjasadisā. Tepi vuccantīti tepi “brāhmaṇā vā mayaṃ, abrahmaṇā vā”ti ajānitvā vejjakammena jīvikaṃ kappentā vohārena “brāhmaṇā”ti vuccanti. Akkhātā teti ime te mayā vejjabrāhmaṇā nāma akkhātā. Nipatāmaseti vadehi dāni, kiṃ tādise brāhmaṇe nipatāma, nimantanatthāya upasaṅkamāma, atthi te etehi atthoti pucchati. Brahmaññāti brāhmaṇadhammato. Na te vuccantīti te bāhitapāpatāya brāhmaṇā nāma na vuccanti.

Kiṅkiṇikāyoti mahārāja, aparepi brāhmaṇā attano brāhmaṇadhammaṃ chaḍḍetvā jīvikatthāya rājārājamahāmattānaṃ purato kaṃsatāle gahetvā vādentā gāyantā gacchanti. Pesanānipīti dāsakammakarā viya pesanānipi gacchanti. Rathacariyāsūti rathasippaṃ sikkhanti. Paricārakasamāti dāsakammakarasadisā. Vaṅkadanḍanti vaṅkadanḍakaṭṭhaṃ. Paccupessanti rājānoti rājārājamahāmatte paṭicca āgama sandhāya upasevanti. Gāmesu nigamesu cāti tesaṃ nivesanadvāre nisīdanti. Niggāhakasamāti niggahakārahehi balisādhakarājapurisehi samā. Yathā te purisā “aggahetvā na gamissāmā”ti niggahaṃ katvā gaṇhantiyeva, tathā “gāme vā vane vā aladdhā marantāpi na vuṭṭhahissāmā”ti upavasanti. Tepīti tepi balisādhakasadisā pāpadhammā.

Rajareṇūhīti rajehi ca paṃsūhi ca okiṇṇā. Yācakāti dhanayācakā. Khāṇughātasamāti malīnasarīratāya jhāmakhette khāṇughātakehi bhūmiṃ khaṇitvā jhāmakhāṇukauddharaṇakamanussehi samānā, “aggahetvā na gamissāmā”ti

niccalabhāvena t̥hitattā nikhaṇitvā t̥hapitavatikhāṇukā viyātipi attho. Tepīti tepi tathā laddhaṃ dhanam vaḍḍhiyā payojetvā puna tatheva t̥hitattā dussilā brāhmaṇā.

Ucchupuṭanti ucchuñceva phāṇitapuṭaṇca. Madhuañjananti madhuñceva añjanaṇca. Uccāvacānīti mahagghaappagghāni. Paṇiyānīti bhaṇḍāni. Vipañentīti vikkiṇanti. Tepīti tepi imāni ettakāni vikkiṇitvā jīvikakappakā vāṇijakabrāhmaṇā. Posayantīti gorasavikkayena jīvikakappanattam posenti. Paveccchantīti attano dhītaro hiraññasuvaṇṇam gahetvā paresam denti. Te evam paresam dadamānā vivāhanti nāma, attano puttānam atthāya gaṇhamānā āvāhanti nāma. Ambaṭṭhavessehīti kuṭumbikehi ceva gahapatīhi ca samā, tepi vohāravasena “brāhmaṇā”ti vuccanti.

Nikkhittabhikkhanti gāmapurohitā hutvā attano atthāya nibaddhabhikkham. Bahū teti bahū janā ete gāmapurohite nakkhattamuhuttamaṅgalāni pucchanti. Aṇḍacchedā nilañchakāti bhatim gahetvā balibaddānam aṇḍacchedakā ceva tisulādiaṅkakaraṇena lañchakā ca, lakkhaṇakārakāti attho. Tatthāti tesam gāmapurohitānam gehesu maṃsavikkiṇanattam ete pasuādayopi haññanti. Tepīti tepi goghātakasamā brāhmaṇāti vuccanti.

Asicammanti asilaṭṭhiñceva kaṇḍavāraṇaṇca. Vessapathesūti vāṇijānam gamanamaggesu. Sattham abbāhayantīti satthavāhānam hatthato satampi sahasampi gahetvā satthe corāṭavim atibāhenti. Gopanisādehīti gopālakehi ceva nisādehi ca gāmaghātakacorehi samāti vuttam. Tepīti tepi evarūpā brāhmaṇāti vuccanti. Kuṭāni kārayanti teti kūṭapāsādīni ropenti. Sasabīlāreti sase ceva bīlāre ca. Etena thalacare mige dasseti. Āgodhā macchakacchapanti thalajesu tāva āgodhato mahante ca khuddake ca pāṇayo bādhenti mārenti, jalajesu macchakacchape. Tepīti tepi luddakasamā brāhmaṇāti vuccanti.

Aññe dhanassa kāmā hīti apare brāhmaṇā dhanam patthentā. Heṭṭhāmañce pasakkītāti “kalipavāhakammaṃ kāressāmā”ti ratanamayaṃ mañcam kāretvā tassa heṭṭhā nipannā acchanti. Atha nesam somayāge upaṭṭhite rājāno upari nahāyanti, te kira somayāge niṭṭhite āgantvā tasmim mañce nisīdanti. Atha ne aññe brāhmaṇā “kalim pavāhessāmā”ti nahāpenti. Ratanamañco ceva rañño rājālaṅkāro ca sabbo heṭṭhāmañce nipannasseva hoti. Tepīti tepi malamajjakehi nahāpītehi sadisā brāhmaṇāti vuccanti.

Evañcime vohāramattabrāhmaṇe dassetvā idāni paramatthabrāhmaṇe dassento dve gāthā abhāsi -

267. “Atthi kho brāhmaṇā deva, sīlavanto bahussutā;
Viratā methunā dhammā, ye te bhuñjeyyu bhojanaṃ.

268. “Ekañca bhattam bhuñjanti, na ca majjam pivanti te;
Akkhātā te mahārāja, tādise nipatāmase”ti.

267-268. Tattha sīlavantoti ariyasīlena samannāgatā. Bahussutāti paṭivedhabāhusaccena samannāgatā. Tādiseti evarūpe bāhitapāpe paccekabuddhabrāhmaṇe nimantanatthāya upasaṅkamāmāti.

Rājā tassa katham sutvā pucchi “samma vidhura, evarūpā aggadakkhiṇeyyā brāhmaṇā kham vasantī”ti? Uttarahimavante nandamūlakapabbhāre, mahārājāti. “Tena hi, paṇḍita, tava balena mayham te brāhmaṇe pariyesā”ti tuṭṭhamānaso

gāthamāha -

269. “Ete kho brāhmaṇā vidhura, sīsavanto bahussutā;
Ete vidhura pariyesa, khippaṇca ne nimantayā”ti.

Mahāsatto “sādhū”ti tassa vacanaṃ sampañcchitvā “tena hi, mahārāja, nagaraṃ alaṅkārapetvā sabbe nagaravāsino dānaṃ datvā uposathaṃ adhiṭṭhāya samādinnaṣīlā hontū”ti bheriṃ carāpetvā “tumhepi saddhiṃ parijanena uposathaṃ samādiyathā”ti vatvā sayamaṃ pātova bhuñjitvā uposathaṃ samādāya sāyanhasamaye jātīpupphapuṇṇaṃ suvaṇṇasamuggaṃ āharāpetvā raññā saddhiṃ pañcapaṭiṭṭhitaṃ paṭiṭṭhahitvā paccekabuddhānaṃ guṇe anussarivā vanditvā “uttarahimavante nandamūlakapabbhāravāsino pañcasatā paccekabuddhā sve amhākaṃ bhikkhaṃ gaṇhantū”ti nimantetvā ākāse aṭṭha pupphamuṭṭhiyo vissajjesi. Tadā tattha pañcasatā paccekabuddhā vāsanti, pupphāni gantvā tesāṃ upari paṭimsu. Te āvajjentā taṃ kāraṇaṃ ñatvā “mārisā, vidhurapaṇḍitena nimantitamha, na kho pana ittarasatto, buddhaṅkuro esa, imasmimyeva kappe buddho bhavissati, karissāmassa saṅgha”nti nimantanaṃ adhivāsayaṃsu. Mahāsatto pupphānaṃ anāgamanasaññāya adhivāsitaḥhāvaṃ ñatvā “mahārāja, sve paccekabuddhā āgamissanti, sakkārasammānaṃ karohī”ti āha. Rājā punadivase mahāsakkāraṃ katvā mahātale mahārahāni āsanāni paññapesi. Paccekabuddhā anotattadahe katasarīrapaṭijagganā velaṃ sallakkhetvā ākāsenāgantvā rājaṅgaṇe otariṃsu. Rājā ca bodhisatto ca pasannaṃ mānasā tesāṃ hatthato pattāni gahetvā pāsādaṃ āropetvā nisīdāpetvā dakkhiṇodakaṃ datvā paṇītena khādanīyena bhojanīyena parivisiṃsu. Bhattakiccapariyosāne ca punadivasatthāyāti evaṃ satta divase nimantetvā mahādānaṃ datvā sattame divase sabbaparikkhāre adaṃsu. Te anumodanaṃ katvā ākāse na tattheva gatā, parikkhārāpi tehi saddhiṃyeva gatā.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “anacchariyaṃ, bhikkhave, kosalarañño mama upaṭṭhākaṃ sato viceyyadānaṃ dātuṃ, porāṇakapaṇḍitā anuppannēpi buddhe dānaṃ adaṃsuyevā”ti vatvā jātakaṃ samodhānesi - “tadā rājā ānando ahosi, vidhurapaṇḍito pana ahameva ahosi”nti.

Dasabrāhmaṇajātakavaṇṇanā dvādasamā.

496. Bhikkhāparamparajātakavaṇṇanā

Sukhumālarūpaṃ disvāti idaṃ satthā jetavane viharanto aññataraṃ kuṭumbikaṃ ārabha kathesi. So kira saddho ahosi pasanno, tathāgatassa ceva saṅghassa ca nibaddhaṃ mahāsakkāraṃ karoti. Athekadivaṃsaṃ cintesi “ahaṃ buddharatanassa ceva saṅgharatanassa ca paṇītāni khādanīyabhojanīyāni ceva sukhumavattāni ca dento niccaṃ mahāsakkāraṃ karomi, idāni dhammaratanassapi karissāmi, kathaṃ nu kho tassa sakkāraṃ karontena kattaḥḥa”nti. So bahūni gandhamālādīni ādāya jetavanaṃ gantvā satthāraṃ vanditvā pucchi “ahaṃ, bhante, dhammaratanassa sakkāraṃ kattukāmomhi, kathaṃ nu kho tassa sakkāraṃ karontena kattaḥḥa”nti. Atha naṃ satthā āha - “sace dhammaratanassa sakkāraṃ kattukāmo, dhammabhaṇḍāgārikassa ānandassa sakkāraṃ karohī”ti. So “sādhū”ti paṭissuṇitvā therāṃ nimantetvā punadivase mahantena sakkārena attano gehaṃ netvā mahārahe āsane nisīdāpetvā gandhamālādīhi pūjetvā nānaggarasabhojanaṃ datvā mahagghe ticīvarappahonake sātāke adāsi. Theropi “ayaṃ sakkāro dhammaratanassa kato, na mayhaṃ anucchaviko, aggasāvakassa dhammasenāpatissa anucchaviko”ti cintetvā

piṇḍapātañca vatthāni ca vihāraṃ haritvā sārīputtattherassa adāsi. Sopi “ayaṃ sakkāro dhammaratanassa kato, ekantena dhammassāmino sammāsambuddhasseva anucchaviko”ti cintetvā dasabalassa adāsi. Satthā attano uttaritaraṃ adisvā piṇḍapātaṃ paribhuñji, cīvarasāṭake aggahesi.

Bhikkhū dhammasabhāyaṃ kathaṃ samuṭṭhāpesuṃ “āvuso, asuko nāma kuṭumbiko ‘dhammaratanassa sakkāraṃ karomī’ti dhammabhaṇḍāgārikassa ānandattherassa adāsi. Thero ‘nāyaṃ mayhaṃ anucchaviko’ti dhammasenāpatino adāsi, sopi ‘nāyaṃ mayhaṃ anucchaviko’ti tathāgataṃ adāsi. Tathāgato aññaṃ uttaritaraṃ apassanto attano dhammassāmitāya ‘mayhameveso anucchaviko’ti taṃ piṇḍapātaṃ paribhuñji, cīvarasāṭakepi gaṇhi, evaṃ so piṇḍapāto yathānucchavikatāya dhammassāminova pādamūlaṃ gato”ti. Satthā āgantvā “kāya nuttha, bhikkhave, etarahi kathāya sannisinnā”ti pucchitvā “imāya nāmā”ti vutte “na, bhikkhave, idāneva piṇḍapāto paramparā yathānucchavikaṃ gacchati, pubbepi anuppanne buddhe agamāsiyevā”ti vatvā atītaṃ āhari.

Atīte bārāṇasiyaṃ brahmadatto agatigamaṃ pahāya dasa rājadhamme akopento dhammena rajjaṃ kāresi. Evaṃ santepissa vinicchayo suñño viya ahosi. Rājā attano aguṇagavesako hutvā antonivesanādīni pariggaṇhanto antepure ca antonagare ca dvāragāmesu ca attano aguṇaṃ kathentaṃ adisvā “janapade gavesissāmī”ti amaccānaṃ rajjaṃ niyyādetvā purohitena saddhiṃ aññātakaveseneva kāsiraṭṭhe caranto kañci aguṇaṃ kathentaṃ adisvā paccante ekaṃ nigamaṃ patvā bahidvārasālāyaṃ nisīdi. Tasmiṃ khaṇe nigamavāsī asītikoṭivibhavo kuṭumbiko mahantena parivārena nhānatitthaṃ gacchanto sālāyaṃ nisinnaṃ suvaṇṇavaṇṇaṃ sukhumālasarīraṃ rājānaṃ disvā uppannasineho sālāṃ pavisitvā paṭisanthāraṃ katvā “idheva hothā”ti vatvā gehaṃ gantvā nānaggarasabhojanaṃ sampādetvā mahantena parivārena bhattachājanāni gāhāpetvā agamāsi. Tasmiṃ khaṇe himavantavāsī pañcābhīṇo tāpaso āgantvā tattheva nisīdi. Nandamūlakapabbhārato paccekabuddhopi āgantvā tattheva nisīdi.

Kuṭumbiko rañño hatthadhovanaudakaṃ datvā nānaggarasehi sūpabyañjanehi bhattachāpātiṃ sajjetvā rañño upanesi. Rājā naṃ gahetvā purohitassa brāhmaṇassa adāsi. Brāhmaṇo gahetvā tāpasassa adāsi. Tāpaso paccekabuddhassa santikaṃ gantvā vāmahatthena bhattachāpātiṃ, dakkhiṇahatthena kamaṇḍalaṃ gahetvā dakkhiṇodakaṃ datvā patte bhattaṃ pakkhipi. So kañci animantetvā anāpucchitvā paribhuñji. Tassa bhattachiccapariyosāne kuṭumbiko cintesi “mayā rañño bhattaṃ dinnaṃ, raññā brāhmaṇassa, brāhmaṇena tāpasassa, tāpasena paccekabuddhassa, paccekabuddho kañci anāpucchitvā paribhuñji, kiṃ nu kho imesaṃ ettakaṃ dānakāraṇaṃ, kiṃ imassa kañci anāpucchitvā bhuñjanakāraṇaṃ, anupubbena te pucchissāmī”ti. So ekekaṃ upasaṅkamitvā vanditvā pucchi. Tepissa kathesuṃ -

270. “Sukhumālarūpaṃ disvā, raṭṭhā vivanamāgataṃ;
Kuṭāgāravarūpetam, mahāsayanamupāsitaṃ.
271. “Tassa te pemakenāhaṃ, adāsiṃ vaḍḍhamodanaṃ;
Sālīnaṃ vicitāṃ bhattaṃ, suciṃ maṃsūpasecanaṃ.
272. “Taṃ tvam bhattaṃ paṭiggayha, brāhmaṇassa adāsaya;
Attānaṃ anasitvāna, koyaṃ dhammo namatthu te.

273. “Ācariyo brāhmaṇo mayhaṃ, kiccākiccesu byāvaṭo;
Garu ca āmantanīyo ca, dātumarahāmi bhojanaṃ.
274. “Brāhmaṇaṃ dāni pucchāmi, gotamaṃ rājapūjitaṃ;
Rājā te bhattaṃ pādāsi, suciṃ maṃsūpasecanaṃ.
275. “Taṃ tvaṃ bhattaṃ paṭiggayha, isissa bhojanaṃ adā;
Akhettaññūsi dānassa, koyaṃ dhammo namatthu te.
276. “Bharāmi puttadāre ca, gharesu gadhito ahaṃ;
Bhuñje mānusaḥ kāme, anusāsāmi rājino.
277. “Āraññikassa isino, cirarattaṃ tapassino;
Vuḍḍhassa bhāvitattassa, dātumarahāmi bhojanaṃ.
278. “Isiṇca dāni pucchāmi, kisaṃ dhamanisanthataṃ;
Parūḷhakacchanakhalomaṃ, paṇkadantaṃ rajassiraṃ.
279. “Eko araññe viharasi, nāvakaṇkhasi jīvitaṃ;
Bhikkhu kena tayā seyyo, yassa tvaṃ bhojanaṃ adā.
280. “Khaṇantālukalambāni, bilālitaḥkalāni ca;
Dhunaṃ sāmākanīvāraṃ, saṅghāriyaṃ pasāriyaṃ.
281. “Sākaṃ bhisam madhuṃ maṃsaṃ, badarāmalakāni ca;
Tāni āharitvā bhuñjāmi, atthi me so pariggaho.
282. “Pacanto apacantassa, amamassa sakiñcano;
Anādānassa sādāno, dātumarahāmi bhojanaṃ.
283. “Bhikkhuṇca dāni pucchāmi, tuṇhīmāsīna subbataṃ;
Isi te bhattaṃ pādāsi, suciṃ maṃsūpasecanaṃ.
284. “Taṃ tvaṃ bhattaṃ paṭiggayha, tuṇhī bhuñjasi ekako;
Nāññaṃ kañci nimantesi, koyaṃ dhammo namatthu te.
285. “Na pacāmi na pācemi, na chindāmi na chedaye;
Taṃ maṃ akiñcanaṃ ñatvā, sabbapāpehi ārataṃ.
286. “Vāmena bhikkhamādāya, dakkhiṇena kamaṇḍaluṃ;
Isi me bhattaṃ pādāsi, suciṃ maṃsūpasecanaṃ.
287. “Ete hi dātumarahanti, samamā sapariggahā;
Paccanīkamahaṃ maññe, yo dātāraṃ nimantaye”ti.

270-287. Tattha vivananti nirudakāraññasadisam imaṃ paccantaṃ āgataṃ.
Kūṭāgāravarūpetanti kūṭāgāravarena upagataṃ, ekaṃ varakūṭāgāravāsanti attho.
Mahāsayanamupāsanti tattheva supaññattaṃ sirisayanaṃ upāsitaṃ. Tassa teti
evarūpaṃ taṃ disvā ahaṃ pemamakāsiṃ, tassa te pemakena. Vaḍḍhamodananti
uttamodanaṃ. Vicitanti apagataḥkaṇḍakāḷakehi vicitataṇḍulehi kataṃ. Adāsayīti
adāsi. Attānanti attanā, ayameva vā pāṭho. Anasitvānāti abhuñjitvā. Koyaṃ

dhammoti mahārāja, ko esa tumhākaṃ sabhāvo. Namatthu teti namo tava atthu, yo tvaṃ attanā abhuñjitvā parassa adāsi.

Ācariyoti kuṭumbika esa mayhaṃ ācārasikkhāpako ācariyo. Byāvaṭoti ussuko. Āmantanīyoti āmantetabbayuttako mayā dinnam bhattam gahetum anurūpo. Dātumarahāmīti “ahaṃ evarūpassa ācariyassa bhojanam dātum arahāmī”ti rājā brāhmaṇassa guṇam vaṇṇesi. Akhettaññūsīti nāhaṃ dānassa khettaṃ, mayi dinnam mahapphalaṃ na hotīti evaṃ attānam dānassa akhettaṃ jānāsi maññeti. Anusāsāmīti attano atthaṃ pahāya rañño atthañca dhammañca anusāsāmi.

Evaṃ attano aguṇam kathetvā āraññikassāti isino guṇam kathesi. Isinoti sīlādiguṇapariyesakassa. Tapassinoti tapanissitassa. Vuḍḍhassāti paṇḍitassa guṇavuḍḍhassa. Nāvakaṅkhasīti sayam dullabhabhojano hutvā evarūpaṃ bhojanam aññassa desi, kiṃ attano jīvitam na kaṅkhasi. Bhikkhu kenāti ayaṃ bhikkhu katarena guṇena tayā seṭṭhataro.

Khaṇantālulukalambānīti khaṇanto ālūni ceva tālakandāni ca. Bilālitaṅkalāni cāti bilālīkandataṅkalakandāni ca. Dhunaṃ sāmākanīvāranti sāmākañca nīvārañca dhunitvā. Saṅghāriyaṃ pasāriyanti ete sāmākanīvāre dhunanto saṅghāretvā puna sukkhāpīte pasāretvā suppena papphoṭetvā koṭṭetvā taṇḍule ādāya pacitvā bhuñjāmīti vadati. Sākanti yaṃ kiñci sūpeyyapaṇṇam. Maṃsanti sīhabyagghavighāsādimaṃsam. Tāni āharitvāti tāni sākādīni āharitvā. Amamassāti taṇhādītiṭṭhimamattarahitassa. Sakiñcanoti sapalibodho. Anādānassāti niggahaṇassa. Dātumarahāmīti evarūpassa paccekabuddhassa attanā laddhabhojanam dātum arahāmi.

Tuṇhīmāsīnanti kiñci avatvā nisinnam. Akiñcananti rāgakiñcanādīhi rahitam. Āratanti viratam sabbapāpāni pahāya ʾhitam. Kamaṇḍalunti kuṇḍikaṃ. Ete hīti ete rājādayo tayo janāti hatthaṃ pasāretvā te niddisanto evamāha. Dātumarahantīti mādisassa dātum arahanti. Paccanīkanti paccanīkapaṭipadam. Dāyakassa hi nimantanam ekavīsatiyā anesanāsu aññatarāya piṇḍapātapariyesanāya jīvikakappanasāṅkhātā micchājīvapaṭipatti nāma hoti.

Tassa vacanam sutvā kuṭumbiko attamano dve osānagāthā abhāsi -

288. “Atthāya vata me ajja, idhāgacchi rathesabho;
Sohaṃ ajja pajānāmi, yattha dinnam mahapphalaṃ.

289. “Raṭṭhesu giddhā rājāno, kiccākiccesu brāhmaṇā;
Isī mūlaphale giddhā, vippamuttā ca bhikkhavo”ti.

288-289. Tattha rathesabhoti rājānam sandhāyāha. Kiccākiccesūti rañño kiccakaraṇīyesu. Bhikkhavoti paccekabuddhā bhikkhavo pana sabbabhavēhi vippamuttā.

Paccekabuddho tassa dhammam desetvā sakaṭṭhānameva gato, tathā tāpaso. Rājā pana katipāhaṃ tassa santike vasitvā bārāṇasimeva gato.

Satthā imaṃ dhammadesanaṃ āharitvā “na, bhikkhave, idāneva piṇḍapāto yathānucchavikaṃ gacchati, pubbepe gatoyevā”ti vatvā jātakam samodhānesi - “tadā kuṭumbiko dhammaratanassa sakkārakārako kuṭumbiko ahosi, rājā ānando, purohito sāriputto, himavantatāpaso pana ahameva ahosi”nti.

Jātakuddānaṃ -

Kedāraṃ candakinnarī, ukkusuddālabhisakaṃ;
Suruci pañcuposathaṃ, mahāmorañca tacchakaṃ.

Mahāvāṇija sādhiṇaṃ, dasabrāhmaṇajātaṃ;
Bhikkhāparamparāpi ca, terasāni pakiṇṇake.

Pakiṇṇakanipātavaṇṇanā niṭṭhitā.

ΠΑΛΗΡΟΦΟΡΙΕΣ ΓΙΑ ΑΥΤΗ ΤΗ ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ

Η παρούσα μετάφραση αποτελεί μέρος του PaliVerse Project, της πρώτης πλήρους και ενιαίας αγγλικής μετάφρασης του Κανόνα Πάλι, μαζί με τα Σχόλια (Aṭṭhakathā) και τα Υποσχόλια (Ṭīkā) και συνοδεύεται από διαδραστικά εργαλεία μελέτης. Το PaliVerse είναι ένα έργο σε εξέλιξη. Οι μεταφράσεις που δημιουργούνται με τεχνητή νοημοσύνη βελτιώνονται συνεχώς μέσω αναθεωρήσεων και σχολίων από ειδικούς. Το παρόν κείμενο αποτελεί την πιο πρόσφατη μετάφραση κατά την ημερομηνία λήψης.

Ημερομηνία δημιουργίας PDF: 14 Σεπτεμβρίου 2026

ΠΩΣ ΝΑ ΠΑΡΑΘΕΣΕΤΕ ΤΗΝ ΠΗΓΗ

PaliVerse (2026). Σχόλια. Ο Κανόνας των Ομιλιών - Σχόλια. 5. Η συλλογή των μικρών κειμένων. 14. Σχόλια για το βιβλίο των ιστοριών γέννησης-1. 14. Το βιβλίο για τα ποικίλα έχει ανακτηθεί από το paliverse.org

© 2026 The PaliVerse Project · Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος
Κέντρο Μελέτης και Πρακτικής Βουδισμού Τεραβάδα
Αστική Μη Κερδοσκοπική Εταιρεία εγγεγραμμένη στην Ελλάδα
Το παρόν PDF μπορεί να διανέμεται ελεύθερα για σκοπούς μελέτης και πρακτικής.

[PaliVerse.org](https://paliverse.org)